



Druhá syntetická zpráva programu ESPON 2013
Výsledky programu ESPON – začátek roku 2013

Územní přehled:
Kam soustředit jaké typy investic



Program ESPON 2013

ESPON Coordination Unit
4, rue Erasme
L-1468 Luxembourg
LUCSEMBURSKO
telefon: +352 42 59 91 4700
fax: +352 42 59 91 4701
e-mail: info@espon.eu

Tato publikace vychází ze zpráv projektů ESPON, které byly dostupné do prosince roku 2012. Tyto zprávy byly připraveny nadnárodními projektovými skupinami výzkumných pracovníků a specialistů, kteří pro program ESPON implementují projekty Aplikovaného výzkumu a Cílených analýz. Seznam projektů je uveden na konci této publikace.

Předkládanou publikaci zpracovala Koordinační jednotka ESPON podporovaná koncepčním týmem, jehož členy byli Kai Böhme a Cliff Hague.

Informace o programu a projektech ESPON, kompletní zprávy a seznam zapojených partnerů lze najít na webové adrese www.espon.eu

Webové stránky ESPON vždy informují o nejnovějším stavu a vývoji programu ESPON a o výstupech vyplývajících z projektů ESPON. Nabízejí příležitost podrobně si prostudovat publikace, nástroje ESPON, projektové zprávy a ukazatele dostupné v databázi ESPON.

© Program ESPON 2013 a uvedení partnerů projektů

Reprodukce tohoto materiálu je povolena za předpokladu, že v ní budou uvedeny zdroje, a že kopie bude zaslána Koordinační jednotce ESPON.

Program ESPON je řízen Odborem územního plánování a rozvoje Ministerstva udržitelného rozvoje a infrastruktury Lucemburského velkovévodství.

Přeloženo z anglického originálu
Second ESPON 2013 Synthesis Report, ESPON Results by early 2013
Territorial insight: Where to focus what types of investments

Českou verzi vydal Ústav územního rozvoje, Jakubské náměstí 3, Brno
Překlad: Ivory Rodriguez
Redakce: Elena Fedrová a Lubor Fridrich

Podklady a grafický design originálu zpracovala firma Imprimerie Centrale

Ve stejné edici vyšla První syntetická zpráva programu ESPON 2013:
„Nová evidence o inteligentních, udržitelných a inkluzivních územích“, česky v květnu 2011

Obsah této zprávy je založen na výsledcích projektů Aplikovaného výzkumu prováděných nadnárodními týmy, které se účastní programu ESPON 2013. Proto nemusejí mapy a texty nezbytně odrážet názory Monitorovacího výboru ESPON.

ISBN: 978-80-87318-26-3 (české vydání)
ISBN: 978-2-919777-34-1 (anglické vydání)

Kohezní politika EU hraje důležitou roli v evropském uzdravení se z ekonomické a finanční krize. V tomto procesu mají velký význam politická rozhodnutí založená na důkazech. Program ESPON 2013 podporuje politický rozvoj vzhledem ke kohezní politice EU zkoumáním evropských územních struktur, trendů, perspektiv a politických dopadů. Výsledky vyplývající z programu ESPON zachycují evropskou diverzitu a umožňují srovnání mezi regiony a městy. Srovnatelné informace o územních dynamikách poskytované programem ESPON mohou být využity pro rozvoj integrovaných přístupů v rámci Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF) pro období 2014–2020.

Programy ESIF jsou klíčovým mechanismem pro dosažení inteligentního, udržitelného a inkluzivního (podporujícího začlenění) růstu, ústředního tématu strategie Evropa 2020, která řídí ekonomické uzdravení EU. Tato zpráva propojuje územní důkazy ESPON s jedenácti klíčovými tématy pro investice programů ESIF. Nabízí tímto na důkazech založená doporučení, kam soustředit jaké typy investic.

Politiky v evropských regionech, městech a větších územních celcích musejí být dobře informovány o současných dynamikách a stavět na konkrétních silných stránkách daného regionu či města. V rámci programu ESPON jsou realizovány aplikované výzkumy o tématech definovaných tvůrci politik, jakými jsou inovace, dostupnost, energie, nebo zelená ekonomika. První projekt stávajícího programu ESPON byl vyhlášen v roce 2008 a většina projektů Aplikovaného výzkumu byla schválena ještě předtím, než se zveřejnilo jedenáct klíčových témat ESIF. Pro všech jedenáct témat nicméně výsledky ESPON zachycují významné územní odlišnosti a rámcové podmínky, které musejí být zohledněny pro účinné a efektivní využití investic z programů ESIF a pro dosažení cílů Evropa 2020.

Podstatnou složkou inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu – strategických cílů, které mohou být naplněny jedině aktivním příspěvkem evropských regionů a měst – se stává vnímání potenciálů a výzev rozvoje daného území z evropského hlediska.

Tato zpráva ESPON vychází z práce nadnárodních výzkumných týmů z celé Evropy spolupracujících v řadě projektů ESPON. Představuje souhrn výsledků z výzkumu realizovaného do počátku roku 2013. Zpráva je doplněna o příklady projektů Cílených analýz podporujících využití výsledků ESPON mezi členskými a partnerskými státy, regiony a městy.

Tato zpráva je druhou z řady celkem tří předpokládaných syntetických zpráv ESPON. Všechny přitom mají za cíl předat důkazy ESPON tvůrcům politik, odborníkům a organizacím, jež vytvářejí a implementují integrovanou a místně orientovanou politiku.

V rámci programu ESPON bylo vydáno mnoho dalších zpráv a informačních materiálů, které mohou být užitečné při implementaci aktivit realizovaných pod budoucími programy ESIF. Publikace ESPON Evidence Briefs například shrnuje klíčové výsledky výzkumu ve snadno dostupné podobě a Territorial Observations rozpracovává jednoduchým a stručným způsobem jedno vybrané téma. Pro podporu rozvoje programů, které mají být realizovány v období 2014–2020, byly také v rámci programu ESPON vydány územní důkazy ke všem 66 programům Evropské územní spolupráce spadajícím pod strukturální fondy.

Všechny publikace programu ESPON jsou dostupné na webových stránkách programu.

Veškeré výsledky, data a mapy ESPON jsou dostupné bezplatně na stránkách www.espon.eu.

| | | |
|----------|--|-----------|
| | Shrnutí | 7 |
| | Klíčové vzorce územního rozvoje – zvyšující se orientace na město | 7 |
| | Klíčové územní vzorce – různé stupně rozvoje na severu/středu a jihu/východu | 8 |
| | Klíčové územní výzvy vzhledem k cílům ESIF | 9 |
| 1 | Evropa na cestě k roku 2020 | 12 |
| 1.1 | ESIF 2014–2020 | 12 |
| 1.2 | Územní soudržnost | 13 |
| 1.3 | Územní agenda 2020 | 14 |
| 1.4 | ESF – důkazy a metody k podpoře akcí pro soudržnost | 14 |
| 2 | Inteligentní růst z územního hlediska | 15 |
| 2.1 | Územní hybné síly inteligentního růstu | 16 |
| 2.1.1 | Územní koncentrace | 16 |
| 2.1.2 | Evropská města | 16 |
| 2.1.3 | Záležitosti správy a národní kontext | 18 |
| 2.2 | Vědecko-technologický rozvoj a inovace | 20 |
| 2.2.1 | Územní vzorce inovací | 20 |
| 2.2.2 | Doporučení pro politiku | 23 |
| 2.3 | Využití a kvalita informačních a komunikačních technologií | 24 |
| 2.3.1 | Přístup k dostupné infrastruktuře informačních a komunikačních technologií | 24 |
| 2.3.2 | Využití informačních a komunikačních technologií | 25 |
| 2.3.3 | Územní pohled | 27 |
| 2.3.4 | Doporučení pro politiku | 28 |
| 2.4 | Konkurenceschopnost malých a středních podniků (SME) | 28 |
| 2.4.1 | Globální konkurenceschopnost | 28 |
| 2.4.2 | Služby obecného ekonomického zájmu | 31 |
| 2.4.3 | Specifické podmínky územního rozvoje pro soukromý sektor | 33 |
| 2.4.4 | Doporučení pro politiku | 34 |
| 3 | Udržitelný růst z územního hlediska | 35 |
| 3.1 | Územní hybné síly udržitelného růstu | 35 |
| 3.2 | Posun k nízkouhlíkové ekonomice | 36 |
| 3.2.1 | Emise skleníkových plynů a obnovitelná energie | 36 |
| 3.2.2 | Ozelenění ekonomiky | 41 |
| 3.2.3 | Funkční využití území a vývoj na zelené louce | 42 |
| 3.2.4 | Doporučení pro politiku | 45 |
| 3.3 | Klimatické změny | 46 |
| 3.3.1 | Dopady klimatických změn a schopnosti adaptace | 46 |
| 3.3.2 | Adaptace na změny klimatu | 48 |
| 3.3.3 | Doporučení pro politiku | 49 |
| 3.4 | Efektivita zdrojů a ochrana životního prostředí | 49 |
| 3.4.1 | Konkurenceschopnost, územní soudržnost a životní prostředí | 49 |
| 3.4.2 | Evropské pobřežní zdroje | 52 |
| 3.4.3 | Doporučení pro politiku | 53 |
| 3.5 | Udržitelná doprava | 53 |
| 3.5.1 | Městská dostupnost | 54 |
| 3.5.2 | Nákladní a lodní doprava | 55 |
| 3.5.3 | Doporučení pro politiku | 58 |

| | | |
|----------|---|-----------|
| 4 | Inkluzivní růst z územního hlediska | 59 |
| 4.1 | Územní hybné síly inkluzivního růstu | 61 |
| 4.2 | Pracovní síla a pracovní mobilita | 64 |
| 4.2.1 | Perspektivy územního trhu práce | 65 |
| 4.2.2 | Atraktivní místa pro mobilní pracovní sílu | 69 |
| 4.2.3 | Doporučení pro politiku | 71 |
| 4.3 | Sociální začlenění a chudoba | 71 |
| 4.3.1 | Ohrožení chudobou | 71 |
| 4.3.2 | Sociální služby obecného zájmu | 74 |
| 4.3.3 | Doporučení pro politiku | 76 |
| 4.4 | Vzdělání a celoživotní studium | 77 |
| 4.4.1 | Profily regionálního vzdělání a mobilita za vzděláním | 77 |
| 4.4.2 | Celoživotní studium – otázka pro národní politiku | 78 |
| 4.4.3 | Doporučení pro politiku | 80 |
| 5 | Institucionální kapacita z územního hlediska | 81 |
| 5.1 | Územní hybné síly institucionální kapacity | 81 |
| 5.2 | Územní přístupy pro novou správu | 82 |
| 5.3 | Územní spolupráce jako faktor práce, růstu a kvality života | 83 |
| 5.4 | Evropské vzorce územní spolupráce | 84 |
| 5.5 | Využití programu ESPON k tvorbě institucionální kapacity | 87 |
| 5.5.1 | Doporučení pro politiku | 89 |
| 6 | Za hranicemi Evropy – okolní perspektiva | 90 |
| | Seznam projektů a projektových partnerů ESPON | 93 |

Mapy a obrázky

| | | |
|-----------|--|----|
| Mapa 1 | Územní vzorce inovací | 21 |
| Mapa 2 | E-obchod, 2010 | 26 |
| Mapa 3 | Otevřenost k obchodu mimo Evropu a v okolí | 29 |
| Mapa 4 | Regionální typologie ekonomických služeb obecného zájmu | 32 |
| Mapa 5 | Emise skleníkových plynů v roce 2010 | 38 |
| Mapa 6 | Náklady na větrnou energii na volném moři | 40 |
| Mapa 7 | Místa výrazně postižená změnou využití půdy, 1990–2006 | 44 |
| Mapa 8 | Souhrnný potenciální dopad klimatických změn | 47 |
| Mapa 9 | Regiony postižené směrnicí o kvalitě vzduchu | 51 |
| Mapa 10 | Typologie (ne)významných míst přímořských aktivit | 56 |
| Mapa 11 | Regionální produktivita práce, 2010 | 60 |
| Mapa 12 | Dostupnost urbánních funkcí prostřednictvím silniční sítě, 2011 | 63 |
| Mapa 13 | Dostupnost urbánních funkcí prostřednictvím železniční sítě, 2011 | 63 |
| Mapa 14 | Míra závislosti seniorů, 2011 | 66 |
| Mapa 15 | Počet žen ve věkových skupinách 20 až 24, 25 až 29, 30 až 34 let na 100 mužů, 2008 | 68 |
| Mapa 16 | Dopad migrace na pracovní sílu, 2050 | 70 |
| Mapa 17 | Míra ohrožení chudobou, 2010–2011 | 73 |
| Mapa 18 | Počet lékařů, 2008 | 75 |
| Mapa 19 | Agentury práce, 2009 | 76 |
| Mapa 20 | Participace dospělých na vzdělání a studiu, 2009 | 79 |
| Mapa 21 | Partneři programů Interreg III C a Interreg IV C | 85 |
| Mapa 22 | Vedoucí partneři programů Interreg III C a Interreg IV C | 86 |
| | | |
| Obrázek 1 | Pochopení inteligentního metropolitního rozvoje | 17 |
| Obrázek 2 | Model napojení pro řídce osídlené oblasti | 19 |
| Obrázek 3 | Hybné síly služeb obecného zájmu (SOZ) | 61 |
| | | |
| Tabulka 1 | Země s nejvyšším podílem obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie | 39 |
| Tabulka 2 | Země s nejnižším podílem obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie | 39 |

Kohezní politika EU se po roce 2013 zaměřuje na jedenáct investičních témat neboli oblastí, kde musejí evropská města a regiony zlepšit svoji výkonnost, aby přispěly k inteligentnímu, udržitelnému a inkluzivnímu růstu. Při hledání lepší integrace k maximalizaci přínosů z investic plynoucích z veřejných financí musejí všechna klíčová témata budoucích Evropských strukturálních a investičních fondů (ESIF) brát v úvahu evropskou územní diverzitu. Místní a regionální podmínky vytvářejí potenciály a výzvy pro konkurenceschopnost. Pochopení této skutečnosti může v případě nástrojů ESIF napomoci lepšímu využití rozvojových příležitostí všech měst a regionů a pozitivnímu přispění k uzdravení z ekonomické krize.

Různé typy měst a regionů potřebují různé typy investic. Analýza realizovaná v rámci projektů ESPON může napomoci programům a tvůrcům politik vylepšit jejich územní orientaci a regionální hospodářství. To zároveň pomůže posílit místně orientovaný přístup pro rozvoj budoucích programů ESIF, stejně jako výběr a realizaci projektů, které budou z programů financovány.

Klíčové vzorce územního rozvoje – zvyšující se orientace na město

Prezentace územních vzorců pro každý tematický cíl ESIF poskytuje bohatý obrázek, zdůrazňující současný stav evropského rozvoje a identifikující klíčové faktory změny. Existují určité vzorce, které jsou společné pro mnohé z daných jedenácti témat, objevuje se zde však také řada odlišností.

Po dlouhou dobu byly úvahy o konkurenceschopnosti a soudržnosti vytvářeny myšlenkou silného, vysoce výkonného jádra s teritoriálně rozdílným okolím s různými výzvami rozvoje, které bylo třeba překonat. Tento binární model je ale již přežitý. Aktuální je rozdělení na sever-východ a západ-jih. Konvergenční regiony na západě, které si během let růstu vedly dobře, byly vážně ohroženy krizí, některé východní regiony jsou ale podle všeho na cestě k uzdravení ještě dále. Hlavní města zůstávají silná a přitahují mladé, vzdělané lidi, ale některá sekundární města riskují ztrátu výnosů, kterých ještě před krizí dosáhly. Dostupné venkovské regiony si musejí poradit s určitými negativními znaky růstu, zatímco některé vzdálené regiony se potýkají s úbytkem a stárnutím populace. Existují bohaté horské oblasti, ačkoliv města v centru musejí bojovat s hrozcí recesí. Oblasti na různých místech se musejí adaptovat na klimatické změny, ovšem některá se s tím vypořádávají lépe než jiná. Energetická bezpečnost se začíná jevit jako hrozba celého kontinentu, existují však oblasti s výjimečným potenciálem pro rozvoj obnovitelné energie.

Tendence územní koncentrace. Pro většinu investičních témat budoucích fondů ESIF, zejména pro ta vztahující se k oficiálním indikátorům strategie Evropa 2020, existují tendence k územní koncentraci. Tyto tendence jsou nejmarkantnější v oblasti demografických změn a ekonomického bohatství, jež dále utvářejí cestu pro jiné formy rozvoje. Stručně řečeno, v současné době přitahují lidi a ekonomickou aktivitu atraktivní a bohatá města a urbánní regiony, nejvíce potom jádro a severní části Evropy, které jsou obzvláště silné.

Význam měst a urbánních aglomerací. Indikátory používané k popisu inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu mají za cíl vyzdvihnout význam evropských urbánních oblastí. Města, stále více funkčně integrovaná se svým okolím, jsou obecně klíčová pro evropskou konkurenceschopnost. Jedná se ale také o místa, kde se objevují intenzivní environmentální a sociální výzvy.

Pravidlo globálních měst, ale... Světové sítě mohou být virtuálně dostupné z jakéhokoliv místa v Evropě. Největší evropská města jsou hlavními branami do světa. Jsou to dopravní uzly, významné prvky v globálních finančních systémech, místa výzkumu světové třídy a inovačních sítí. Význam těchto globálních metropolitních oblastí je pro evropskou ekonomiku nepochybný. Konkurenční výhody aglomerací mají ovšem svá omezení. Aglomerační náklady, jako například kongesce, jsou stále silněji vnímány jako rovnováhu narušující faktory pro podnikání a občany. Územní rozvoj a globalizace se netýkají jen centrality. Na globální ekonomiku mohou být v současnosti, například prostřednictvím elektronického obchodu nebo specializovaných produktů, velice dobře napojena dokonce i menší města.

Význam sekundárních měst. Na rozdíl od diskuse o globálních městech navrhuje některé formy hierarchických urbánních systémů odhaluje analýza širšího rozsahu evropských měst komplexní roli a síť. Hlavní města obecně hrají v ekonomice dominantní roli. V porovnání s národními metropolemi jsou ale ekonomiky Milána a Mnichova výraznější. Celkem 12 z největších urbánních ekonomik Evropy se nenachází v metropolích. Mezi lety 2000 až 2007 dokonce sekundární města v 15ti z 25ti zemí překonala v ekonomické výkonnosti (HDP ve standardech kupní síly na obyvatele) svá národní hlavní města. Sekundární města a územní decentralizace investic mohou navíc podpořit národní ekonomickou výkonnost a v důsledku toho celkovou evropskou konkurenceschopnost. Navýšení investic do sekundárních měst by se mělo zvážit v případech, kdy (a) je rozdíl mezi hlavním městem velký a stále se zvyšuje, (b) obchodní infrastruktura sekundárních měst je slabá a (c) existuje jasný důkaz o negativních externalitách vyplývajících z růstu hlavního města. Investované finance, avšak i potenciální odměna z hlediska ekonomického růstu, územní rovnováhy a soudržnosti jsou vysoké.

Zmenšující se města a regiony. Některé regiony a dokonce některá města zažívají demografický pokles a/nebo významný proces stárnutí. Nerovnosti v regionálních a místních poměrech pohlaví mohou urychlit demografický pokles. Zatímco si z hlediska použitých indikátorů mnoho měst a regionů vede stále dobře, dlouhodobé scénáře predikují, že v budoucnu budou čelit rostoucím hrozbám. Tyto procesy mohou vést ke vzniku řady vnitřních periferií, zmenšujících se a často slabě dostupných měst v evropském jádru s problémy obdobnými jako v řídké osídlených oblastech.

Dynamické okolí. Evropské okolí je velmi rozmanité, ovšem co se přihodí zde, postihuje zároveň i územní rozvoj evropských měst a regionů. Je proto třeba znát územní dynamiku za hranicemi Evropy. Regionální uzly v okolí EU již hrají na mezinárodní úrovni významnou ekonomickou roli, např. Istanbul, Moskva, Tel Aviv nebo Káhira. Evropská města a regiony jsou s těmito městy stále silněji propojena. Některé regiony v okolí se rychle mění z původních oblastí s nekvalifikovanou pracovní migrací na destinace s vysoce kvalifikovanou pracovní emigrací, nebo se stávají novými trhy a konkurenty pro mezinárodní obchodní spojení a dopravní uzly.

Klíčové územní vzorce – různé stupně rozvoje na severu/středu a jihu/východu

Nejvýkonnější střed/sever. Pro témata a indikátory investic ESIF naznačují územní analýzy rozdíl mezi středem/severem Evropy a jejím zbytkem. Oblast střed/sever zahrnuje jádro Evropy, ale také severské země, které až dosud nebyly zahrnuty do konvenčních definic jádra, vymezeného prostorem mezi městy Londýn, Paříž, Milán, Mnichov a Hamburk, tzv. pentagonem. Právě střed/sever Evropy je oproti většině Evropy stále bohatší. Existují zde také rozdíly ve vzdělání, v úrovni vědy a výzkumu, v poskytování služeb obecného zájmu, infrastruktúře a v podmínkách životního prostředí. Obecně řečeno, tato část Evropy – posunutá poněkud na východ – má nižší stupeň expozice vůči klimatickým dopadům, lepší schopnosti adaptace a proto nižší zranitelnost než jižní části Evropy.

Východní pole růstu. Východní Evropa dosahuje obecně stále menšího výkonu z hlediska mnoha indikátorů, zejména těch, které jsou dány ekonomickými faktory. To odráží její situaci ve 20. století, avšak jsou zde i výjimky. Například míra vzdělání populace v jihoevropských regionech a městech bývá v porovnání s evropským průměrem vyšší, i když z hlediska celoživotního vzdělávání již dosahuje hodnot podprůměrných. Až do propuknutí ekonomické a finanční krize obecně doháněla jižní Evropa v mnoha oblastech rozdíl a částečně dokonce vedla z pohledu ekonomické míry růstu. Tento růst byl řízen především rozvojem hlavních urbánních oblastí, a to konkrétně hlavních měst a jejich schopností participovat v evropské a globální ekonomice orientované na služby. Takový rozvoj je sice faktorem růstu a soudržnosti na evropské úrovni, přináší ale s sebou rozšiřování disparit v rámci zemí mezi metropolitním regionem a regiony malých měst a venkova. Tento jev se liší mezi zeměmi a mohl by být dokonce považován za přechodný krok rozvoje. Nicméně tendence směrem k ekonomické a demografické koncentraci se odráží také v sociálních nerovnostech, proto je populace některých jihoevropských regionů postižena vysokou mírou ohrožení chudobou.

Západní regiony soudržnosti. Územní vzorce napříč tématy ESIF naznačují, že se oblasti známé jako regiony soudržnosti potýkaly s problémy ještě před rozšířením EU na východ. Týká se to konkrétně Řecka, Portugalska, velkých částí Španělska, jižní Itálie a do určité míry Irska. Ekonomická krize znovu oživila rozdíly mezi těmito oblastmi a nejvíce prosperujícím středem/severem Evropy, nebo dokonce mezi částmi východní Evropy. Tyto rozdíly lze sledovat v řadě indikátorů, jakými jsou například nezaměstnanost, poskytování služeb obecného zájmu a míra ohrožení chudobou. Tyto regiony také představují části Evropy, kde se mohou projevit nejvýrazněji nepříznivé dopady klimatických změn. Nicméně vyskytují se zde také potenciály, které jsou významné v evropském kontextu, např. rozvoj obnovitelné energie.

Přehodnocení role venkovských regionů. Evropa má bohatou historii venkovské krajiny, ovšem tradiční venkovská Evropa prochází řadou změn. Zatímco u mnoha venkovských oblastí zejména ve východní Evropě nebo vzdálených regionech přetrvává její zemědělský a relativně chudý ráz typický ztrátou populace, na jiných místech se venkovská ekonomika stává stále více orientovanou na poskytování služeb. Existuje zde pokračující přeměna v primárním a výrobním sektoru. Blízkost k urbánním centrům má významný vliv na venkovský rozvoj. Vesnice a malá města blízko urbánních aglomerací mohou oslovit imigranty svou dostupností k práci, vzdělání, službám obecného zájmu a jiné klíčové infrastruktuře, vše jednoduše dostupné z venkova. To posiluje funkční vztah mezi urbánními a venkovskými oblastmi. Některé silně venkovské oblasti navíc disponují oproti městským centrům, orientovaným na služby, přírodními zdroji nebo jsou významné pro Evropu jako takovou například díky vodě, obnovitelným zdrojům energie nebo lesům pohlcujícím oxid uhličitý. Valorizace tohoto zboží a služeb ekosystému bude pro budoucí rozvoj těchto regionů velmi významná. Obecně závisí cesta rozvoje venkovských oblastí silně na výkonnosti jejich země a stupni disparit, které se v rámci této země objevují. To je evidentní v ekonomickém a demografickém rozvoji, ale také v případě infrastruktury a poskytování služeb obecného zájmu.

Pobřežní a přímořské potenciály. Pobřežní regiony mají často významný rozvojový potenciál, ale zažívají také tlak na rozvoj, který si žádá inteligentní řízení. Tyto oblasti mohou těžit z potenciálů „modrého růstu“. Pobřežní oblasti přitahují cestovní ruch, ale disponují také přístavy, které jsou rozhodující pro nákladní dopravu. Mořské energetické potenciály zahrnují jak nové zdroje fosilních paliv, např. ve východní části Středozemního moře a Severním ledovém oceánu, tak obnovitelné zdroje energie, jako je energie mořských vln nebo větrné elektrárny na volném moři.

Využití specifických výhod periferního umístění. Při analýze regionálních potenciálů a výzev musí být pochopen specifický geografický charakter regionu. Regiony mají jedinečné charakteristiky, příležitosti a ambice: jakékoliv hodnocení z hlediska jejich „výkonnosti“, např. pomocí hrubého regionálního produktu, musí brát tento faktor v úvahu. Aby byla zajištěna vhodnost politických záměrů, musejí být identifikovány skutečné potenciály, které mají být využity, a to společně s podstatou geografických výzev, které jsou pro danou oblast charakteristické. Nehmotné faktory, jakými jsou tradiční kultura a regionální identita, mohou být faktory rozvoje, podporující jak konkurenceschopnost, tak soudržnost. Z tohoto důvodu nemůže být hodnota krajiny nebo přírodních rezervací opomíjena.

Na územní správě záleží. V případě schopné správy existuje podpora rozvoje a řízení místního a regionálního rozvoje a efektivní využití strukturálních fondů. K dosažení maximálního efektu musí převládat souhlas mezi řadou zainteresovaných subjektů z veřejného a soukromého sektoru a ze strany občanské společnosti. Prostřednictvím témat ESIF mohou místní akce pomoci dosáhnout evropských cílů, nicméně návrh a zpracování projektů musí zohledňovat územní důkazy.

Klíčové územní výzvy vzhledem k cílům ESIF

Aby byly zpracovány efektivní a účinné programy a projekty, musejí být pro každé z investičních témat ESIF zohledněny územní důkazy. Následující text poskytuje stručný přehled vybraných z hlavních územních záměrů pro každé téma.

Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací. Schopnost přeměnit znalosti a inovace v regionální růst se liší region od regionu. Územní analýza inovačních vzorců nabízí doporučení, kde by zvýšené investice do vědy a výzkumu nebo do lidského kapitálu mohly s největší pravděpodobností vyvolat zvýšené inovace a ekonomický růst. Využití inovací a znalostí vytvořených v jiných regionech a jejich transformace v obchodovatelné produkty a služby může být úspěšnou strategií pro regiony s nízkým zastoupením vědy a výzkumu, ale vysokou mírou podnikání.

Zlepšení přístupu k informačním a komunikačním technologiím, jejich využití a kvality. Využití informačních a komunikačních technologií (dále ICT) a schopnost z nich těžit, například prostřednictvím e-obchodu, se mezi zeměmi liší více než mezi jednotlivými regiony. Obecně je využívání e-obchodu relativně nízké v zemích okolo Středozemního moře (tj. v Řecku, Španělsku, Itálii, na Kypru), v Portugalsku a velkých částech východní Evropy. Navíc s ohledem na národní vzorce existují také z hlediska přístupu k ICT disparity mezi městem a venkovem v rámci jednotlivých zemí. Země s nízkým výskytem ICT vykazují větší disparity mezi regiony, např. v rámci Španělska nebo Itálie. Zaměstnanost v odvětví ICT je významným faktorem rozvoje: v některých regionech představuje toto odvětví až 9 % z celkové zaměstnanosti a podstatnou část růstu v produktivitě.

Zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků. Malé a střední podniky (tzv. SME) jsou pro evropskou konkurenceschopnost významné, jelikož je 99 % evropského podnikání považováno za SME, což představuje 60 % evropského HDP. Předpoklady pro úspěšný rozvoj SME se v rámci Evropy velice liší. Tudiž i potřeby SME. Regionální ekonomické prostředí otevřené vůči mimoevropskému obchodu může hrát významnou roli. To lze sledovat ve velkých částech Belgie, Irska, Finska, Nizozemí, Švýcarska a jižního Německa. Přístup ke službám obecného ekonomického zájmu může mít význam pro SME. Poskytování takových služeb je obecně lepší v západních zemích, zatímco ve členských zemích, které přistoupily v letech 2004 a 2007, jsou pouze metropolitní regiony Prahy, Bratislavy a Budapešti nad evropským průměrem. V rámci urbánní hierarchie je to obecně metropolitní region, který vykazuje vyšší míru mimoevropského obchodu.

Podpora přesunu na nízkouhlíkové hospodářství ve všech odvětvích. Přístup k obnovitelné energii je významnou dimenzí nízkouhlíkové ekonomiky. Regiony s největším potenciálem pro větrnou, solární, přílivovou energii a energii z mořských vln leží často v okrajových oblastech, takže je zde potenciál propojit energetické a environmentální cíle s cílem evropské konkurenceschopnosti a územní soudržnosti. Některé země mají nicméně při dosahování svých cílů spojených s obnovitelnou energií problémy, a proto může být ohrožen cíl EU týkající se dosažení 20 % energie z obnovitelných zdrojů do roku 2020.

Podpora přizpůsobení se změně klimatu, předcházení rizikům a řízení rizik. Dopady klimatických změn se jeví jako nejzávažnější v jižních regionech a některých oblastech s geografickými specifiky – konkrétně jde o ostrovy, pobřeží a hory. Navíc existuje rozdíl mezi severem a jihem Evropy ve schopnosti adaptace, která zvyšuje zranitelnost regionů na jihu, kde bude např. přístup k vodním zdrojům aktuálním tématem vyžadujícím nové přístupy k jejich správě, nejen tedy nové a nákladné technologie. Existují také hrozby týkající se biodiverzity a kulturního dědictví a lze očekávat nové výzvy pro zemědělský a lesnický sektor, stejně jako pro cestovní ruch.

Ochrana životního prostředí a podpora účinného využívání zdrojů. Objevuje se zde potenciál pro zboží a služby ekosystému, které by přispěly k efektivnímu využití zdrojů, regionálnímu ekonomickému růstu a územní soudržnosti – poskytované přínosy z přírodních zdrojů mohou být zachovány v lokálních komunitách. Přírodní zdroje jsou klíčovou součástí územního kapitálu, a proto jsou významnými hodnotami endogenního rozvoje regionů a měst.

Podpora udržitelné dopravy a odstraňování překážek v klíčových síťových infrastrukturách. Modernizace dopravy je významná pro zdrojově-efektivní Evropu. Evropská dopravní politika má za cíl nahradit leteckou dopravu vysokorychlostními železnicemi u cest trvajících do 3–4 hodin. Vysokorychlostní železnice nabízejí v místech, kde se již vyskytují, dostupnost k jiným aglomeracím v rámci 300 minut. Města v jižní Itálii jsou například spojena s městy jižní Francie nebo Slovinska, města v Bretani jsou propojena rychlostními železnicemi s městy v Belgii a Německu. Tunel pod Lamanšským průlivem propojuje Londýn a jihovýchod Anglie s železnicemi vedoucími do Beneluxu a Francie, včetně Bruselu a Paříže. Ve východní Evropě jsou ale mezinárodní přeshraniční spojení slabší.

Podpora zaměstnanosti a podpora mobility pracovních sil. Pracovní mobilita mezi evropskými zeměmi je v porovnání s domácí migrací mezi regiony stále nízká. Míra, do které přitahují velké aglomerace migranty hledající práci a demografické změny z tohoto vyplývající přinesou nové výzvy pro regionální ekonomiky a pro přístup k odpovídající nabídce práce v mnoha regionech. Portugalsko a některé okolní španělské regiony, jižní Itálie, Řecko, východní Německo a většina regionů v zemích přistoupivších do EU v letech 2004 a 2007 budou pravděpodobně čelit vážnému poklesu své pracovní síly díky kombinaci stárnoucí populace a emigraci. Jsou také zjištěny nerovnosti v poměru pohlaví v případě věkové skupiny 20–27 let. Tento jev je efektem již současného územního rozvoje a územních struktur, negativně však ovlivňuje také územní rozvoj budoucí.

Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě. Sociální začlenění a chudoba jsou vysoce spojeny s národními systémy a politikami. V důsledku toho existují znatelné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Nejvyšší míra ohrožení chudobou se objevuje v geografickém oblouku sahajícím východně a jižně z Polska směrem k Řecku, v jižní Itálii a Španělsku, ale také ve Spojeném království. Obecně jsou na tom z hlediska chudoby ve finančním pojetí lépe města, která zároveň poskytují lepší přístup k sociálním službám obecného zájmu.

Investice do vzdělávání, dovedností a celoživotního učení. Regiony na Pyrenejském poloostrově, v Turecku a Řecku jsou oblastí, kde je třeba učinit největší kroky k podpoře úrovně vzdělání. Tato místa vykazují vysoké hodnoty předčasně ukončeného vzdělání a nízkou míru mladých lidí s terciárním vzděláním. Severské země, Spojené království, Švýcarsko a Nizozemí jsou charakteristické velkou účastí dospělých ve vzdělávacích a studijních aktivitách. Pro tyto země je typické, že se mohou dospělí poměrně snadno dostat k různým typům studia.

Posilování institucionální kapacity a účinné veřejné správy. Úspěch budoucích programů ESIF v získání maximální hodnoty z investovaných financí bude velmi záležet na správě a institucionální kapacitě na regionální a místní úrovni. Různé problémy bude třeba řešit novými způsoby realizace a za použití nových dovedností. Postupné výsledky pro cíle evropské spolupráce budou s největší pravděpodobností dosaženy jednoduchými formami spolupráce, jakými jsou výměna zkušeností, hledání úspor z rozsahu sdílením nástrojů k vyřešení společného problému, nebo vzájemnou pomocí, jak řešit problémy obdobné.

1 – Evropa na cestě k roku 2020

Rok 2020 se stal pro Evropu významným horizontem. Pro období od roku 2014 do roku 2020 je definován Víceletý finanční rámec, jehož cílem je řídit deficit a dluh udržitelnějším způsobem. Na jeho základě bude fungovat Společný strategický rámec (CSF), který spojuje Fondy soudržnosti a Strukturální fondy, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova a Evropský námořní a rybářský fond, jejichž trvání bude odpovídat celému období 2014–2020. CSF hraje klíčovou roli napříč Evropou ve vytváření cílů a úkolů Evropy 2020, evropské strategie pro uzdravení se z finanční a ekonomické krize.

1.1 ESIF 2014–2020

Více integrovaný přístup. Strategie Evropa 2020 je založena na inteligentním a udržitelném růstu podporujícím začlenění. To jsou vzájemně propojené, neoddělitelné zájmy. Programy ESIF je formují do investičních priorit. Je tak definováno celkem jedenáct cílů v rámci ESIF, které jsou použity pro členění této zprávy. Jedná se o tyto priority:

- Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací;
- Zlepšení přístupu k informačním a komunikačním technologiím, jejich využití a kvality;
- Zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků, odvětví zemědělství a rybářství a akvakultury;
- Podpora přesunu na nízkouhlíkové hospodářství ve všech odvětvích;
- Podpora přizpůsobení se změně klimatu, předcházení rizikům a řízení rizik;
- Ochrana životního prostředí a podpora účinného využívání zdrojů;
- Podpora udržitelné dopravy a odstraňování překážek v klíčových síťových infrastrukturách;
- Podpora zaměstnanosti a podpora mobility pracovních sil;
- Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě;
- Investice do vzdělávání, dovedností a celoživotního učení;
- Posilování institucionální kapacity a účinné veřejné správy.

V regionech konkurenceschopnosti a přechodu je rozpočet orientován na energetickou efektivitu, obnovitelné zdroje energie, konkurenceschopnost malých a středních podniků a inovace. V regionech soudržnosti je orientace širší, přičemž tvorba institucionální kapacity je považována za významnou. Panevropské sítě infrastruktury jsou označeny jako cesty k odhalení potenciálu.

Nový důraz na urbánní oblasti. Podpora investic v nejchudších členských státech a regionech zůstává základním principem kohezní politiky. Objevují se ale nové orientace na urbánní oblasti. To vyplývá z faktu, že jsou tato místa stěžejní pro evropskou konkurenceschopnost a soudržnost. Integrovaný přístup rozvoje vyvíjený zdola nahoru je navíc vyžadován v ustanovení pro tzv. komunitně vedený rozvoj (Community-Led Development).

Investice programů ESIF vynaložené od současnosti do roku 2020 napomohou dalšímu uzdravení sociálně tržní ekonomiky EU. K dosažení tohoto cíle je zapotřebí, aby byly identifikovány synergie a ty byly dále zabudovány do programů a projektů, aby každé použité Euro podpořilo řadu požadovaných výsledků. Díky tomu bude v dalším kole výdaje na soudržnost dosaženo efektivita a účinnosti. Mezi klíčové otázky patří, kde mohou evropské výdaje dosáhnout nejvyššího účinku a jak k tomu mohou napomoci jednotlivé kroky na národní, regionální a urbánní úrovni?

Výdaje na soudržnost mohou těžit ze silnější územní dimenze. Evropská konkurenceschopnost je obecně souhrn činností ve firmách a na farmách, na dálnicích, železnicích a lodních cestách, které spojují samotný kontinent a zároveň jej propojují se světem. Uzdravení Evropy záleží na tom, kde se rozhodnou žít talentovaní lidé a jak dokáží udržet služby obecného ekonomického zájmu během nepříznivého období. Krize a uzdravení z ní má svou územní dimenzi. Pro maximální dosažení nabídky práce a růstu mohou programy ESIF čerpat ze silnější územní dimenze, obsažené v neposlední řadě ve smlouvách o partnerství mezi národními a regionálními správami a komisí.

Integrovaný územní přístup: Modrý růst

Iniciativa Generálního ředitelství Evropské komise pro modrý růst je příkladem integrovaného a inovativního přístupu rozvoje, která dokládá, jak složky inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu vzájemně pomáhají naplňovat cíle. Jedná se o dlouhodobou strategii k podpoře růstu v mořském sektoru jako celku. Zahnuje ekonomické, sociální a environmentální aspekty evropských moří a aktivně vyhledává synergie mezi politikami v různých sektorech. Modrý růst se zaměřuje na aktivity, jakými jsou:

- námořní doprava na krátké vzdálenosti;
- cestovní ruch v přímořských oblastech;
- větrné elektrárny na otevřeném moři;
- odsolování mořské vody;
- využití mořských zdrojů ve farmaceutickém a kosmetickém průmyslu.

Obavy spojené s dopadem rozvoje biopaliv na využití půdy a dodávku vody například stimulují biotechnologický výzkum týkající se využití řas pro biopaliva. Mořské biotechnologie slibují specifické produkty vysoké hodnoty pro zdraví, kosmetiku a odvětví průmyslových biomateriálů. Kvalitní voda ke koupání a původní habitaty mají zase vysokou rekreační hodnotu: takový růstový potenciál vyžaduje aktivity místního a regionálního měřítká, aby byla zachována kvalita životního prostředí, využít ekonomický potenciál a posílena schopnost malých a středních podniků využít příležitosti a vytvářet v dané lokalitě pracovní místa.

„Území“ není omezeno pouze na pevninu. Práce Generálního ředitelství Evropské komise pro modrý růst naznačuje, jak mohou být inovace zdrojem pracovní nabídky a růstu v inkluzivním a environmentálně šetrném duchu. Stejně integrované myšlení musí být zakotveno v budoucích akcích v rámci programů ESIF. K dosažení takového růstu je třeba vyvinout územní aktivity, přičemž modrý růst zároveň demonstruje, že „území“ není omezeno pouze na pevninu.

1.2 Územní soudržnost

Činnosti EU jsou vedeny směrem k dosažení ekonomické a sociální soudržnosti. Ekonomická soudržnost představuje řešení rozdílné ekonomické výkonnosti členských států a regionů. Vzhledem k tomu, že je ekonomika stále integrovanější, ekonomická slabost některých regionů postihuje celý kontinent. Obdobně je sociální soudržnost prostředkem k maximálnímu využití lidského kapitálu v rámci celé unie.

Při zapisování prvku územní soudržnosti do Lisabonské smlouvy byla ze strany EU uznána dvě fakta. Za prvé, že Evropa potřebuje stavět na rozvojových potenciálech všech měst a regionů k podpoře jejího dalšího rozvoje a za druhé, že by lidé neměli být znevýhodněni tím, kde pracují a žijí. Územní soudržnost upevňuje jak soudržnost ekonomickou, tak i tu sociální.

Diverzita je aktivem: každé místo musí stavět na svých silných stránkách. Stejně jako jiné kontinenty je i Evropa poznamenána ekonomickými a sociálními rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, mezi městy a venkovskými regiony, mezi hlavními a provinciálními městy a mezi jednotlivými částmi jednoho města. Územní soudržnost nicméně nepředpokládá, že by všechna místa měla vypadat totožně. Diverzita je aktivem: každé místo by mělo stavět na svých silných stránkách a těžit z obchodu a jiných forem interakcí s jinými místy v rámci unie a za jejími hranicemi. Relativně hustý a polycentrický charakter Evropy vytváří pro města výjimečné příležitosti dosáhnout aglomeračních ekonomik prostřednictvím dobře propojených sítí. Obdobně kulturní krajina a kvalita životního prostředí jsou hodnotnými aktivy, které mohou podpořit venkovský regionální rozvoj. Díky sdílení znalostí při současné péči o specifické kvality se mohou regiony rozvíjet, a to způsoby, které jsou založeny na jejich jedinečnosti. Důraz na komparativní výhody v tomto směru posiluje jak konkurenceschopnost, tak soudržnost. Význam spolupráce a navazování kontaktů je zachycen v rámci Územní spolupráce programů ESIF.

Některé regiony čelí specifickým geografickým výzvám. Lisabonská smlouva spojila výzvy územní soudržnosti s určitými typy regionů. Příhraniční regiony jsou například často znevýhodněny bariérami, které právě hranice představují. Poměrně obdobným způsobem mohou být ostrovy a pobřežní regiony odříznuty mořem. Horské oblasti mohou také čelit speciálním problémům z hlediska dostupnosti.

V řídce osídlených oblastech nemusí být dostatečné množství spotřebitelů, kteří by udrželi nabídku služeb. Také nejvzdálenější regiony Evropy zažívají specifické situace. Posunout se směrem k vyšší územní rovnováze znamená dosáhnout v takových oblastech lepších příležitostí. V současnosti se ale v Evropě objevují také další oblasti, které jsou poznamenány vysokou nezaměstnaností a významnou emigrací zejména mladých lidí.

1.3 Územní agenda 2020

Příležitosti rozvoje se u různých regionů liší. Územní dimenze Evropy 2020 není zpracována programy ESIF, ale je zahrnuta v Územní agendě 2020, která byla připravena za maďarského předsednictví v roce 2011 a odsouhlasena ministry členských států zodpovědnými za územní plánování a územní rozvoj. Agenda spojuje inteligentní, udržitelný a inkluzivní růst vyplývající ze závazku Lisabonské smlouvy EU o územní soudržnosti. Obsahuje tvrzení, že uzdravení požadované ve Strategii Evropa 2020 může být dosaženo pouze tehdy „je-li je brána v úvahu územní dimenze strategie, jelikož se příležitosti rozvoje u různých regionů liší“.

Územní priority. V rámci Územní agendy 2020 byly definovány tyto územní priority:

- Polycentrický rozvoj – rozložení rozvoje mezi evropské jádro a okolí, nebo v rámci státu mezi hlavní a sekundární města spíše než nadměrné orientování se na hlavní centrum;
- Integrovaný rozvoj ve městech, venkovských a specifických regionech (např. na ostrovech, horách atd.), aby bylo dosaženo synergií a lepšího využití aktiv, která jsou pro daná místa jedinečná;
- Územní integrace v přeshraničních a nadnárodních funkčních regionech. To znamená dosažení úspor z rozsahu a rozšíření trhů (se zbožím i s prací) pro zvýšení konkurenceschopnosti. Tato integrace může být zároveň nezbytným krokem k řízení přírodních zdrojů, jakými jsou řeky nebo moře, které překračují administrativní hranice.
- Zajištění globální konkurenceschopnosti regionů na základě silné místní ekonomiky. Regionální a místní ekonomický rozvoj je nezbytný k udržení lidského kapitálu a zvýšení ekonomické odolnosti.
- Zlepšení územního propojení pro jednotlivce, komunity a podniky. Zlepšení a zachování služeb obecného zájmu – ať už prostřednictvím dopravy nebo telekomunikací, škol nebo nemocnic – je klíčovou součástí územní soudržnosti.
- Správa a propojení ekologických, krajinných a kulturních hodnot regionu.

1.4 ESPON – důkazy a metody k podpoře akcí pro soudržnost

Tvůrci politik budou pro každé z témat programů ESIF potřebovat územní důkazy, na kterých budou stavět své činnosti. Program ESPON je významným a jedinečným zdrojem právě těchto důkazů. Proto je tato druhá syntetická zpráva strukturována tak, aby přímo propojila orientaci EU 2020 na inteligentní, udržitelný a inkluzivní růst podporující začlenění s jedenácti klíčovými tématy ESIF a s důkazy ESPON.

Tyto a jiné otázky zkoumaly nadnárodní vědecké týmy z celé Evropy v aktuálním programu ESPON od roku 2008. Nepodařilo se jim sice zodpovědět všechny otázky, ale dokázaly vytvořit nejlépe dostupnou sadu dat, indikátorů a map o územním rozvoji pokrývajícím 27 zemí EU, Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.

Takový výzkum umožňuje člověku nahlížet na Evropu v jejím globálním kontextu (ať už ve vztahu ke klimatickým změnám, nebo obchodním vzorcům a podnikatelským sítím). Mimo to, že data pokrývají evropské a národní měřítko, umožňují uživateli přejít na regionální úroveň, nebo v některých případech i na úroveň více lokální.

Zpráva, která následuje, představuje poslední důkazy. Vychází z práce realizované v projektech ESPON, které byly zcela nebo téměř zcela dokončeny v lednu roku 2013. Oproti předchozí zprávě podrobněji zabývá se evropským okolím a evropskými moři. Nabízí „Doporučení pro politiku“, která navrhují témata a přístupy vycházející z výsledků ESPON, jež by mohli tvůrci politik zvážit. Nicméně výzkum stále pokračuje a výstupy budou aktualizovány v Závěrečné syntetické zprávě programu ESPON 2013.

2 – Inteligentní růst z územního hlediska

Inteligentní růst je klíčovou složkou strategie Evropa 2020. Je dále přebírán řadou evropských a národních politik. Inteligentnímu růstu mají významně přispět programy ESIF. Inteligentní růst obecně znamená zlepšení evropské ekonomické výkonnosti díky orientaci na výzkum a inovace, digitální společnost a konkurenceschopnost malých a středních podniků a řady různých odvětví.

Míra, do jaké může konkrétní město nebo region přispět těmto cílům, záleží na jeho historii a současné situaci – na jeho obchodním portfoliu, veřejných a soukromých institucích, lidech, dostupnosti a přírodních zdrojích. Tato územní diverzita je významným aktivem k dosažení inteligentního růstu. Činnosti vedené směrem k inteligentnímu růstu budou mít územní dopady, které na různých místech položí různými způsoby základ pro měnící se příležitosti rozvoje. Tato kapitola se zabývá územními rozdíly, které vytvářejí podmínky pro příspěvek k inteligentnímu růstu, a jejich dopady.

Celkový obraz

- Hlavní města a metropolitní regiony jsou maximálně významné, avšak města sekundární mohou hrát významnou roli v evropském úsilí dosáhnout inteligentního růstu. Investice do sekundárních měst a jejich rozvoj mohou stimulovat ekonomický růst na národní úrovni a ve velkých částech Evropy a mohou způsobit větší efekt než investice stejného rozsahu alokované do hlavních měst.
- Na výzkumu a inovacích mohou regiony participovat různými způsoby. Některé regiony jsou dobré v přeměně inovací vyvinutých jinde do obchodovatelných produktů, jiné mají svou vlastní silnou vědeckou základnu. Pro maximální využití fondů je nezbytné analyzovat regionální inovační systém (např. druhy zastoupených sektorů, pozici v mezinárodních hodnotových řetězcích, stávající a potenciální sítě transferu znalostí atd.). V závislosti na profilu regionu mohou být investice do lidského kapitálu efektivnější než investice do vědy a výzkumu.
- Přístup k informačním a komunikačním technologiím (ICT) a jejich využití pro inteligentní růst narůstá na významu. Regionální rozdíly s ohledem na ICT jsou dány především národními vzorci (např. účinky národních politik a investičních strategií), proto se aktivity na národní úrovni jeví jako pravděpodobně nejefektivnější způsob, jak vylepšit celkovou evropskou výkonnost. Navíc v zemích se spíše nízkým zastoupením ICT jsou zároveň očividné rozdíly mezi urbánními a venkovskými oblastmi.
- Demografické změny budou mít stále větší vliv na potenciál inteligentního růstu v mnoha regionech, konkrétně v těch, kde se snižuje a stárne pracovní síla. Pro regionální rozvoj také představují překážku regionální nerovnosti v pohlaví, které mohou posílit trend stárnutí a demografický pokles. Při tvorbě politiky regionálního rozvoje proto musejí být genderové otázky zohledněny.

2.1 Územní hybné síly inteligentního růstu

Podporovat inteligentní růst znamená řídit komplexní systém hybných sil rozvoje. Výskyt a kombinace těchto hybných sil se liší region od regionu. Tři znaky ale vystupují: (a) riziko nárůstu regionální polarizace, (b) význam sekundárních měst a (c) důležitost správy a úrovně národní politiky.

2.1.1 Územní koncentrace

Obecně řečeno, přístup k posílení klíčových složek inteligentního růstu (např. inovací a růstu) nezohledňující územní dimenzi nejspíše zesiluje tendence územní koncentrace a může selhat při podpoře významných potenciálů růstu odvozených z územních odlišností. Jinými slovy zde existuje riziko rostoucích disparit mezi regiony, kde se regiony v již lepší pozici stávají ještě silnějšími a vzdalují se ostatních.

Tento cyklus, kdy daný region posiluje svou vlastní pozici, postihuje jak atraktivitu míst a tedy i migrační tendence, tak i finanční schopnost různých míst poskytovat služby obecného ekonomického zájmu.

Mění se migrační vzorce mohou zesilovat územní koncentraci. Každý rok se v rámci EU 27+4 okolo 2 milionů lidí přemístí z jedné země do jiné a přibližně 7 milionů obyvatel se přesune z jednoho NUTS 2 regionu do jiného v rámci jedné země EU 27+4. Finanční krize změnila vzorce migrace a atraktivity. Ještě před krizí byly migrační vzorce utvářeny pracovní mobilitou (přesuny převážně do velkých měst) a mobilitou životního stylu (jako například přesuny za sluncem nebo na venkov). Od okamžiku vypuknutí krize se ale pracovní mobilita posílila a naopak mobilita životního stylu oslabila. Vzhledem k nedostatečné nabídce práce se ekonomicky silnější regiony staly atraktivnější pro mladé, mobilní a vzdělané lidi. Tyto migrační tendence zesílily stávající disparity regionálního rozvoje – kvalifikovaný lidský kapitál, který je pro znalostní ekonomiku velice důležitý, je stále více koncentrován v silnějších regionech.

Nerovnosti v pohlaví ovlivňují atraktivitu regionů. Regiony vyznačující se čistou emigrací čelí hrozbě začarovaného kruhu, zejména pokud v migračních tocích existují věkové a pohlavní nerovnosti. Vzhledem k tomu, že mladí lidé v emigraci za prací převažují, mění se tak i demografický profil. To podle všeho vede k dalšímu poklesu již tak nízkého populačního růstu. Výsledkem je stárnutí populace a stále více úmrtí než narození. Rozhodující je, že v mnoha regionech mladé ženy usilují dosáhnout vyššího vzdělání a jsou mobilnější než jejich mužské protějšky. To snižuje v daném regionu počet potenciálních rodičů, což ztěžuje udržení počtu obyvatel a dále oslabuje atraktivitu těchto míst pro mladé, mobilní a vysoce vzdělané pracovníky. Z dlouhodobého hlediska to dokonce může ohrozit možnosti naleznout vhodné pracovníky se správnou kvalifikací u již zavedených firem.

Koncentrační trendy služeb obecného ekonomického zájmu. Diskuse o ICT (kapitola 2. 3) a službách obecného ekonomického zájmu (kapitola 2. 4. 2) poukazují na další koncentrační trendy v infrastruktuře. Služby obecného ekonomického zájmu v dopravě, mobilitě a komunikaci jsou velmi důležité při zakládání a řízení obchodu a pohybování se na trhu. Uspokojují totiž základní potřeby obchodu.

V době významných rozpočtových omezení existuje riziko, že regiony, které jsou ekonomicky a demograficky znevýhodněny, budou zaostávat v poskytování dostupných služeb obecného ekonomického zájmu nejvyšší úrovně. Konkurenční výhody nabízené obchodu ze strany bohatších regionů pravděpodobně narostou, pokud budou mít tyto regiony finanční prostředky k poskytování služeb vysoké úrovně.

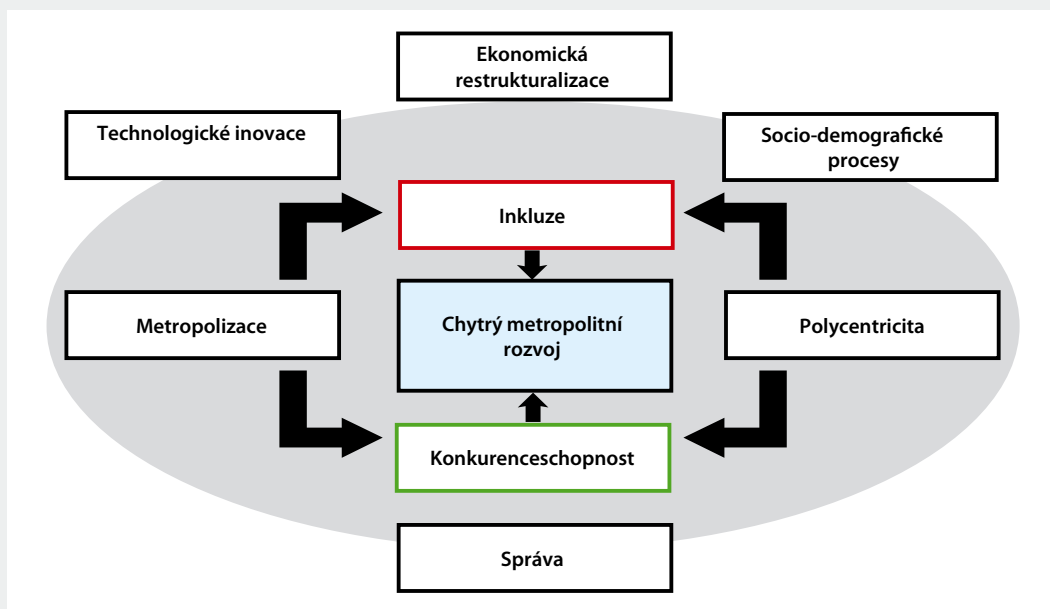
2.1.2 Evropská města

Analýza oblastí ekonomického růstu, globálních bran a významných míst inovace vypovídá o potenciálech měst přispět k národnímu a evropskému ekonomickému růstu. Investice do sekundárních měst s dobrým potenciálem růstu vykazují vyšší pravděpodobnost finančního obratu než investice alokované do obecně nejvýznamnějších míst. Polycentrický rozvoj a sítě spojující města mohou pomoci podpořit kritické množství těchto investic a propůjčit sekundárním městům výhody aglomerací.

Příklad: „inteligentní metropolitní rozvoj“

Inteligentní metropolitní oblast může být chápána jako funkčně integrovaná metropolitní oblast, kde se odehrávají jak procesy konkurenčního, tak i inkluzivního rozvoje. Při dosahování této integrace je přitom důležitá správa. Konkurenceschopnost je charakterizována vysokou úrovní ekonomické výkonnosti, intenzivními znalostmi, inovativními a kreativními aktivitami a mezinárodním začleněním (tj. dostupností a atraktivitou pro mezinárodní obchod a kongresy). Naopak inkluze má za cíl zajistit rovné příležitosti dostupné pro všechny. To umožňuje participaci v procesu změny bez ohledu na individuální okolnosti a zajišťuje, že si všichni lidé mohou poradit s měnícími se podmínkami pro cíl soudržné společnosti. Navíc myšlenka inteligentních metropolitních oblastí řeší procesy metropolizace, jako je rozšíření osídlení a trhů práce napříč tradičními administrativními jednotkami, stejně jako rozvoj většího územního kontextu (polycentrického rozvoje). Ve střední Evropě by například strategická spolupráce mezi Bratislavou, Budapeští, Lublaní, Prahou a Vídní mohla posílit pozici všech těchto měst a Podunajské oblasti jako takové.

Obrázek 1 Pochopení inteligentního metropolitního rozvoje



Zdroj: ESPON POLYCE

Sekundární města přispívají k růstu a soudržnosti. Evropská sekundární města jsou silnými hráči na světových trzích. Toto tvrzení nijak nepochybuje význam globálních měst vnímaných jako tzv. vstupní brány (gateways). Většinu národních ekonomik obecně dominují hlavní města, o důležitosti sekundárních měst však existují také jisté znaky. Mezi lety 2000 až 2007 dosáhlo jedno nebo více sekundárních měst v 15 zemích z tehdejších 25 zemí EU (tj. mimo malých ostrovních států, jakými jsou Malta a Kypr) vyšší míry růstu HDP než jejich hlavní města a vyšší úroveň HDP než je jejich národní průměr. Tato sekundární města stimulovala národní růst a zároveň zvýšila územní soudržnost. Nicméně tento jev se odehrál ještě v období růstu, kdy existovala státní podpora a investice. Od okamžiku, kdy zasáhla krize, vykazují hlavní města lepší výkonnost a rozdíl v HDP se opět prohloubil. Realizovat aktivní politiku investování do sekundárních měst má své opodstatnění, pokud (a) rozdíl oproti hlavním městům je velký a stále narůstá; (b) obchodní infrastruktura sekundárních měst je slabá v důsledku nedostatečného státního investování a (c) existuje jasný důkaz o negativních externalitách spojených s růstem hlavního města.

Výsledky prezentované v kapitole 2. 2 představují pro inovace a R&D (výzkum a vývoj) přínosné propojení decentralizovaných systémů a inovací. Sekundární města jsou významnými místy pro posílení inovací a využití inovací ve prospěch ekonomického růstu.

2. 1. 3 Záležitosti správy a národní kontext

Inteligentní růst záleží také na dobré správě na všech úrovních, kde dochází k rozhodování. Navzdory pozornosti věnované regionální úrovni je výkonnost regionů silně určena jejich národním kontextem. Tento fakt je popsán v kapitole 2. 3, kde jsou diskutovány přístup k infrastruktuře informačních a komunikačních technologií a využití informačních a komunikačních služeb. Stejně jako v jiných oblastech zde hraje stěžejní roli národní situace a správná tvorba národní politiky.

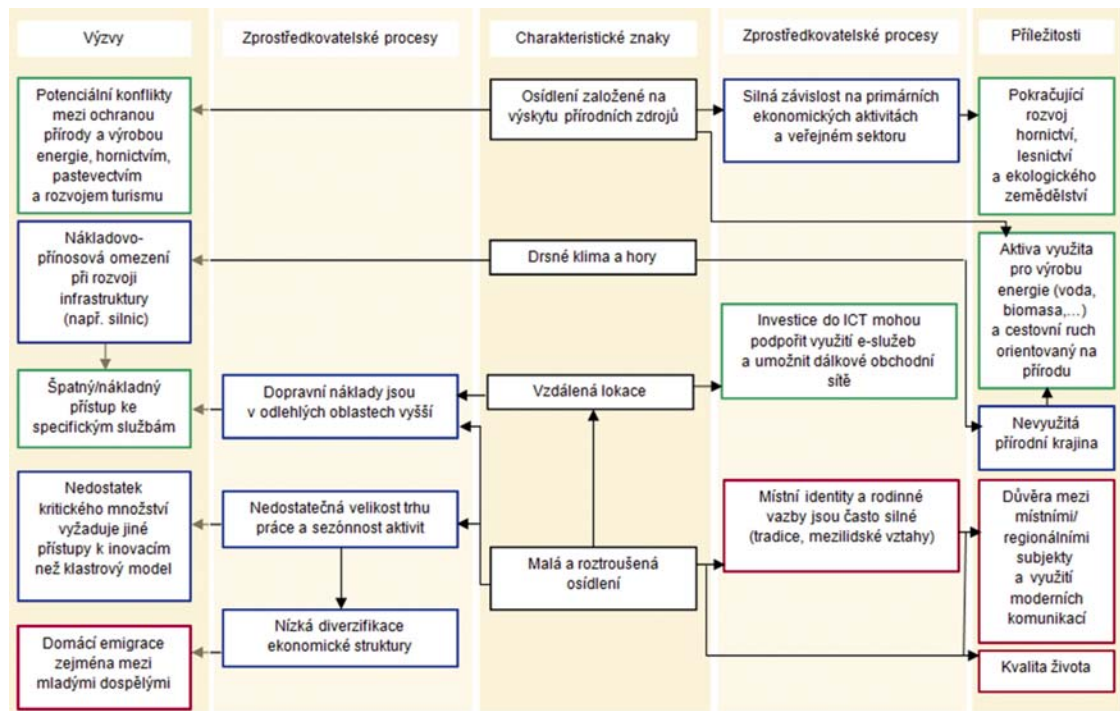
Potřeba územního přístupu. Inteligentní růst vyžaduje územně rozdílný přístup k tvorbě politiky, který přesahuje pravidlo „jedna velikost pro všechny“. To zakládá vznik víceúrovňových správních procesů, které zohledňují rozvojové potenciály, výzvy a jejich hybné síly na různých úrovních, od té místní až po nadnárodní.

Zahrnutí územní diversity do návrhů politik není o tom, zda definovat územní indikátory a kritéria a poté použít předdefinovaná opatření pro území, která daným kritériím odpovídají. Cílem je spíše pochopit, jak nejlépe využít jedinečné územní charakteristiky, které ovlivní rozvoj regionu nebo města. To vyžaduje místně založený dialog.

Pochopení procesů regionálního rozvoje. Účelem politik je optimalizovat sociální, ekonomickou a environmentální výkonnost. To se neobejde bez pochopení procesů, které vysvětlují aktuální vzorce a trendy, stejně jako příležitosti a hrozby. Pro řadu regionálních typů byly v rámci programu ESPON vytvořeny „modely napojení“, které vysvětlují vztahy mezi charakteristickými znaky daného místa a jeho výzvami a příležitostmi. Tyto modely mohou pomoci tvůrcům politik identifikovat možné oblasti, kde učinit konkrétní kroky, a mohou být použity ke sdílenému pochopení mezi zainteresovanými subjekty v případě nevhodnějších zásahů pro rozvoj dané lokality nebo regionu.

Kombinace rozvojových příležitostí a výzev v jednom modelu pomáhá identifikovat nejen překážky, které je třeba překonat, ale také ekonomickou přidanou hodnotu, která by z daných opatření měla vyplynout. obrázek 2 ilustruje případ řídké osídlených oblastí. Barva hrany jednotlivých polí popisuje umístění a fyzické záležitosti (zelená barva), demografické a sociální otázky (červená barva) a ekonomiku a obchod (modrá barva).

Obrazek 2 Model napojení pro řídice osídlené oblasti



Zdroj: ESPON GEOSPECS

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON POLYCE, GEOSPECS, TIGER, SIESTA, SGPTD, TIGER a KIT.

2.2 Vědecko-technologický rozvoj a inovace

Inovace jsou považovány za klíčové pro ekonomickou budoucnost Evropy. Existuje mnoho různých typů inovací. Jednou mohou mít podobu zcela nových produktů nebo služeb, jindy se může jednat o pouhé vylepšení již existujících produktů nebo služeb, nebo zvýšení jejich efektivity.

Do Evropy směřuje rychlý nárůst toků znalostí prostřednictvím obchodu s technologiemi (doložený platbami za autorské honoráře nebo licenčními poplatky). Evropa úspěšně importuje know-how odjinud a přejímá je. To ovšem naznačuje, že Evropa neinvestuje do vědy a výzkumu (R&D) dostatečně, a že je nezbytné zvýšit soukromé a veřejné investice do R&D, což je ostatně cílem ve strategii Evropa 2020.

Ve strategii Evropa 2020 není specifikováno, jestli by evropské investice do vědy a výzkumu měly být zvýšeny s ohledem na dosažení cíle spočívajícího v investování 3 % HDP do vědy a výzkumu. Územní analýza popisuje významné rozdíly mezi různými oblastmi z hlediska jejich potenciálu transformovat zvýšené investice do R&D v ekonomický růst.

2.2.1 Územní vzorce inovací

Evropa potřebuje místa pro výzkum a místa pro kapitalizaci. Při pohledu na inovace v Evropě je důležité rozlišit místa, kde se inovace vyskytují, a místa, kde jsou inovace převáděny na obchodovatelné produkty nebo služby. Nejedná se přitom nezbytně o tytéž oblasti. Jinými slovy, subjekty v regionu mohou inovovat (a) využíváním znalostí vytvořených v daném regionu, (b) využíváním znalostí vyprodukovaných mimo region, nebo (c) napodobením inovací vyvinutých jinde. Subjekty v regionu přejímají jeden z těchto modelů na základě podmínek v jejich regionu. Specifické územní charakteristiky, jako například funkční specializace, hrají roli při transformaci inovací do dynamik zaměstnanosti. Předpoklady pro tvorbu znalostí, přeměnu znalostí v inovace a pro přeměnu inovací v růst jsou navíc zakotveny v kultuře každého regionu.

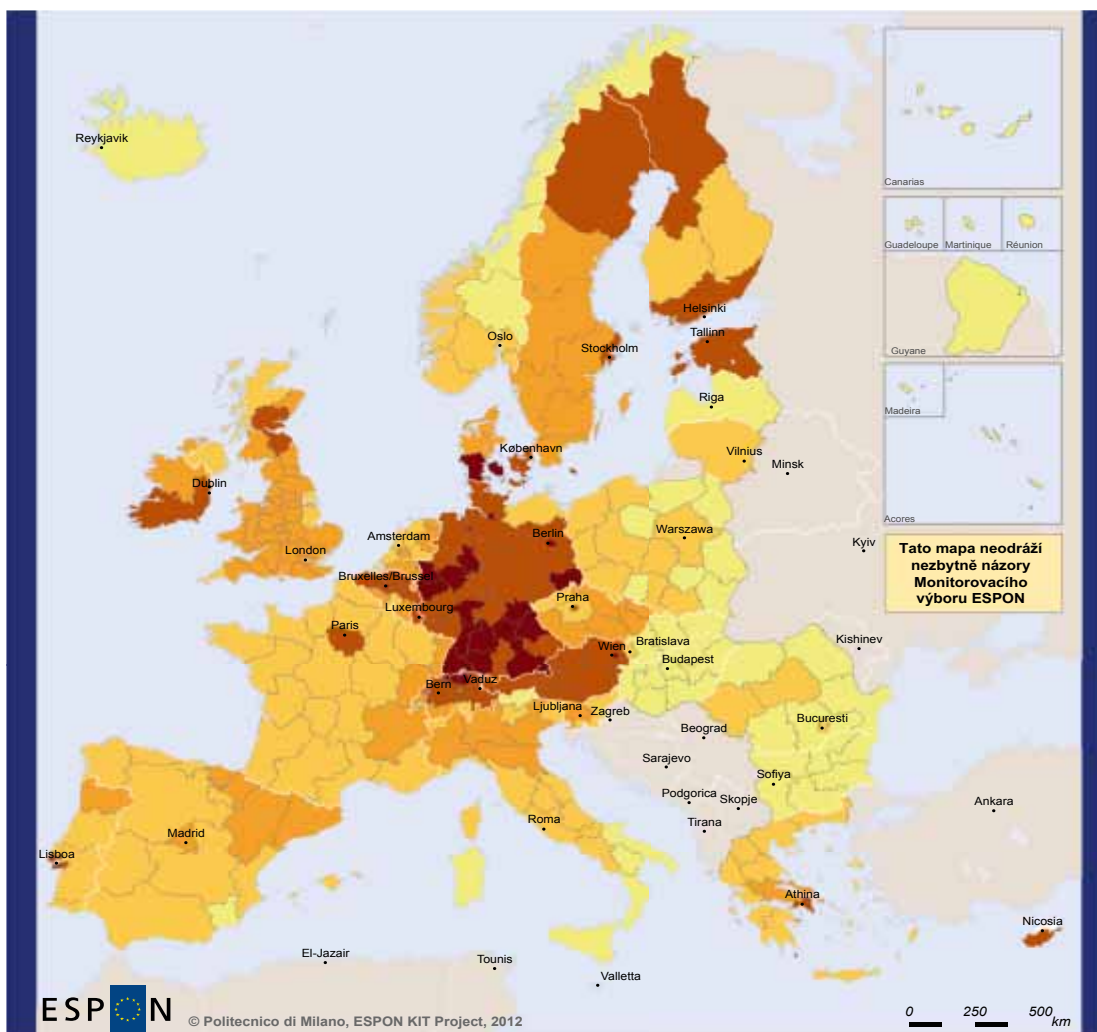
Schopnost přeměnit znalosti a inovace v regionální růst se liší. Územní analýza vzorců inovací nabízí první informace o tom, kde zvýšené investice do vědy a výzkumu nebo lidského kapitálu s největší pravděpodobností zvýší inovace a ekonomický růst.

Regiony excelence v oblasti vědy a výzkumu. Regiony s vysokým podílem vědy a výzkumu a vysokým stupněm znalostí pocházejících z regionů s obdobnou znalostní základnou jsou umístěny zejména v Německu, dále ve Vídni, v Bruselu a jižním Dánsku. Tyto regiony v „Evropské vědecké oblasti“ mají již nyní vysokou úroveň investic do vědy a výzkumu a mohly by těžit z dalších investic do R&D.

Regiony silné v produkci znalostí a vědy a výzkumu v aplikované vědě, s vysokým stupněm znalostí pocházejících z regionů s podobnou znalostní základnou, jsou soustředěny především ve střední a severní Evropě, konkrétně v Rakousku, Belgii, Lucembursku, Švýcarsku, Německu, Estonsku a některých regionech hlavních měst jiných zemí. V této „Oblasti aplikované vědy“, tj. v regionech, které již mají vysokou úroveň investic do vědy a výzkumu, by mohly být dodatečné investice do vědy a výzkumu velmi efektivní a umožnily by regionům lépe se profilovat a dále se zdokonalit.

V jiných typech inovačních regionů jsou za nejužitečnější považovány právě další investice do jejich znalostní základny a podnikání, jelikož jim pomáhají posílit schopnost využít inovace a znalosti vytvořené jinde. Některé z těchto regionů se stávají poměrně úspěšné například v oblasti inovací produktů.

Mapa 1 Územní vzorce inovací



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: projekt ESPON KIT, 2012
Data: EUROSTAT, 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Typy inovačních regionů

- Napodobující inovační oblast
- Inteligentní a kreativní diverzifikační oblast
- Inteligentní technologicko-aplikační oblast
- Oblast aplikované vědy
- Evropská vědecká oblast
- Chybí data

„Evropská vědecká oblast“. Tyto regiony jsou silné ve vytváření znalostí a inovací v oblasti tzv. GPTs (General purpose technologies), které se vyznačují vysokou univerzálností a originalitou lokální vědecké znalosti. Mají velké zastoupení vědy a výzkumu a vysoký stupeň znalostí pocházejících z regionů s obdobnou znalostní základnou.

„Oblast aplikované vědy“. Tyto regiony jsou silné ve vytváření znalostí a ve vědě a výzkumu v oblasti aplikované vědy a disponují vysokým stupněm znalostí pocházejícím z regionů s podobnou znalostní základnou.

„Inteligentní technologicko-aplikační oblast“. Tyto regiony mají vysokou míru inovace produktů a vysokou kreativitu, která je založená na externích znalostech základní a aplikované vědy využitých ve prospěch inovací. Mají omezený stupeň místní aplikované vědy a výskyt vědy a výzkumu.

„Inteligentní a kreativní diverzifikační oblast“. Tyto regiony mají nízký stupeň místních diverzifikovaných aplikovaných znalostí a interních inovačních schopností. Zároveň mají vysoký stupeň místní odborné způsobilosti, kreativity a podnikání, které vycházejí z externích znalostí.

„Napodobující oblast“. Tyto regiony mají nízkou míru znalostí a intenzity inovací, podnikání a kreativity.

Kde investovat do vědy a výzkumu? Výdaje na vědu a výzkum mají dva typické znaky – jsou potřeba v určitém kritickém množství a vykazují klesající návratnost. Stále ale platí, že věda a výzkum je účinněji využita v těch regionech, kde se do ní výrazně investuje, což jsou regiony v „Evropské vědecké oblasti“ a v menší míře také ty v „Inteligentní technologicko-aplikační oblasti“ a „Oblasti aplikované vědy“. Regiony charakteristické nižší mírou výdajů na vědu a výzkum dosahují menších přínosů z dalších investic směřovaných do R&D vynakládaných pro účely zlepšení jejich ekonomické výkonnosti. Před zvýšením investic do vědy a výzkumu v regionu je potřeba důkladně zanalyzovat jeho regionální inovační systém (druh zastoupených sektorů, pozici v mezinárodním hodnotovém řetězci, stávající a potenciální síť přesunu znalostí atd.).

Regionální rozvoj může také těžit z importu znalostí odjinud, tj. ne všechny znalosti a inovace využity pro posílení regionálního rozvoje musejí být vyvinuty přímo v daném městě nebo regionu. Musejí se zde nicméně nacházet schopnosti a lidský kapitál, které umožní lidem a firmám nové znalosti uchopit a využít.

Kde investovat do lidského kapitálu? Znalosti ztělesněné v lidském kapitálu (měřeny jako podíl populace s terciárním vzděláním) mají vyšší dopad na regionální produkci než výdaje do vědy a výzkumu. Největší dopady investic jsou patrné v oblastech, kde jsou znalosti ztělesněné v lidském kapitálu spíše nižší. Lidský kapitál je ve slabých regionech významnějším předpokladem pro růst než věda a výzkum. Investice do lidského kapitálu navíc vykazují silně klesající návratnost: v regionech, kde se vyskytují ve velkém objemu, mají další investice na růst pouze marginální dopad. Nicméně regiony inovující i při absenci silné lokální znalostní základny mohou být tak úspěšné, jako více znalostně intenzivní regiony v transformaci inovací do vyšší míry ekonomického růstu.

Jelikož s sebou přináší vyšší míra investic do vědy a výzkumu a lidského kapitálu klesající míru návratnosti dodatečných investic, jeví se jako neefektivnější investovat do regionů, které mají v daném oboru dobrý základ, ale nejsou v jednoznačně vůdci. To je silný argument pro orientování se na sekundární města s dobrým potenciálem v konkrétní oblasti.

Územní analýza vzorců inovací a vědy a výzkumu obecně vyzdvihuje důležitost sekundárních měst, které mohou posílit inovace a přeměnit je v ekonomický růst. Analýza naznačuje vztah mezi decentralizovanými urbánními systémy a inovacemi. Pokud mají být programy ESIF využity efektivně k vytvoření cílených strategií a dosažení efektivity investic, je stěžejní ve vzorcích inovací identifikovat regionální specifika.

Příklady: Rozvoj města řízený inovacemi

Tampere (Finsko) je dokonalým příkladem toho, jak dokázaly místní subjekty využít národních programů k transformaci klasicky výrobního města na město orientované na informační technologie. Tampere je druhým největším urbánním regionem ve Finsku. Během posledních dvaceti let zde došlo k ekonomické přeměně. Tato významná restrukturalizace proběhla na základě intenzivních inovačních systémů. Na významu nabyl sektor služeb, avšak výrobní sektor zůstal také silný částečně díky výskytu znalostně intenzivního průmyslu, jako je ICT, a částečně díky obnově více tradičního průmyslu, jako je strojírenství. Veřejný sektor je stále sektorem dominujícím, ovšem mnoho pracovních příležitostí je díky dvěma univerzitám, univerzitní nemocnici a jiným vzdělávacím a výzkumným ústavům znalostně intenzivních. V posledních letech patří urbánní region Tampere k nejrychleji rostoucím subregionům ve Finsku. Co do inovací (měřených především počtem patentů) dosahuje Tampere lepších výsledků než Helsinky a přesahuje finský průměr.

Mnichov (Německo) je díky dlouhodobým investicím do inovací a vzdělání, silné regionální správě a spolupráci veřejného a soukromého sektoru jedním z nejúspěšnějších měst Evropy. V rámci Mnichova jsou inovace považovány za faktory úspěchu. Je jim zde věnována již dlouhodobě velká pozornost a přístup k nim je oproti většině evropských měst více systematický. Proces zahrnuje mnoho zainteresovaných subjektů v rámci státu, univerzit a soukromého sektoru. Partnerství jsou komplexní a překrývající se a proces se stále více posiluje. Mnichov má silnou kulturu konsenzu mezi zainteresovanými subjekty a sítěmi. Efektivní víceúrovňová správa zajišťuje, že jsou programy Federální správy a zemských inovací (Federal Government and Land innovation programmes) realizovány a hluboce zakotveny, jelikož mnoho mnichovských organizací podporujících klíčový výzkum a obchod hraje stěžejní roli v jejich implementaci. Inovační systém v Mnichově rostl postupně a je charakteristický svou kontinuitou, instituční silou, důvěrou, spoluprací, komplexní sítí vztahů a nabídkou dovedností vysoké kvality. Prostupuje tedy celé město.

2.2.2 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Schopnost přeměnit znalosti a inovace v regionální růst se liší region od regionu. Územní analýza inovačních vzorců nabízí první informace o tom, kde s největší pravděpodobností zvýšené investice do vědy a výzkumu nebo lidského kapitálu způsobí nárůst inovací a ekonomického růstu.
- Aplikace inovací a znalostí vytvořených v jiných regionech a jejich přeměna v obchodovatelné produkty a služby může být úspěšnou strategií pro regiony, které mají nízkou úroveň vědy a výzkumu, ale vysokou úroveň podnikání.

Národní úroveň

- Národní úroveň je klíčovým faktorem pro stimulaci rozvoje vědy a výzkumu, inovací a vyššího vzdělání.
- Decentralizované inovační systémy a posílení sekundárních měst mohou způsobit vyšší návratnost investic alokovaných do vědy a výzkumu a lidského kapitálu.

Regionální a urbánní úroveň

- Pro maximální využití různých typů inovačních potenciálů v regionu a městě je nezbytná administrativní a institucionální kapacita k propojení různých procesů.

- Každý region by měl zanalyzovat svůj regionální inovační systém a využít získaných výsledků k vytvoření politiky a investic, které budou odpovídat jeho „vzorci inovací“.
- V regionech s omezenou úrovní vědy a výzkumu může poskytování organizační a strukturální výpomoci přispět k využití potenciálu, díky čemuž mohou být dosaženy lepší výsledky vyplývající z využití znalostí. Tato výpomoc je důležitější než zvyšování investic do vědy a výzkumu a očekává se, že zajistí dlouhodobě lepší ekonomickou výkonnost.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON KIT, SGPTD, AMCER a POLYCE.

2.3 Využití a kvalita informačních a komunikačních technologií

Z hlediska investování do informačních a komunikačních technologií (ICT) a jejich využívání Evropa za jinými hlavními světovými ekonomickými oblastmi, jako je například USA nebo Japonsko, zaostává. Inteligentní růst má za cíl restartovat evropskou ekonomiku a pomoci evropským obyvatelům a obchodu vytěžít z digitálních technologií maximum. Digitální agenda pro Evropu je stěžejní iniciativou strategie Evropa 2020.

Informační a komunikační technologie představují významnou službu obecného zájmu, která v době světové konkurence přispívá k zajištění ekonomického rozvoje a kvality života. Tyto faktory jsou spojeny s konektivitou, ekonomikou toků a navazováním kontaktů. To přináší povinnosti k zajištění infrastruktury a služeb ICT v souladu s určitými standardy z hlediska kvality a dostupnosti – jménem „obecného zájmu“.

Již před deseti lety představovalo odvětví ICT 5 % evropského HDP a podílelo se na růstu evropské produktivity přibližně jednou polovinou. V roce 2011 představoval v některých regionech sektor ICT 5 až 9 % zaměstnanosti. Pro budoucí rozvoj jsou informační a komunikační technologie stěžejním faktorem. V Evropě jsou velké rozdíly mezi jednotlivými regiony a městy z hlediska infrastruktury ICT a potenciálu přeměnit zvýšené investice do ICT v ekonomický růst. V mnoha případech jsou v Evropě spojeny rozdíly mezi regiony s národními rozdíly.

2.3.1 Přístup k dostupné infrastruktuře informačních a komunikačních technologií

Mnoho různých přístupů do informační společnosti. Přístup k infrastruktuře ICT je v digitální společnosti základním předpokladem pro jakékoliv zapojení. V dřívějších letech se jako ukazatel úrovně přístupu k infrastruktuře ICT používal počet domácností nebo společností se širokopásmovým připojením k internetu. Tento indikátor ale ztratil na své vypovídací schopnosti v důsledku technologického pokroku v tomto odvětví. Prudký nárůst rychlého, veřejného bezdrátového internetového připojení způsobil, že širokopásmový přenos již není jediným nebo nejlepším způsobem přístupu k internetu. Obdobně je tomu v případě ukazatele přístupu k počítačům, kdy počítače díky chytrým telefonům a tabletům již nejsou základní podmínkou přístupu k internetu.

Z toho vyplývá, že je třeba stále investovat do dostupné infrastruktury ICT a překlenout územní rozdíly v dostupnosti, kvalitě a ceně za přístup k internetu. Ačkoliv v Evropě existuje mnoho míst, kde může být internet dosažen různými způsoby, stále jsou tu také místa bez přístupu nebo se slabým pokrytím.

Digitální výhoda Skandinávie a severozápadní Evropy. Přístup k internetu má v Bulharsku, Rumunsku nebo Řecku méně než polovina domácností. Pro všechny druhy indikátorů přístupu k internetu platí, že územní rozdíly jsou v tomto směru značné. Tento závěr lze jednoduše demonstrovat při pohledu na podíl domácností s přístupem k vysokorychlostnímu internetu – jiné relevantní indikátory vykazují obdobné regionální rozdíly, avšak jejich pokrytí daty není tak spolehlivé. Hodnoty se v letech 2006–2009 pohybují od 75 % v některých švédských regionech a na Islandu až po méně než 15 % v některých regionech v Rumunsku. Digitální rozdíl je mezi severním okrajem (včetně Islandu), Skandinávií a severozápadem na jedné straně a zbytkem Evropy na straně druhé znatelný. Regiony ve východní Evropě a v okolí Středozemního moře vykazují daleko menší hodnoty, což je případ zejména regionů v Rumunsku.

Být připojen k internetu – ať už prostřednictvím počítače, telefonu nebo jiných prostředků – vypovídá o tom, že si jedinec toto připojení může dovolit. Zdarma nejsou přístroje ani služba umožňující přístup k internetu. Do jaké míry jedinec může využívat internet – a zařízení potřebná k přístupu – záleží na faktorech, jakými jsou příjem, věk a stupeň vzdělání.

2.3.2 Využití informačních a komunikačních technologií

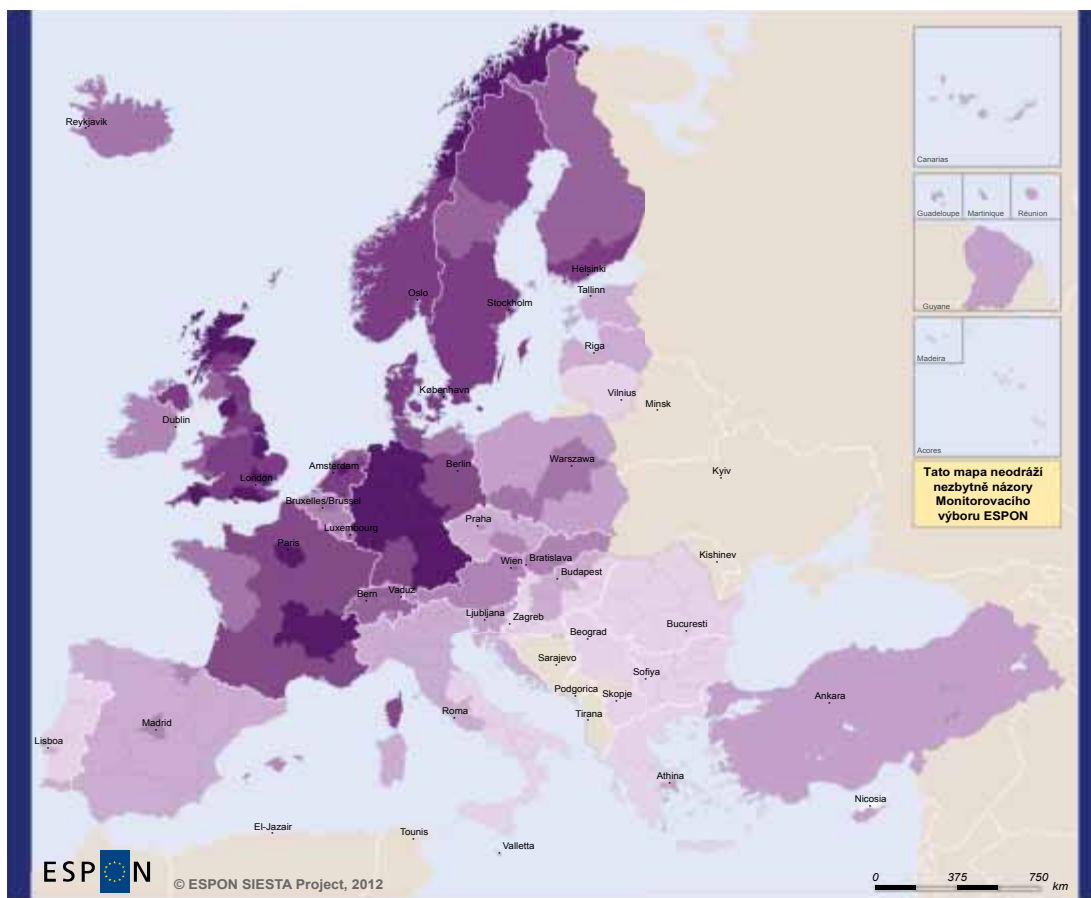
Infrastruktura ICT sama o sobě nepřispívá ekonomickému růstu. Pro inteligentní růst je rozhodující komerční využití ICT. V roce 2011 používalo internet pro komerční účely 34 % evropské populace. Digitální agenda pro Evropu má za cíl zvýšit tuto hodnotu na 50 % do roku 2015.

Ekonomický potenciál e-obchodu. E-obchod a zaměstnanost v informačních a komunikačních technologiích jsou dva aspekty ICT jako prostředku k dosažení inteligentního růstu. E-obchod ve smyslu toho, kdo si objednal zboží nebo služby přes internet pro soukromé účely, také nepřímo ilustruje, zdali je internet používán pro komerční účely, tj. jak daleko infiltuje obchodní praktiky v rámci Evropy. Evropská komise odhaduje, že výnosy, které spotřebitelům plynou z využívání e-obchodu, by se mohly vyšplhat k 1,7 % evropského HDP, pokud by 15 % všech maloobchodních prodejů v EU bylo realizováno prostřednictvím e-obchodu a zanikly by překážky na vnitřním trhu.

E-obchod je více používán v zemích ve středu/na severu Evropy. V současnosti se využití e-obchodu liší zejména mezi zeměmi a jen do omezené míry mezi regiony v rámci jedné země. Mapa 2 zachycuje jasné rozdělení mezi východem a západem a mezi severem a jihem, přičemž severozápad Evropy zde vychází jako nejpokročilejší. Ve Spojeném království, Norsku, Finsku, Německu a jiných zemích, kde je internet široce přijímán a využíván, existují pouze omezené regionální odchyly. Naopak nízké je využívání e-obchodu v regionech zemí okolo Středozemního moře (Řecka, Španělska, Itálie atd.), Portugalska a ve velkých částech východní Evropy. V těchto zemích, a dokonce ani ve zdejších hlavních městech a rozsáhlých metropolitních regionech, není e-obchod široce využíván. Investice, které by tyto země vynesly na úroveň středu/severu Evropy, by mohly přispět k inteligentnímu růstu, zvýšené konkurenceschopnosti a územní soudržnosti.

Vyšší podíl zaměstnanosti v informačních a komunikačních technologiích v urbánních oblastech. Regionální rozdělení zaměstnanosti v odvětví ICT je nesoúměrné. Obecně je znatelné rozdělení na město a venkov. Koncentrace ICT sektoru (tj. vysoký podíl lidí pracujících v odvětví ICT) se objevuje ve více inovativních oblastech a tam, kde jsou možné ekonomiky aglomerací, což vytváří kumulativní efekt. Většina regionů hlavních měst, stejně jako některé jiné mezinárodní metropolitní oblasti, vykazují vysokou míru zaměstnanosti v odvětví informačních a komunikačních technologií. Oproti těmto oblastem velká řada venkovských oblastí v Turecku, Řecku, Rumunsku a Chorvatsku, ale také několik regionů v západních členských státech EU, má zaměstnanost v sektoru ICT minimální.

Mapa 2 E-obchod, 2010



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS0, NUTS1 and NUTS2
Zdroj: projekt ESPON SIESTA, 2012
Data: EUROSTAT, 2012
© EuroGraphics Association for administrative boundaries

Jedinci, kteří si objednali zboží nebo služby prostřednictvím internetu pro soukromé účely, 2010 (podíl z celkového počtu lidí ve věku 16–74 let, %)

- Méně než 15
- 15 - 30
- 30 - 45
- 45 - 60
- 60 - 75
- Více než 75
- Chybí data

Poznámky:
DE, FR, EL, RS a PL jsou zachyceny na NUTS1 úrovni.
TR je zachyceno na státní úrovni, data pro tuto zemi poskytl Turkstat.
Data pro CH byla čerpána z webových stránek Švýcarských statistik:
<http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index.html>
Data pro BH11, BG12, BG13, BG22, BG23 a FI2 nejsou pro rok 2010 dostupná.
Tyto regiony jsou popsány rokem 2007.
Data pro TR odpovídají roku 2011.
Data pro UK1 nejsou pro rok 2010 dostupná a jsou popsána rokem 2009.

Mapa popisuje podíl jedinců ve věku 16 až 74 let, kteří si objednali zboží nebo služby prostřednictvím internetu pro soukromé účely, mj. včetně oblečení, jídla, knih, počítačového softwaru nebo elektronických zařízení. Mapa také nepřímou naznačuje, jestli je internet používán pro soukromé účely, tj. jak efektivně je zastoupen v obchodu napříč Evropou. Využití e-obchodu se liší především mezi zeměmi a jen do určité míry mezi regiony jedné země. Navíc existuje poměrně jasné rozdělení mezi východem a západem, ale také mezi severem a jihem. Severozápadní části Evropy vykazují nejvyšší procento osob, které si koupily nebo objednaly zboží nebo služby. Internet je široce využíván pro obchodní účely ve Finsku, Norsku nebo Německu a regionální rozdíly jsou zde poměrně malé. Využití e-obchodu je naopak nízké v regionech zemí okolo Středozemního moře a velké části východní Evropy. V těchto zemích není e-obchod široce využíván pro obchodní účely, a to dokonce ani v hlavních městech nebo velkých metropolitních regionech.

2.3.3 Územní pohled

Národní vzorce a vzorce popisující vztah město-venkov jsou rozhodující. Příklady uvedené v předchozí podkapitole zdůrazňují, že existují značné územní rozdíly z hlediska možností evropských regionů přispívat k inteligentnímu růstu, který je spojen s ICT, a těžit z něj. Obecně lze zaznamenat dva hlavní územní vzorce – rozdíly mezi evropskými zeměmi a rozdíly mezi urbánními a venkovskými oblastmi. Znalost těchto rozdílů může být zdrojem informací pro rozhodování o budoucích investicích do infrastruktury ICT, stejně jako může podpořit systémy pro zvýšení kvality ICT služeb a jejich využití.

Vzhledem k tomu, že jsou informační a komunikační technologie považovány za službu obecného zájmu, je pro Evropu významné zajistit ve všech jejích regionech minimální úroveň infrastruktury ICT, kvality a dostupnosti. To by znamenalo směřovat investiční snahy ESIF do méně dotovaných oblastí. (Další informace o službách obecného zájmu jsou uvedeny v podkapitolách 2. 4. 2 a 4. 3. 2)

Pro udržení kroku s rostoucí světovou konkurencí je také důležité dále rozvíjet a táhnout již silné regiony. Informační a komunikační technologie světové úrovně nicméně vyžadují kritické množství a zároveň vykazují klesající návratnost. To může být argumentem pro vyšší investice do těch oblastí, které v daný moment nejsou na vrcholu, ale mají potenciál je dosáhnout.

Regiony v bohatších zemích těží z ICT více. Národní politiky vytvářejí ICT infrastrukturu a ovlivňují rozvoj ICT vztahující se k obchodu a využití ICT ze strany občanů a podniků. To souvisí s obecným ekonomickým bohatstvím dané země, s investicemi a stupněm vzdělání vytvářejícím trh pro využití informačních a komunikačních technologií. Proto jsou nejvýkonnější země, jako je Švédsko, Finsko, Dánsko nebo Nizozemí, dobře pokryty internetovým připojením ve svých jak venkovských, tak urbánních oblastech.

Venkovské oblasti v ekonomicky slabších zemích čelí nevýhodám. Stále existují místa, kde přetrvává polarizace mezi venkovskými a urbánními oblastmi v infrastruktuře ICT a jejím využití. Příklady takových disparit jsou zjevné v případě úrovně internetu na Islandu a technické infrastruktury v Rumunsku a Polsku – ačkoliv po vstupu do EU došlo k nesmírnému zlepšení. Tato polarizace oslabuje tím víc, čím jsou venkovské oblasti blíže k městům. Znatelné rozdíly v rozvoji mezi urbánními a venkovskými oblastmi zde nejsou tolik relevantní.

Nejdůležitější ale je, že snížení rozdílů z hlediska sítí a infrastruktury ICT má přímý dopad na poskytování jiných služeb obecného zájmu. Některé služby jsou podmíněny dostupností infrastruktury (např. ICT sítí) a rostou relativně rychle, pokud se na daném místě infrastruktura vyskytuje. V tomto smyslu může mít infrastruktura ICT významný pákový vliv na jiné služby.

V případě možnosti využít informační a komunikační technologie (za předpokladu jejich dostupnosti) jsou rozdíly mezi oblastmi méně zjevné. E-obchod může být skutečně považován za faktor srovnávající rozdíly mezi urbánními a venkovskými spotřebiteli z hlediska jejich výběru a přístupu k produktům a službám.

2.3.4 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Využití e-obchodu se liší zejména mezi zeměmi a pouze do omezené míry mezi regiony jedné země. Investice, které by napomohly zemím ve východní a jižní Evropě dosáhnout úrovně středu/severu Evropy, by mohly přispět k inteligentnímu růstu a územní soudržnosti.
- Kromě národních vzorců vypovídají informační a komunikační technologie také o vzorcích mezi venkovem a městem. Konkrétně země s nízkým výskytem ICT, jako např. Španělsko nebo Itálie, vykazují spíše velké disparity mezi regiony.

Národní úroveň

- Ke zvýšení globální konkurenceschopnosti je posílení odvětví ICT potřebné nejen ve velkých metropolitních oblastech. Nová regionální pole růstu ICT jsou významná pro soudržný politický rámec, který posunuje dál současnou územní koncentraci sektoru ICT.
- Co se týče přístupu k infrastruktuře ICT, poskytovaným službám a využití ICT, musejí země s nízkou úrovní ICT dobře sledovat domácí disparity.

Regionální a urbánní úroveň

- Každý region by měl posílit digitální společnost v závislosti na jeho vlastních podmínkách. Pro oblasti s nízkým přístupem k ICT by měl být rozvoj nezbytné infrastruktury primárním záměrem. Pro jiné oblasti by měl být hlavním cílem rozvoj e-slужeb vysoké kvality. To je spojeno s řadou osob pracujících v sektoru ICT, stejně jako využitím ICT služeb ze strany podniků a občanů.
- Neměla by být opomenuta dostupnost informačních a komunikačních technologií a služeb ICT, stejně jako zvýšení digitální gramotnosti podniků a obyvatel.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON KIT, SIESTA, SeGI, TIGER e EDORA.

2.4 Konkurenceschopnost malých a středních podniků (SME)

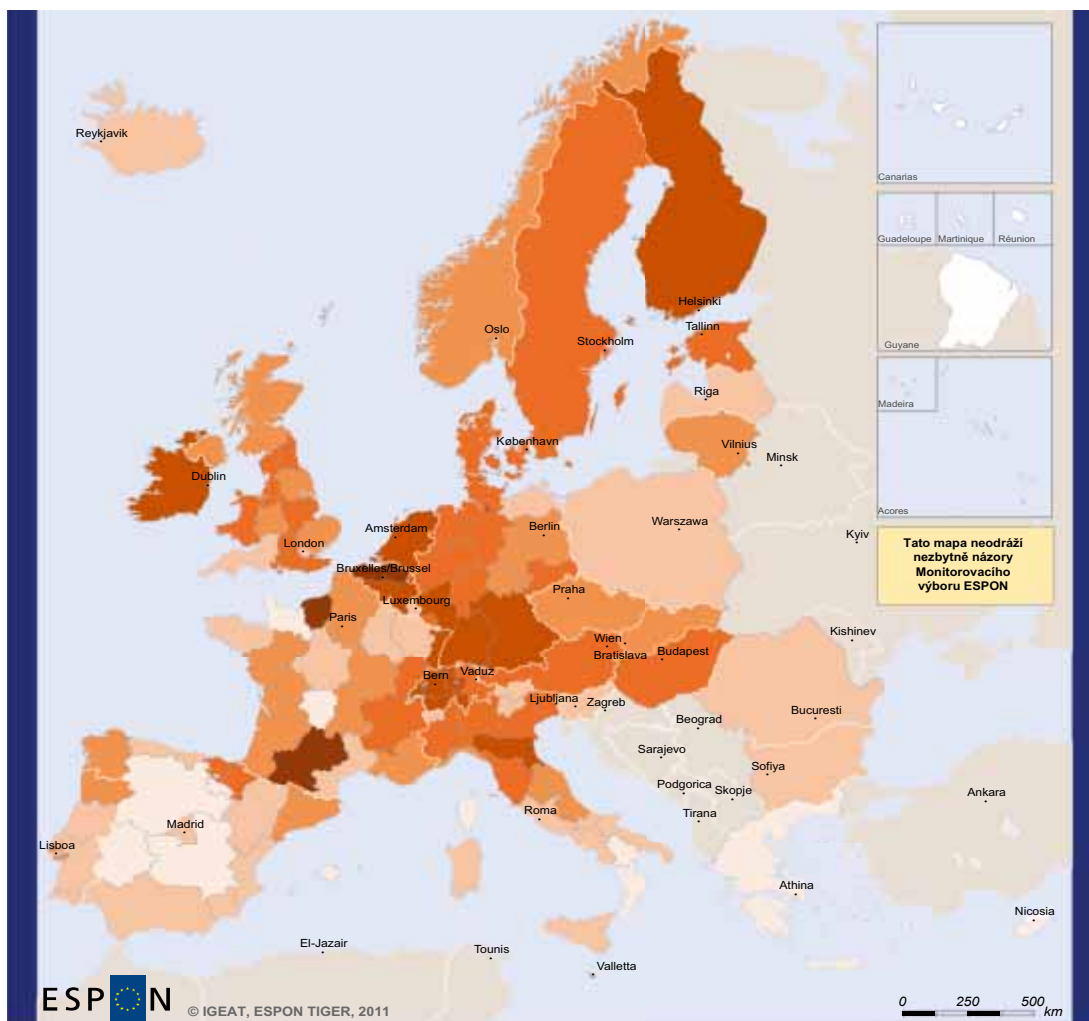
Prosperující sektor SME je stěžejní pro udržitelný růst, práci a inovace. Spíše než velké podniky jsou právě SME závislé na jejich územním kontextu, kde blízkost hraje klíčovou roli, zejména pro přístup k jakési skryté znalosti, která je u inovací považována za rozhodující.

Další podkapitoly řeší územní rámcové podmínky, které mohou usnadnit rozvoj malých a středních podniků v regionu nebo městě. Zahrnují témata, jakými jsou otevřenost k mezinárodnímu obchodu nebo poskytování služeb obecného ekonomického zájmu, a uvádějí specifické příklady v oblasti přírodních zdrojů, infrastruktury a demografického rozvoje.

2.4.1 Globální konkurenceschopnost

Inteligentní růst a role soukromých podniků nemohou být řešeny odděleně od mezinárodních toků. Pozornost je věnována dvěma aspektům se zřetelnými územními znaky. Za prvé, otevřenost vůči externímu obchodu se mezi zeměmi a regiony liší. Za druhé, existuje pět základních typů oblastí, které budou níže popsány.

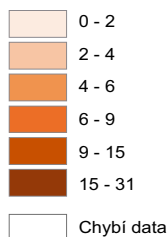
Mapa 3 Otevřenost k obchodu mimo Evropu a v blízkém okolí



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS0 (PL, CZ, SK, BG, RO, EL, SI, AT, NL, NO, SE, FI, IE), NUTS1 (DE, BE, UK), NUTS2 zbylé země
Zdroj: IGEAT, 2010
Data: EUROSTAT, národní ústavy, kalkulace IGEAT 2012
© EuroGraphics Association for administrative boundaries

Míra otevřenosti 2007–2009
(export mimo EU/HDP)



Poznámka:
Z důvodu případných příhraničních efektů není zahrnuto blízké okolí EU.

Otevřenost regionů byla hodnocena na základě poměru exportu směřovaného mimo Evropu a do jejího blízkého okolí vůči regionálnímu HDP. Export mimo Evropu a do okolí nezahrnuje vývoz realizovaný v rámci prostoru ESPON, stejně jako do jeho blízkého okolí (západní Balkán, Blízký východ, bývalý SSSR a sever Afriky). Mapa popisuje mimoevropský export (mimo ten do bezprostředního okolí EU) jako podíl k regionálnímu HDP (v letech 2007–2009), hodnoty se pohybují od 0,1 % na Korsice po 31 % ve Flandrech. Nejotevřenější ekonomiky lze sledovat v Belgii, ve dvou francouzských regionech (Midi-Pyrénées a Horní Normandie), v Irsku, Finsku, Nizozemí, ve většině jižního Německa, velkých částech Švýcarska a dvou italských regionech (Friuli-Venezia Giulia a Emilia Romagna).

Otevřenost vůči mimoevropskému obchodu se mezi regiony liší. Nesouměrná otevřenost ke světové ekonomice odráží nevyrovnaný rozvoj regionů a je zároveň jeho důsledkem. Lze tvrdit, že ve dnešním světě jsou i relativně uzavřené ekonomiky do určité míry globalizované. Nicméně neexistuje žádný důkaz o tom, že by bohatství evropských oblastí záviselo zejména na jejich otevřenosti.

Jak ilustruje mapa 3, v otevřenosti k obchodu mimo EU existuje diverzita. Ta naznačuje, že globální trendy postihují regionální ekonomiky napříč Evropou spíše různě. Při pohledu na mimoevropský export (mimo ten směřující do přímého okolí EU) vyjádřený jako podíl z regionálního HDP (v letech 2007–2009) se nacházely nejotevřenější ekonomiky ve Flandrech (Belgie), dále v regionech Midi-Pyrenées a Horní Normandie (Francie) a regiony v Irsku, Finsku, Nizozemí, Německu a ve Švýcarsku.

Pro větší komplexnost lze rozlišit celkem pět typů regionů s ohledem na světový obchod a toky, stejně jako různé druhy podnikání:

- **Města jako vstupní brány (gateway cities).** Globální a národní vstupní brány jsou hluboce integrovány v různých typech globálních a evropských sítí. Jedná se především o hlavní města a větší urbánní celky, jakými jsou Barcelona, Frankfurt nebo Mnichov. Vytvářejí nodální výhody, které odrážejí jejich strategické pozice v ekonomice služeb a finanční ekonomice. Konkrétně hlavní města ve východní Evropě těžila z vyšších hodnot růstu od okamžiku vstupu do EU, a to díky jejich zvyšující se schopnosti participovat v evropské a globální ekonomice služeb. V rámci zemí střední a východní Evropy to nicméně navzdory dobré ekonomické výkonnosti většiny regionů vyústilo v územní polarizaci. Například Bulharsko je známé svou disparitou mezi růstem v Sofii a v jiných oblastech. Pro srovnání, v hustém a osídleném jádru Evropy byl růst za posledních deset let u hlavních vstupních bran méně evidentní.
- **Málo zranitelné oblasti.** Jedná se o oblasti stojící vysoko v mezinárodní dělbě práce díky jejich technologickému know-how a schopnosti udržet si pozici na vrcholu hodnotových řetězců. Těžily a dále mohou těžit z globalizace, ačkoliv jsou velmi citlivé na změny v globální poptávce, což dokládá nedávná globální krize. Jsou zde dvě podkategorie. První skupinu tvoří oblasti s velkými společnostmi, ale také malými a středními podniky, které závisejí na hlavních firmách (jižní Německo, Švédsko). Tato místa se jeví jako silnější díky své schopnosti dosahovat nezbytné hranice vědy a výzkumu. Druhou skupinou jsou dynamické oblasti charakteristické dobře propojenými SME (střed severní Itálie, západní Flandry apod.). Tyto oblasti se jeví jako zranitelnější navzdory jejich permanentnímu růstu v hodnotovém řetězci.
- **Oblasti uprostřed.** Tyto oblasti byly aktivnější v alokovaní značných investic do středně technologických segmentů hodnotových řetězců. Jedná se o určité regiony severního Španělska a některé oblasti v Portugalsku, stejně jako regiony střední Evropy. Středozevní regiony této skupiny jsou nyní zranitelné díky vyšším pracovním nákladům v porovnání se zeměmi střední Evropy, jelikož zároveň nejsou schopny posunout se v hodnotovém řetězci a soutěžit na vyšších technologických úrovních, kde aglomerační ekonomiky zvýhodňují nejvíce rozvinuté oblasti v Evropě. Jsou také závislé na velkých nenárodních korporátních firmách, což může dále negativně ovlivnit jejich zranitelnost. Pro tyto regiony je výzvou posílit územní zakotvení zahraničních firem. Neexistuje pro ně pravděpodobně jiná cesta než posílení výzkumu, lidského kapitálu a schopnosti inovovat, což jim umožní posunout se v hodnotovém řetězci. To jsou záležitosti, které mohou být řešeny prostřednictvím cíleného využití programů ESIF.
- **Vysoce zranitelné oblasti.** Jedná se o oblasti specializující se na odvětví s vysokou intenzitou práce a na nízkonákladové funkce. Tato skupina zahrnuje regiony umístěné v jižní a východní Evropě, a to zejména na Balkánu. Tyto regiony se spoléhají na malé a střední podniky na samotném konci hodnotového řetězce v pracovních intenzivních segmentech, jako je například oděvní průmysl. V hodnotovém řetězci nemohou růst, jelikož čelí intenzivní konkurenci pocházející z východní Asie a evropského okolí. Ve východní Evropě jsou schopny udržet konkurenceschopnost díky své pozici v evropském integrovaném hodnotovém řetězci a blízkosti k evropským trhům. Mnoho těchto regionů musí posílit svá strukturální aktiva a lidský kapitál, stejně jako svou základní infrastrukturu.

- **Neglobalizovaná území.** Mnoho území má stále velmi málo ekonomických vztahů mimo Evropu. Tyto neglobalizované regiony jsou méně vystaveny konkurenci zvenčí, jelikož představují specializované ekonomiky základních služeb. Vyskytují se především v některých regionech v okolí Středozemního moře, ve Španělsku, Portugalsku, jižní Itálii nebo Řecku.

Strategie pro podporu malých a středních podniků z hlediska jejich přispění k inteligentnímu růstu závisejí na daném typu regionu.

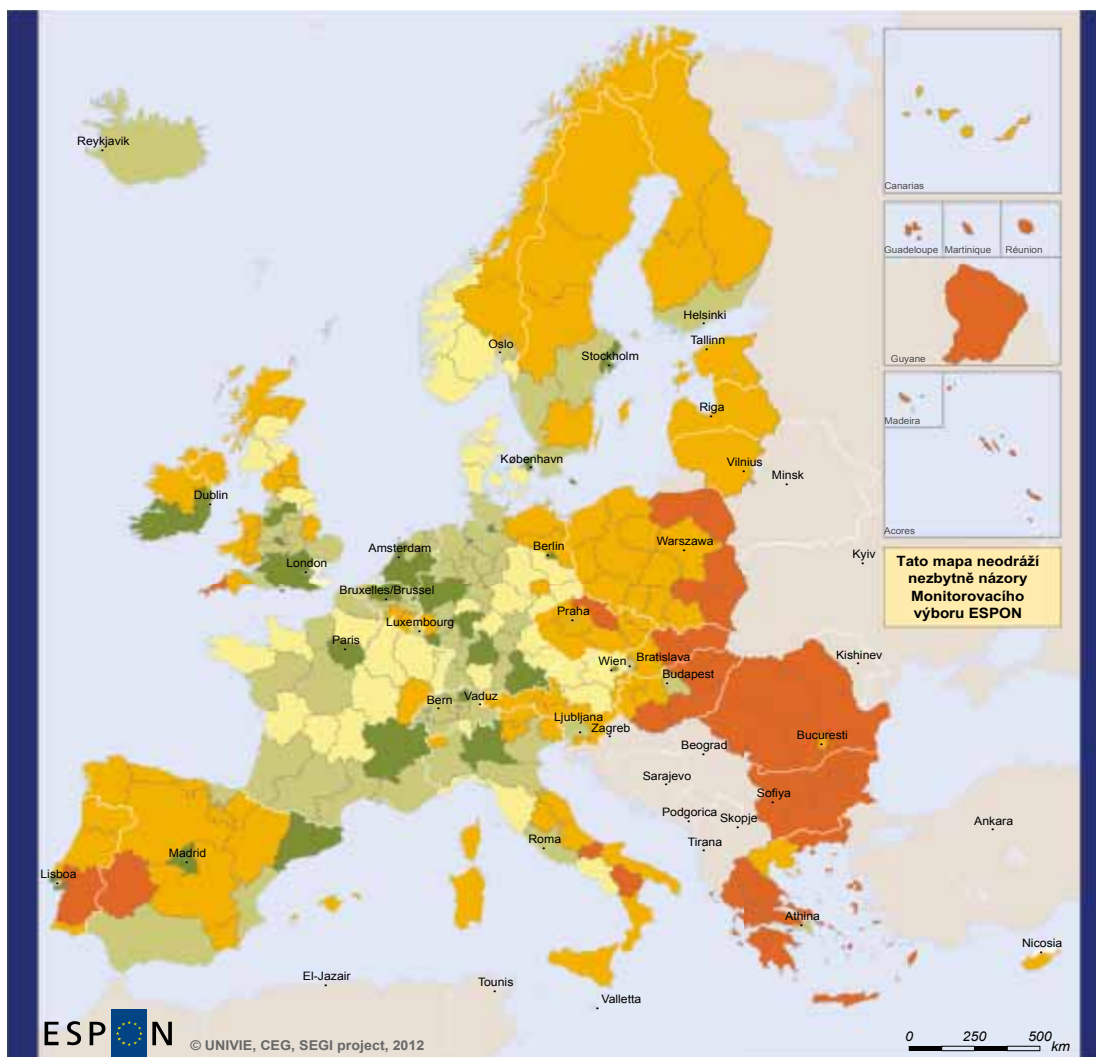
2.4.2 Služby obecného ekonomického zájmu

Malé a střední podniky závisejí na regionální dostupnosti ke službám obecného ekonomického zájmu a jejich kvalitě. Konkrétně služby obecného ekonomického zájmu v oblasti dopravy, mobility a komunikaci jsou klíčové pro založení a fungování podnikání a pro interakci s dodavateli, spotřebiteli a trhy. Tyto služby podporují základní potřeby obchodu a podniků, což předchází situaci případného tržního selhání.

Úroveň služeb obecného ekonomického zájmu je vyšší v západní Evropě. Na evropské úrovni dosahují ve službách obecného veřejného zájmu západní země relativně lepší výkonnosti, zatímco ve členských státech přistoupivších v letech 2004 a 2007 vykazují nadprůměrné hodnoty pouze regiony hlavních měst Prahy, Bratislavy a Budapešti. Na regionální úrovni je to obecně metropolitní oblast, která dosahuje vyšší úrovně. Ve většině zemí jsou regiony hlavních měst řazeny výše než regiony jiné – nejzřetelněji je tomu u regionů, které geograficky leží na severním a západním vnějším okruhu EU, kam patří Finsko, Švédsko, Norsko a Spojené království, a na jihu – Španělsko, Portugalsko a Řecko. V některých případech (jako je Berlín nebo Lisabon) je zde dokonce gravitační efekt s nejnižším poskytováním státních služeb v regionech okolo hlavních měst. Regiony na Islandu se obvykle nacházejí pod evropským průměrem vzhledem k tomu, že zde infrastruktura s vysokou konektivitou a vyšším rozsahem provozu, jako jsou dálnice, chybí, nebo je v těchto oblastech omezena.

Hypotéza, že služby obecného zájmu pro obchod „následují“ spotřebitele je přesvědčivější než tvrzení, že tyto služby hrají roli průkopníka. Znamená to, že regiony s vyšší ekonomickou silou také spouštějí a posilují zlepšení ekonomických služeb obecného zájmu.

Mapa 4 Regionální typologie ekonomických služeb obecného zájmu



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: EUROSTAT, 2012
Data: EUROSTAT, 2012
© EuroGraphics Association for administrative boundaries

Typologie služeb obecného ekonomického zájmu, 2009–2010
(standard – odchylka oproti evropskému průměru)

- Pod průměrem (-5,2 až -2,5)
- Mírně pod průměrem (-2,5 až 0,5)
- Okolo průměru (-0,5 až 0,5)
- Mírně nad průměrem (0,5 až 2,5)
- Nad průměrem (2,5 až 11,2)
- Chybí data

Poznámky:
S použitím následujících indikátorů, z-transformovaných; tj. vyjadřuje odchylku z průměru ve standardní odchylce:

- 1. Dopravní infrastruktura vysokého řádu**
Délka dálnic v km na 100 km² v roce 2009
- 2. Infrastruktura ICT vysoké kvality**
Procento domácností s přístupem k internetu v roce 2010
- 3. Významné obchodní prostředí**
Počet osob zaměstnaných v PR a konzultačních střediscích vyjádřený ku 100 000 obyvatelům v roce 2009
- 4. Veřejné finance**
Státní výdaje na ekonomické záležitosti na obyvatele v roce 2009

Tato mapa popisující služby obecného ekonomického zájmu spojuje indikátory týkající se (a) dopravní infrastruktury vysokého řádu (délka dálnic v km), (b) infrastruktury ICT vysoké kvality (procento domácností s přístupem k internetu), (c) významného obchodního prostředí (podíl osob zaměstnaných v PR a konzultačních střediscích) a (d) veřejných financí (státní výdaje na ekonomické záležitosti na osobu). S ohledem na tyto indikátory vykazují regiony v západních zemích relativně lepší výkonnost v oblasti služeb obecného ekonomického zájmu než regiony ve členských státech, které přistoupily v letech 2004 a 2007. Z hlediska regionální úrovně dosahují obecně lepších výsledků metropolitní oblasti.

2.4.3 Specifické podmínky územního rozvoje pro soukromý sektor

V porovnání s nadnárodními podniky nemění malé a střední podniky tak jednoduše svou lokaci, země nebo kontinenty. Proto mívají SME lepší skrytou znalost o rozvojových potenciálech své specifické oblasti. Zároveň jsou také více vystaveny rozvojovým výzvám souvisejícím s danou oblastí.

Níže je uvedeno několik příkladů relevantních územních uspořádání, což obecně představuje tři různé dimenze – přírodní zdroje, výskyt infrastruktury a lidský kapitál.

- **Příklad přírodních zdrojů: Přímořské (energetické) ekonomiky**

Přímořská ekonomika se mění ve velké části Evropy, a to změnami, které mají potenciálně silný dopad na námořní a pobřežní obchod. Tento trend je patrný zejména v energetickém sektoru. Tradiční aktivity v severní Evropě dosáhly svého vrcholu a budou případně klesat (např. zdroje ropy v Severním moři), naopak nové aktivity vstupují do fáze rozvoje (např. obnovitelné zdroje na volném moři). Některé regiony v jižní Evropě jsou navíc pravděpodobně schopny využívat nové zdroje zemního plynu na volném moři (např. Kypr a Řecko). Takové změny ve vzorcích mořských energií budou mít územně rozdílné efekty, a také dopady na živobytí a rozvojové příležitosti menších podniků v daných oblastech, dokonce na ty, které nejsou přímo spojeny s obchodem s energií. Obdobně ale méně dramaticky postihují změny v jiných sektorech mořské ekonomiky SME v přímořských regionech. Jedná se například o změny v námořní dopravě, rybolovu, chovu ryb, biotechnologiích, mořské akvakultuře nebo v cestovním ruchu.

Mimo mořský sektor může oblast přírodních zdrojů, utvářející podnikatelské příležitosti, nabízet také jiné přírodní zdroje světového zájmu, jako například produkty ze dřeva, rašeliny nebo železné rudy, světově obchodovatelné zemědělské produkty (např. Porto, Rioja, Tokaj, Champagne, sýr Gruyère, parmská šunka) nebo světové turistické atrakce založené na místních specifikách (např. zámek Neuschwanstein v Německu, Kleinwalsertal v Rakousku, Ledový hotel ve Švédsku nebo Modrá laguna na Islandu).

- **Příklad infrastruktury: Oblasti se specifickými podmínkami rozvoje**

Oblasti se specifickými územními podmínkami rozvoje zahrnují ostrovy, pobřežní, periferní, hornaté nebo venkovské oblasti. Charakteristiky těchto oblastí se velice liší. Nicméně často je spojuje nízká hustota populace a/nebo nízká míra HDP. Jejich hlavní překážky rozvoje jsou spojeny s nedostatkem kvality nebo spolehlivosti dopravních služeb, dlouhými vzdálenostmi k nejbližším trhům, nedostatečně vyvinutými sekundárními sítěmi nebo neodpovídajícím přístupem ke klíčové infrastruktuře, jakou představují letiště, námořní přístavy nebo multimodální uzly. Dalším problémem je nízká kvalita silnic II. třídy. Tyto nevýhody dopadají na možnosti rozvoje místního podnikání vzhledem k tomu, že omezují přístup k práci a velikost trhu a zvyšují náklady a snahy pro distribuci produktů širší národní nebo mezinárodní klientele.

- **Příklad lidského kapitálu: Demografické profily**

Věkový profil regionu a poměr pohlaví ovlivňuje trh práce. Zatímco atraktivní regiony si užívají výhod mladé a dynamické pracovní síly, jiné se potýkají se stárnoucí a klesající pracovní silou. Demografické charakteristiky pracovní síly mohou být problémem pro podniky, které potřebují přemístit nebo zaměstnat více pracovníků, stejně jako pro ty vytvářející místní poptávku po službách a produktech. Zatímco demografický pokles a emigrace mladých lidí je široce známá jako významná otázka rozvoje, je zde menší orientace na nevyvážený poměr pohlaví některých regionů. Nicméně nevyvážený poměr pohlaví představuje vážné dlouhodobé hrozby pro regiony, jelikož může posílit demografický pokles. Nedostatek pracovních příležitostí a přístupu k vyššímu vzdělání jsou obecně vnímány jako nejvýznamnější důvody pro procesy selektivní migrace. „Nedostatek“ žen všech věkových skupin je sledován v převážně venkovských oblastech a zemědělských regionech a je zejména viditelný v regionech východního Německa, ale do menší míry také na Pyrenejském poloostrově, v severovýchodních zemích a ve východní Evropě. (Další informace o demografickém rozvoji a nerovnostech v pohlaví jsou uvedeny v kapitole 4. 2).

Mimo tři výše uvedené oblasti jsou také významné institucionální uspořádání a správní struktury daných oblastí. Tato uspořádání se velice liší mezi zeměmi, regiony a dokonce konkrétními místy v Evropě a vytvářejí rozvojové potenciály a výzvy pro obchod v regionu. Otázkou správy a institucionální kapacity se zabývá kapitola 5.

Příklady: Aktivita, které posilují oblasti s geografickými specifiky a omezenými trhy práce

- Řešení sezónnosti v zaměstnání posílením multiaktivity na základě lepší integrace pracovních příležitostí napříč mnoha sektory a v některých případech neformálních ekonomik;
- Systematičtější veřejné politiky k podpoře přístupu k informačním a komunikačním technologiím;
- Investice do místní produkce obnovitelné energie malého a středního rozsahu podpořené specializovaným monitoringem otázek spojených s energetikou;
- Inovativní metody poskytování služeb k udržení atraktivity těchto oblastí nejen pro místní obyvatele, ale také pro návštěvníky;
- Opatření k rozvoji vyššího vzdělání, která specificky řeší klíčové charakteristiky a potřeby těchto oblastí. Konkrétně se jedná o zamezení emigrace, zajištění klíčových dovedností, posílení návratu absolventů a obecně o přispění ke zvýšení kvality života.

2.4.4 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Regionální ekonomické prostředí otevřené vůči mimoevropskému obchodu může být významné pro ekonomickou perspektivu dané oblasti a je nejvýraznější ve velkých částech Belgie, Irsku, Finska, Nizozemí, Švýcarska a jižního Německa.
- Globální vstupní brány jsou reprezentovány zejména hlavními městy a většími urbánními regiony, jakými jsou Barcelona, Frankfurt nebo Mnichov.
- Regiony specializující se na sektory s vysokou pracovní intenzitou a nízkonákladové funkce jsou velmi zranitelné. Většina těchto regionů je umístěna v jižní a východní Evropě, a to zejména na Balkánu.
- Poskytování služeb obecného ekonomického zájmu je lepší v západních zemích, zatímco v členských státech přistoupiších v letech 2004 a 2007 se pouze regiony hlavních měst Prahy, Bratislavy a Budapešti z hlediska poskytování tohoto typu služeb vyskytují nad průměrem. Na regionální úrovni jsou to obecně metropolitní regiony, které dosahují lepších výsledků.

Národní úroveň

- Vzorce demografického rozvoje a konkrétně struktury regionálního poměru pohlaví představují širokou řadu potenciálních výzev spojených s regionálním rozvojem v Evropě.
- Převážně venkovské a zemědělské regiony jsou charakteristické nedostatkem žen, tento jev je patrný zejména ve východním Německu a do menší míry také na Pyrenejském poloostrově, v severovýchodních zemích a ve východní Evropě.

Regionální a urbánní úroveň

- Mimo politiku soudržnosti musí být zvažována řada opatření z relevantních oblastí na národní a místní úrovni k posílení oblastí s geografickými specifiky, která omezují jejich trhy práce.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON SEMIGRA, ATTREG, GREECO, SeGI, DEMIFER, TeDi, TIGER, PURR a EDORA.

3 – Udržitelný růst z územního hlediska

Příležitost globálního trhu. Cíl udržitelného růstu EU spočívá v posílení efektivity zdrojů, větší podpoře vodní efektivity a využití odpadu jako zdroje, což má pomoci vyřešit otázku klimatických změn a posílit odolnost oblastí vůči klimatickým hrozbám. Hlavním cílem je pomoci EU, aby byla v nízkouhlíkovém světě ekonomicky konkurenceschopná díky své vyšší efektivitě ve využívání zdrojů a vytváření nových obchodních příležitostí. EU je v současnosti světový vůdce v energetické a klimatické politice a jejím klíčovým cílem je stimulovat světové trhy, aby se přeorientovaly směrem k budoucnosti udržitelné energie. Vzhledem k tomu, že stále více zemí přijímá cíle týkající se snížení emisí skleníkových plynů, poroste poptávka po energeticky šetrných produktech. Inovace budou rozhodujícím faktorem ve vytváření konkurenceschopnosti na trzích pro zelené budovy, technologie obnovitelné energie, energeticky úsporné svícení nebo nízkoe emisní dopravu. Pro obnovitelnou energii nicméně v současné době vytvářejí nejlepší investiční příležitosti USA a Čína.

Cíle udržitelného rozvoje zahrnuté ve Strategii EU 2020 jsou vyjádřeny vzorcem 20/20/20. Jedná se o 20% snížení emisí skleníkových plynů oproti hodnotám z roku 1990, navíc má 20 % energie pocházet z obnovitelných zdrojů a za třetí má být dosaženo 20% nárůstu v oblasti energetické efektivity. Každá země si poté stanoví svoje vlastní cíle, aby bylo společně dosaženo požadovaného výsledku EU.

Udržitelný rozvoj je prostředkem ke zvýšení konkurenceschopnosti a není čistě záležitostí ochrany životního prostředí. Cílem je růst, který je v souladu s životním prostředím a méně náchylný na ekonomickou krizi. Jaké druhy intervencí v jakých místech mohou vést regiony a Evropu jako celek na cestu k udržitelnému rozvoji?

Celkový obraz

- Města jsou pro udržitelný růst stěžejní – představují centra inovací a produkce, spotřebovávají půdu a energii a produkují emise.
- Periferní regiony přispívají ekosystémovým zbožím a službami, které jsou nezbytné pro Evropu, avšak nemají tržní ceny.
- Cíle EU pro snížení emisí do roku 2020 budou dosaženy, ovšem naplnění cílů týkajících se obnovitelných zdrojů se zdá být více problematické.
- Existuje rozdělení na sever a jih, které ovlivňuje postup směrem k udržitelnému růstu. Tento stav vychází částečně z expozice vůči klimatickým změnám a z fyzických bariér tvořených horami, jako jsou Pyreneje. Řešeny ale musejí být také aspekty týkající se správy.

3.1 Územní hybné síly udržitelného růstu

Politiky EU jsou významnými hybnými mechanismy rozvoje. Myšlenka „Zdrojově efektivní Evropy“ je ústřední pro strategii uzdravení zahrnutou v EU 2020 a posiluje politickou podporu udržitelného růstu. Tvrzení ve zprávě Transport White Paper: „business as usual“, tzn. „dělat, jako by se nic nedělo“ nemůže být řešením až do roku 2050 a jen dále podporuje myšlenku udržitelného růstu. Podpůrný politický kontext přispívá sebedůvěře investora, a to například v oblasti investic do nových šetrnějších technologií pro motorová vozidla. Environmentální přínosy z takových inovací budou široce pocítny a oceněny. Nicméně lze očekávat, že investice a práce budou cíleny na silně vědecky orientované regiony a regiony s automobilovým průmyslem, kde budou realizovány inovace, rozvoj a produkce.

Mnoho směrnic EU má územní dopad, některé záměrně, jiné nikoliv. Konkrétně mnoho environmentálních opatření může být v rozporu s prioritami v jiných sektorech nebo strategiích regionálního rozvoje. Tím však nelze tvrdit, že jsou taková environmentální rozhodnutí špatná. Je spíše potřeba lepší koordinace mezi politikami v různých sektorech a vyšší povědomí mezi tvůrci politik z různých sektorů ohledně potenciálních územních dopadů daných opatření.

Inovativní správa může být hybným mechanismem. Ekosystémy, vzduch a voda neznají administrativní hranice. K dosažení udržitelného managementu těchto sdílených zdrojů je proto nezbytná přeshraniční spolupráce. To znamená, že nezáleží na tom, jestli se hranice vyskytují mezi místními správními oblastmi, členskými státy EU nebo na okraji EU s jejím okolím. Uvažování a práce na úrovni funkčních územních jednotek je základní částí územního přístupu, nelze být omezen hranicemi. To je obzvláště důležité při hledání řešení týkajících se efektivity zdrojů a environmentální udržitelnosti.

Udržitelný růst může napomoci konvergenci a územní soudržnosti. Mnoho přírodních zdrojů, na kterých je Evropa závislá, je umístěno na jejím okraji nebo volném moři. Při jejich ochraně a managementu přinášejí okrajové oblasti svůj příspěvek k evropské prosperitě, diverzitě a identitě. Týká se to například vody, krajiny, sekvestrace uhlíku v lesích, potrubí a přenosu elektřiny a rozvoje obnovitelné energie. Ocenění těchto zdrojů a jejich začlenění do samotného jádra strategií regionálního rozvoje by mohlo posunout vpřed udržitelný rozvoj napříč Evropou. Uznání tohoto faktu by mělo být významným hybným mechanismem politiky.

Globalizace a pozice Evropy v mezinárodní dělbě práce řídí rozvoj. Posun od primární produkce a výroby ke službám posílilo rozšíření měst a využití půdy. Obnovitelný průmysl roste, nikoliv však rovnoměrně napříč Evropou. Tyto rozdíly částečně odrážejí přírodní dotaci a místní potenciál pro různé typy obnovitelné energie. Nicméně správní politiky a pobídky mají také vliv. Obdobně jsou klimatické změny hybným mechanismem pro udržitelný růst.

3.2 Posun k nízkouhlíkové ekonomice

Posun k nízkouhlíkové ekonomice zahrnuje mimo jiné otázky, jakými jsou emise skleníkových plynů, využití a produkce obnovitelné energie a záležitosti spojené s funkčním využitím území. Všechny tyto otázky vykazují různé územní vzorce. Posun k nízkouhlíkové ekonomice je nezbytným krokem k odvrácení dopadů klimatických změn (více informací o klimatických změnách v kapitole 3. 3).

3.2.1 Emise skleníkových plynů a obnovitelná energie

Růst může být oddělen od emisí skleníkových plynů. Od roku 1990 byly celkové emise skleníkových plynů zredukovány o 10 %, zatímco ekonomický růst vzrostl o 40 %. Růst tedy může být od emisí oddělen. Snížení emisí skleníkových plynů může mít silný ekonomický rozměr vzhledem k tomu, že skleníkové plyny jsou produkovány přímo nebo téměř přímo všemi hlavními typy průmyslu. Nicméně ne všechny země začínají od stejného základu. Většina skleníkových plynů pochází z produkce a využití fosilních paliv, včetně produkce elektřiny a tepla v energetickém průmyslu. Tyto zdroje emisí nejsou rovnoměrně rozmístěny napříč Evropou, a to dokonce ani v jedné zemi, kde různé regiony mají různé producenty energie.

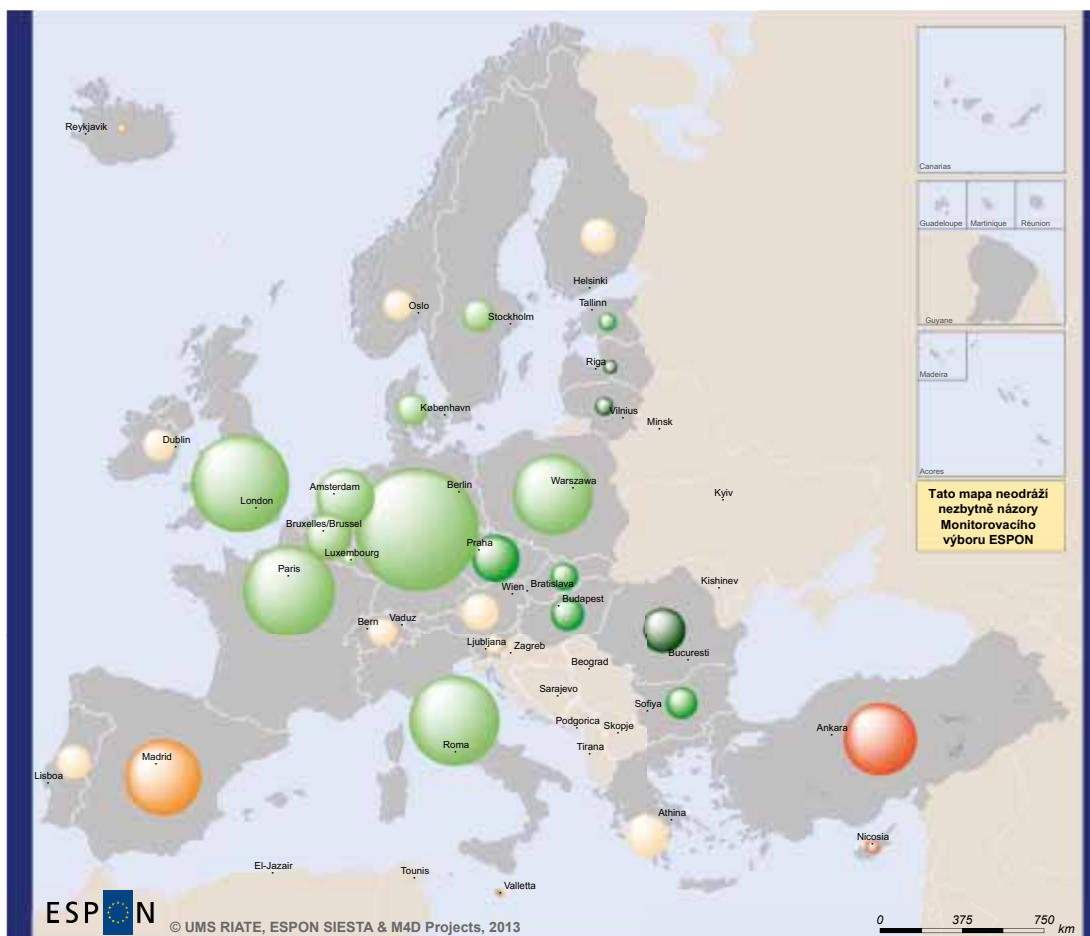
Data od roku 2009 vypovídají o tom, že největším producentem skleníkových plynů je Německo, dosahující okolo 20 % celkové produkce v rámci EU 27. Jiné velké země dosáhly těchto hodnot: Spojené království 12,2 %, Francie 11,2 % a Itálie 10,6 %. Obecně EU 15 v roce 2009 vyprodukovala 80,6 % emisí, což bylo o 4,3 procentní body nad její úroveň oproti roku 1990. Tyto hodnoty ovšem musejí být zváženy ve vztahu buď k populaci, nebo celkovému HDP daných zemí.

Cíl snížení emisí, ne však kvůli udržitelnému růstu. Ekonomická krize částečně přispěla k vyžadovanému snížení objemu emisí. Narušila totiž předpoklad pro systém obchodování s emisními povolenkami EU. V důsledku ekonomické krize, tj. v období stagnace, byly nahromaděny nadbytečné povolenky a mezinárodní kredity snížení emisí a jejich tržní hodnota se snížila. Do roku 2010 byla EU 27 na téměř 14 % pod hodnotou emisí v roce 1990: cíl odpovídající 20 % do roku 2020 tedy bude dosažen. Tento stav nicméně způsobil, že byly sníženy podněty k přesunu směrem k nízkouhlíkové ekonomice prostřednictvím investic do inovací.

Ve východní Evropě bylo dosaženo významných redukcí. Od roku 1990 do roku 2009 dosáhlo Lotyšsko a Estonsko snížení emisí ve výši 59,6 %, respektive 58,9 % a v tomto směru byl zaznamenán také velký pokrok v Bulharsku, Litvě, Rumunsku a na Slovensku (všechny země nad 45 %). Tyto změny jsou projevem uzavření nebo modernizace těžkého průmyslu v pobaltských a podunajských regionech. V rámci EU 15 bylo dosaženo největších absolutních a relativních redukcí ve Spojeném království (-27 %, v důsledku přechodu od uhlí k zemnímu plynu) a Německu (-26,3 %, kde hrála roli průmyslová přeměna bývalého východního Německa).

Kypr a Malta zaznamenaly naopak od roku 1990 v úrovni emisí významný nárůst. Nejvyššího nárůstu dosáhlo Turecko a znatelné zvýšení se objevilo také ve Španělsku, Portugalsku a na Islandu.

Mapa 5 Emise skleníkových plynů v roce 2010



ESPON
 © UMS RIATE, ESPON SIESTA & M4D Projects, 2013

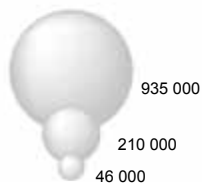
Regionální úroveň: NUTSO
 Zdroj: EEA
 Data: EEA, 2013

© EuroGraphics Association for administrative boundaries

Index 1990 = 100

- 42 - 50
- 50 - 75
- 75 - 100
- 100 - 125
- 125 - 150
- 150 - 198

Emise skleníkových plynů, 2010
 v tisících tun ekvivalentu CO₂



Poznámky:
 Agregované emise skleníkových plynů jsou vyjádřeny v jednotkách ekvivalentu CO₂. Pro TR odpovídají data roku 2009.

Indikátor nezahrnuje emise a odstranění ve smyslu využití území, změny ve využití území a lesnictví (LULUCF). Nezahrnuje emise z mezinárodní letecké a mořské dopravy. Emise CO₂ z biomasy s energetickou obnovou jsou reportovány jako „Memorandum item“ podle směrnice UNFCCC a nejsou zahrnuty v národních úhrnech emisí skleníkových plynů.

EU se jako celek zavázala dosáhnout do roku 2020 minimálně 20% snížení svých emisí skleníkových plynů v porovnání s rokem 1990. Tento cíl zahrnuje:
 - Do roku 2020 redukci 21 % u emisí ze sektorů spadajících pod EU ETS (emission trading scheme) v porovnání s rokem 2005.
 - Redukci 10 % u emisí mimo EU ETS.
 K dosažení tohoto celkového 10% cíle si každý ze členských států stanovil specifické národní limity pro emise skleníkových plynů pro rok 2020 v porovnání s rokem 2005 (Rozhodnutí Rady 2009/406/EC).

Barvy použité v mapě popisují emise skleníkových plynů každého ze členských států v roce 2010 v porovnání s jejich emisemi v roce 1990. Velikost kruhu u každého státu značí celkové množství emisí v roce 2010 (v tisících tun ekvivalentu oxidu uhličitého). Jak vyplývá z mapy, mnoho států dosáhlo oproti roku 1990 snížení emisí: čím tmavší zelená barva, tím vyšší redukce bylo dosaženo. Jak nicméně naznačuje oranžová a červená barva, Turecko, Španělsko, Island a Malta zaznamenaly u emisí značný nárůst; ačkoliv jak popisuje velikost kruhu, absolutní množství emisí je v těchto čtyřech zemích stále mnohem menší než v jakékoliv z větších zemí EU – v Německu, Spojeném království, Polsku, Itálii nebo Francii.

Potenciál pro redukci emisí je úměrně vyšší v chudších členských státech. Programy ESIF mohou být významným nástrojem k stimulaci vyžadovaných veřejných a soukromých investic. Vyšší energetická efektivita by mohla zlepšit ekonomickou konkurenceschopnost, vytvořit pracovní nabídku, snížit energetickou chudobu a zredukovat emise skleníkových plynů. Je zde také velký potenciál pro inovace z hlediska jejich schopnosti přispět inteligentnímu růstu. Bariéry, které je třeba překlenout, zahrnují: neodpovídající domácí ceny energií a nedostatek platební kázně, nedostatečné informace o udržitelných technologiích, příliš málo dodavatelů a společností zajišťujících služby a také finanční omezení.

Nesplnitelný cíl týkající se obnovitelné energie. Obnovitelná energie je jakýkoliv energetický zdroj, který je přímo či nepřímo získáván přírodními postupy, jež souvisejí se k slunečním světlem, teplem uloženým v zemi nebo gravitačními silami, které jsou neustále a přirozeně doplňovány. Obnovitelná energie zahrnuje biomasu, vodní, větrnou, solární, přílivovou a geotermální energii. Existují velké rozdíly v míře, do jaké země již obnovitelnou energii využívají, viz tabulky níže. Nicméně na základě současných výsledků se zdá nepravděpodobné, že by evropské regiony byly schopny dosáhnout cílů pro obnovitelnou energii Evropy 2020.

Tabulka 1 Země s nejvyšším podílem obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie

| Členský stát | Region NUTS 0 | Podíl obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie (rok 2009) [%] |
|--------------|---------------|--|
| NO | Norsko | 64,9 |
| SE | Švédsko | 47,3 |
| LV | Lotyšsko | 34,3 |
| FI | Finsko | 30,3 |
| AT | Rakousko | 29,7 |

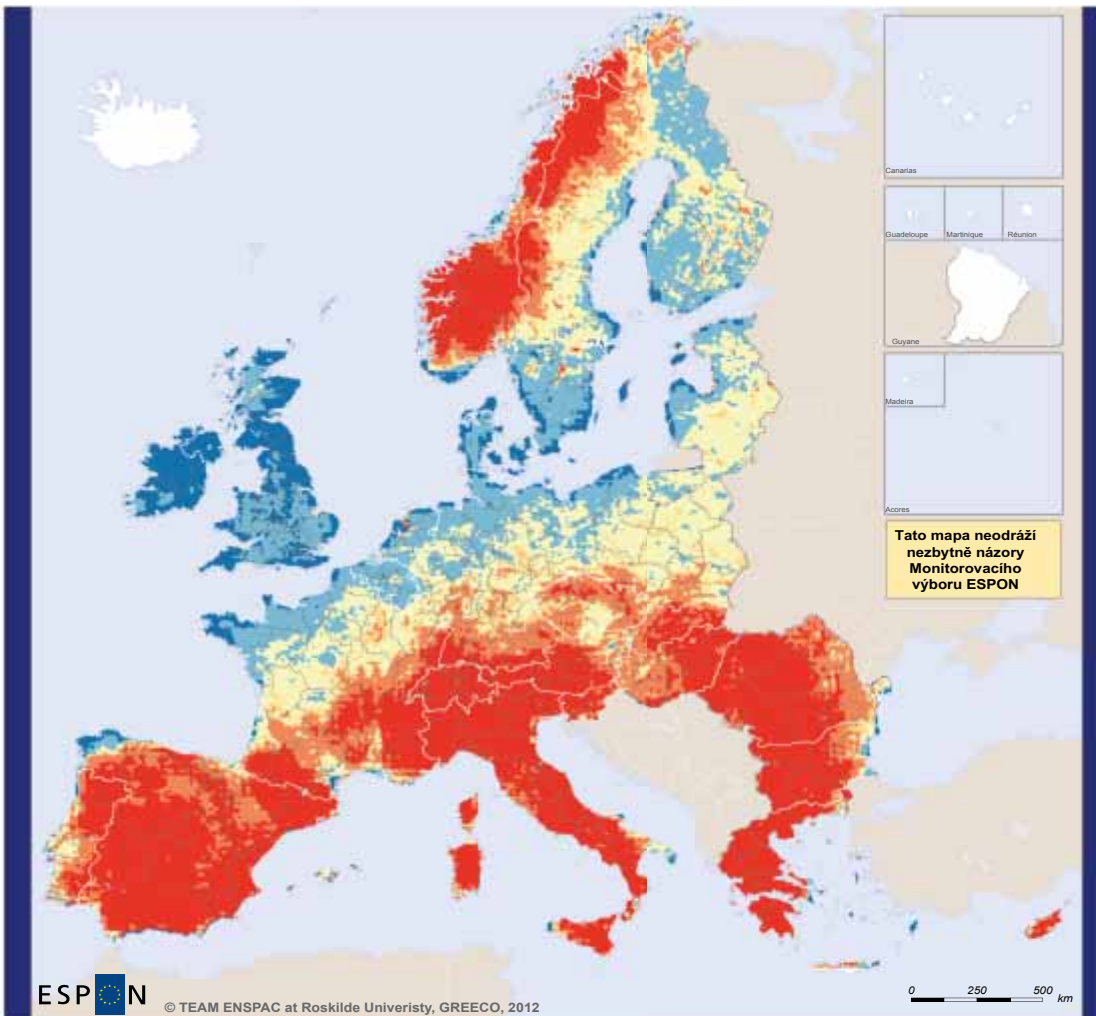
Zdroj: ESPON SIESTA

Tabulka 2 Země s nejnižším podílem obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie

| Členský stát | Region NUTS 0 | Podíl obnovitelné energie na celkové hrubé spotřebě energie (rok 2009) [%] |
|--------------|--------------------|--|
| MT | Malta | 0,2 |
| LU | Lucembursko | 2,7 |
| UK | Spojené království | 2,9 |
| NL | Nizozemí | 4,1 |
| BE | Belgie | 4,6 |
| CY | Kypr | 4,6 |

Zdroj: ESPON SIESTA

Mapa 6 Náklady na větrnou energii na volném moři

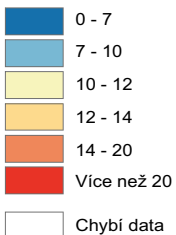


ESPON
 Part-financed by the European Regional Development Fund
 INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: Grid
 Zdroj: Databáze ESPON, projekt ESPON GREECO, Roskilde University, 2013
 Data: Evropská agentura pro životní prostředí, 2009 a Mezinárodní energetická agentura, 2012
 © EuroGraphics Association for administrative boundaries

Náklady na větrnou energii na volném moři, 2015–2020

(€ centy/kWh)



Poznámky:
 Mapa popisuje náklady na elektřinu vyrobenou větrnými turbínami na volném moři nejefektivnějšího typu, které by byly nainstalovány v období 2015–2020 (větrné turbíny o výkonu 3,5MW).

Data o síle větru jsou čerpána z evropských stanic měření rychlosti větru používaná v hodnocení evropského potenciálu větrných elektráren Evropskou agenturou pro životní prostředí (2009) a upravena vzhledem k potenciálu větrné energie, který je očekáván ve výšce 100 m nad zemí a upravena vzhledem k povrchu, který je závislostí na typu povrchu. Údaje o nákladech jsou čerpány z Mezinárodní energetické agentury (2012).

Stupeň odměny ve formě výkupních tarifů a jiných finančních ujednání se mezi jednotlivými zeměmi značně liší, avšak hodnota 8 a 10 c/kWh by mohla být vhodným referenčním stupněm pro období 2015–2020.

Mapa popisuje dlouhodobé potenciální náklady na produkci energie z větrných farem na volném moři. Náklady jsou měřeny v centech za kilowatt hodinu. Oblasti zachycené modrou barvou jsou ty s nejlevnější výrobou větrné energie. Jedná se především o britské ostrovy a přímořské regiony v severní Evropě. Náklady jsou založeny na řadě předpokladů. Například, že budou použity turbíny o výkonu 3,5 MW a hodnoty pro předpokládané náklady na období 2015–2020 používané Mezinárodní energetickou agenturou. Do výpočtu nebyly zahrnuty chráněné oblasti Natura 2000 a navržené přírodní oblasti spolu s obytnými plochami, letišti, dálnicemi a jinými oblastmi neslučitelnými s výrobou větrné energie. Kalkulace také počítá s vizuálním dopadem větrných farem na krajinu, proto předpokládá minimální vzdálenost mezi větrnými elektrárnami ve výšce 4 km a v důsledku toho hustotu energie 1,2 MW/km.

Strategie EU má zajistit, aby se zdroje a technologie obnovitelné energie staly do roku 2020 ekonomicky konkurenceschopnými. Pro splnění cíle spočívajícího v dosažení 20 % energie z obnovitelných zdrojů byly stanoveny různé národní cíle, které zohledňují rozdílné výchozí body, přírodní dotaci a ekonomiky. Například Rumunsko muselo zvýšit podíl obnovitelných zdrojů o další 1,6 procentní bod, aby do roku 2020 dosáhlo svého cíle 24 %, Švédsko o další 1,7 %, aby dosáhlo cíl 49 %, Estonsko, Slovensko a Rakousko již téměř svého cíle dosáhly. V makroregionálním pojetí zahrnuje region Baltského moře, oblast Středozemního moře a Podunajský prostor zemí, které jsou blízko k dosažení svých národních cílů (s výjimkami, kterou tvoří Nizozemí, Francie a Dánsko). Naopak oblast zahrnující regiony na severozápadě Evropy a Francie ještě má co dohánět.

Vítr na západě, slunce na jihu by mohly napomoci konkurenceschopnosti, potřebné jsou však lepší rozvodné sítě. Větrná energie je ve své distribuci hodně variabilní, oblasti severozápadního Atlantiku mají nejsilnější průměrnou rychlost větru, (dále také západní oblasti Atlantiku, Severního moře a jižního Pobaltí). V rámci Evropy jsou to právě oblasti nejlépe situované pro rozvoj větrné energie, zatímco jižní Evropa (blízké okolí Evropy v severní Africe) má potenciál pro využívání energie ze slunce. Všechny tyto regiony s vysokým potenciálem jsou v relativně periferních oblastech. Úspěšný rozvoj udržitelné energie by proto mohl zvýšit konkurenceschopnost a územní soudržnost. Nicméně Evropa stále trpí nedostatkem infrastruktury s rozvodnými sítěmi, která by umožnila obnovitelné energii dále se rozvíjet a soutěžit za stejných podmínek s tradičními zdroji energie. Rozvodné sítě jsou třeba k tomu, aby mohly být lépe řízeny fluktuace v dodávce z různých typů obnovitelných zdrojů a současně aby byla zvýšena flexibilita elektrických systémů.

Evropská moře mohou přispívat nízkouhlíkové ekonomice. Největší výskyt větrných elektráren na volném moři je v rámci Evropy soustředěn na jihu Severního moře a dále v Irském moři. Západní pobřežní oblasti, které jsou plně vystaveny Atlantiku, mají nejlepší schopnost vytvářet energii z mořských vln, dále pak oblasti v Severním a Středozemním moři. Efektivní přílivová energie je omezena na průlivy a ústí, kde oceánské podmínky a jiné fyzické faktory napomáhají vzniku silných přílivových vln. Moře Spojeného království a severní Francie mají v tomto směru největší potenciál. Nicméně žádná schémata energie z mořských vln nejsou ještě ani ve zkušební fázi. Moře by mohla také pomoci v ukládání oxidu uhličitého. Například vytěžená naleziště ropy a zemního plynu v Severním moři, spojená s pevninou prostřednictvím nepoužívaných potrubí, by mohla v budoucnu poskytovat místo pro dlouhodobé ukládání oxidu uhličitého.

3.2.2 Ozelenění ekonomiky

Zelené investice mohou vytvořit nová pracovní místa a pomoci pozvednout regiony a Evropu z ekonomické recese. Evropská komise a Environmentální program OSN pro životní prostředí charakterizují zelenou ekonomiku těmito slovy: „Vzorce spotřeby a produkce jsou udržitelné a umožňují všem obyvatelům mít přístup ke zdrojům při současné ochraně kvality a kvantity světových sdílených zdrojů. To znamená především oddělení ekonomického růstu a blahobytu od spotřeby energie a zdrojů“.

Posun k zelené ekonomice vyžaduje zakomponovat územní dimenzi do běžného ekonomického myšlení, tzn. integrovat například místně orientované záměry týkající se odpadu a znečištění do více tradičního myšlení zaměřeného na produkci a spotřebu, které nezohledňuje místní aspekt. Ekonomické aktivity (a podpůrná infrastruktura) zabírají prostor a redukuje místo zbývající pro jiné rostlinné a živočišné druhy a ekosystémy a v konečném důsledku mohou ohrozit biodiverzitu. Jak popisují diskuse ohledně modrého růstu v kapitole 1, má zelená ekonomika také svou mořskou dimenzi.

Schopnost regionu posílit svou zelenou ekonomiku je závislá na environmentálním kapitálu, jako je vítr nebo sluneční světlo. Nicméně to nejsou jediné faktory změny. Místo zde mají také vlády, které to mohou ovlivnit použitím politických nástrojů včetně technických norem a zákazů, daní a dotačních pobídek (respektive překážek), informací o zelených řešeních a podporou environmentální odpovědnosti u občanů a firem. Obdobně partnerství s univerzitami a výzkumnými centry může podpořit ekoinovace v regionu. To jsou všechno regionální charakteristiky, které dají základ regionálním konkurenčním výhodám s ohledem na přeměnu zelené ekonomiky.

Zelená ekonomika by oproti dříve používanému ekonomickému modelu měla více vycházet z místních podmínek. U trhů práce (dovedností a nákladů na pracovní sílu), správních struktur, strategií a politik územního rozvoje a agroekologických podmínek se očekává stále větší vliv na ekonomickou produktivitu a v důsledku toho na územní specializaci. Malá a středně velká města mohou být zejména vhodná pro příležitosti, které přináší zelená ekonomika.

Příklad: Udržitelný cestovní ruch

Německo, Polsko a Česká republika se stýkají v trojmezí („Three Corners“ region). Po roce 1989 proběhl dramatický nárůst míry nezaměstnanosti napříč celým tímto regionem. Dřívější ekonomika byla založena na těžkém průmyslu a hornictví. Zatímco ekonomická přeměna nebyla nikde souměrným procesem, zde nastal obecný posun od výroby ke službám.

Udržitelný cestovní ruch se doslova nabízel jako potenciál přeshraničního rozvoje. Pohraniční hory byly tradičně významné pro zimní sporty, turistiku a rekreaci obecně. Zatímco cestovní ruch po roce 1989 prudce klesl, nyní zažívá opět boom. Drážďany, Jelení hora a Karlovy Vary jsou významnými městskými turistickými centry nabízejícími místa kulturního zájmu. Další atrakcí pro udržitelný cestovní ruch je 1220 km dlouhá cyklostezka podél Labe, vedoucí od Krkonoš v severních Čechách až k ústí Labe do Severního moře. Ekonomika regionu se tedy posunula k více zdrojově efektivnímu růstovému modelu.

Kohezní politika má pozitivní dopad na konkurenceschopnou zelenou ekonomiku, zejména pro méně rozvinuté regiony. Angažovanost v zelené ekonomice se liší mezi severem a jihem Evropy. Faktory pro rozvoj zelené ekonomiky obecně zahrnují: územní hodnoty/kapitál (např. kulturní krajinu, přírodní a kulturní dědictví), kritické zelené množství, tj. zelené sítě, ekologické koridory a ochranu oblastí s vysokou ekologickou hodnotou, dále cesty k ochraně a udržení environmentální kvality urbánních oblastí a přímořských zón, udržitelný cestovní ruch nebo venkovské podnikání spojené s dodávkovými řetězci (jako je např. produkce místních potravin, provozování místních restaurací a zážitkového cestovního ruchu, což znamená využívání místních domů pro ubytování návštěvníků).

3.2.3 Funkční využití území a vývoj na zelené louce

Rozšíření zastavěných ploch překračuje populační růst. Mezi lety 1990 až 2006 vykazovala evropská populace růst ve výši 5 %. V té stejné době se podíl ploch označených jako uměle zastavěné zvýšil ze 4,1 % na 4,4 %, tj. 8,8% nárůst oproti hodnotě z roku 1990. Nejvíce dramatické změny ve využití území jsou spojeny s přechodem od ekonomické činnosti orientované na využití půdy (zemědělství, lesnictví, hornictví a těžba kamene) směrem k ekonomikám spojeným se znalostmi a poskytováním služeb. Hybnými silami rozvoje jsou v tomto případě globalizace a evropská pozice ve světové dělbě práce.

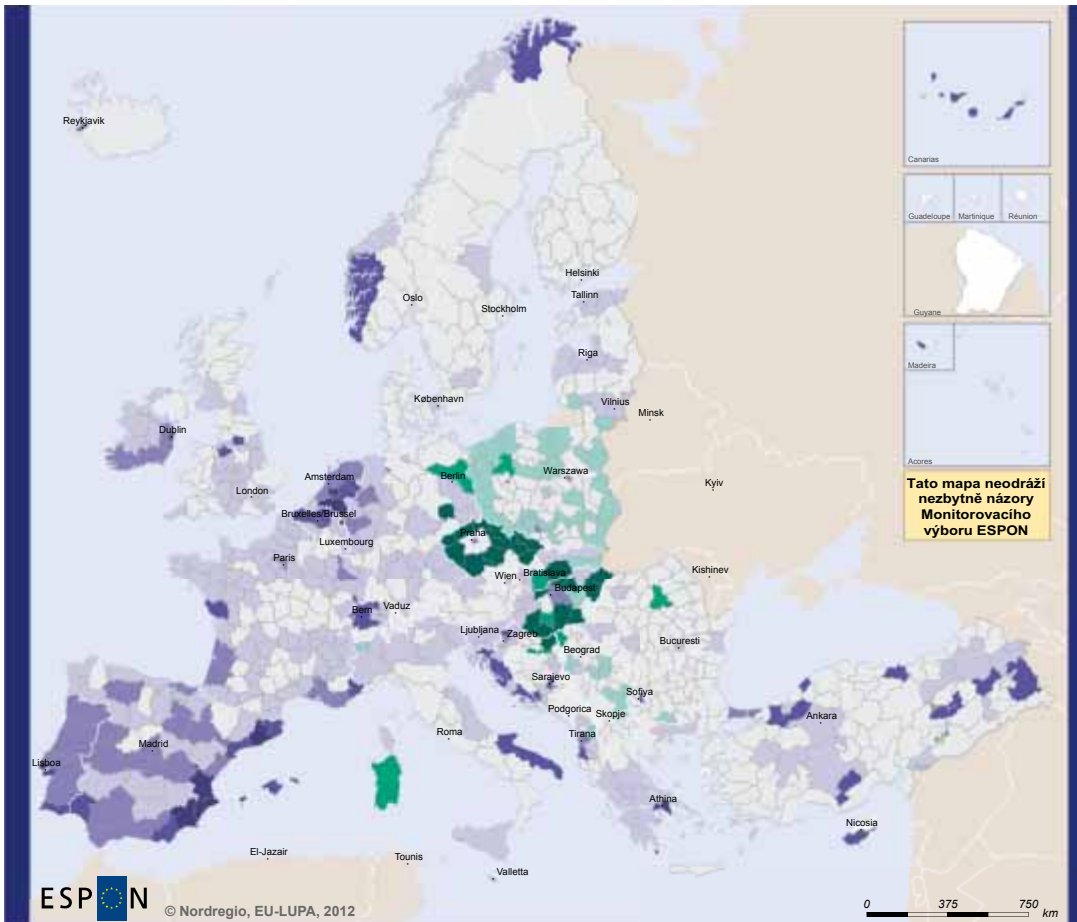
Existují důkazy, že významnými faktory pro změnu využití půdy byly také politické změny. Analýza časových řad pro období 1990–2000 a 2000–2006 z databáze CORINE popisuje, že v několika případech téměř 30 % půdy prodělalo nějakou změnu. Rozsáhlé změny lze sledovat ve Španělsku, v Portugalsku, Irsku, České republice a Nizozemí. Některé z nejvýznamnějších změn v letech 1990 až 2000 proběhly na Pyrenejském poloostrově. Poté, co v roce 1986 vstoupilo Španělsko a Portugalsko do EU, byly zrušeny tradiční zemědělské jednotky a byly přeměněny do více intenzivních forem výroby. Přeměna zemědělské a lesnické půdy byla základním důvodem změny. Obdobně pozemkové restituice ve středovýchodní Evropě spolu s postupem směrem ke vstupu do EU v roce 2004 také způsobily změnu. Obdobně vzorce mohou být očekávány v současných a budoucích kandidátských zemích, ačkoliv v letech 2000–2006 byly změny na západním Balkáně méně výrazné.

Na některých místech nejde o nápadné množství změn ve využití půdy, ale spíše o stupeň intenzifikace způsobený novým typem ekonomické činnosti. Například v Norsku mezi lety 2000 až 2006 proběhl rozvoj intenzivní těžby, těžby uhlovodíku a jiných industriálních aktivit ve venkovských a vzdálených oblastech.

Nejvýznamnější oblasti změny. Rozšiřující se urbánní oblasti spotřebovávají půdu, nezbytný zdroj pro výrobu potravin a pro výskyt lesů pomáhajících absorbovat emise oxidu uhličitého. Iniciativa „Evropa účinněji využívající zdroje“ spadající pod strategii Evropa 2020 stanovuje cíl – nulový zábor půdy do roku 2050. Toto opatření pravděpodobně přináší problémy regionům v okolí hlavních měst, kde je předpokládán růst ve výrobním sektoru a znalostní ekonomice spolu s imigrací populace. Nejvýznamnější oblasti změny funkčního využití krajiny od poloviny 90. let 20. století jsou zachyceny v mapě 7. Jedná se o některé regiony na pobřeží Středozemního moře, v Belgii, Nizozemí, ve Španělsku, Portugalsku a Irsku, přičemž v mnoha případech byly tyto změny spojeny se spekulativním boomem vlastnictví. Na pobřežní oblasti vyvinul určitý tlak cestovní ruch.

Mnoho regionů umístěných podél pobřeží nebo v blízkosti velkých městských center zažívá decentralizaci a rozrůstání urbánních funkcí. Týká se to například vnitrozemských regionů obklopujících Madrid, Ženevu, Curych, Paříž a Brusel, dále pobřežních regionů ve Španělsku, Francii, v Itálii a Chorvatsku. Existuje obecný trend sledovaný v posledních dvaceti letech, kdy je rozrůstání měst méně spojeno s rezidenčním rozvojem a více s jiným industriálním a komerčním rozvojem. Nicméně existují určité výjimky, jako je pobřeží Středozemního moře, a tam konkrétně Španělsko, kde byla v období 2000–2006 hybným motorem suburbanizace touha vlastnit druhou nemovitost a také spekulativní chování. Obdobný trend spojený s rozvojem nových rezidenčních oblastí dominujících nad těmi novými industriálními a komerčními lze sledovat rovněž v mnoha východních zemích.

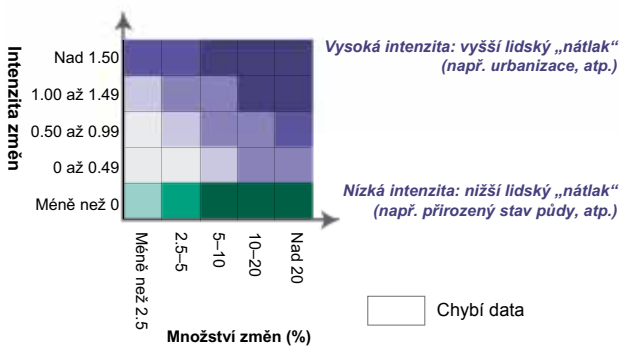
Mapa 7 Místa výrazně postižená změnou využití půdy, 1990–2006



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2/3
Zdroj: Nordregio, 2012
Data: EEA, 2011
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Místa postižená změnou využití půdy 1990–2006



Poznámky:
Referenční období: 1990–2006
kromě EL (1990–2000), AL, BA, CH, FI, IS, MK, NO, SE, TR (2000–2006)

Osa x znázorňuje množství půdy, která prošla změnou během daných let (v procentech), zatímco osa y znázorňuje změnu v intenzitě, která měla za následek tyto změny.

Šedé oblasti reprezentují místa s relativně stabilním charakterem půdy. Stupňující se odstíny zelené a fialové určují „ohniska“ změny, kde je zřejmá vysoká intenzifikace, nebo extenzifikace spojená se zvyšující se úrovní celkové změny půdy.

Mapa ohnisek změn využívané půdy zobrazuje místa, kde množství a intenzita využívání půdy byly v období mezi lety 1990 a 2006 nejvyšší. Čím tmavší odstín, tím více změn využití půdy na daném území proběhlo. Čím fialovější, tím intenzivnější tyto změny byly, např. změna ze zemědělského na urbánní využití. Čím je území zelenější, tím méně intenzivní bylo využití půdy po změně, např. opuštění zemědělské půdy. Ve světle šedých oblastech proběhlo méně změn. Z mapy zjišťujeme, že v oblastech na pobřeží Středozemního moře a okolo některých významných městských center došlo k posilování ohnisek, několik dalších se nachází také v Turecku, kde stále probíhá výrazná urbanizace. V kontrastu s tím probíhá extenzifikace ohnisek především v oblasti Sardinie a v regionech ve východní části střední Evropy, což odráží racionalizaci zemědělství.

Kontaminovaná půda – problém pro fondy ESIF. Strukturální fondy se silně zaměřují na rehabilitaci městské půdy a budov. Tyto postupy poskytují možnost integrovaného přístupu k udržitelnému růstu. Zlepšují životní prostředí, a to obzvláště v chudých regionech, pomáhají zachovat dobrou kvalitu zemědělské půdy a vytvářejí pracovní místa a nové příležitosti pro rozvoj. Akutní problémy s kontaminovanou půdou stále přetrvávají ve střední a východní Evropě; například v okolí Budapešti představují odhadem 40 % půdy tzv. brownfields. Náklady na sanaci kontaminovaných oblastí jsou velmi vysoké, takže během hospodářské deprese na trhu nelze počítat s podporou ze strany soukromého sektoru. Dalším problémem jsou nejasnosti v majetkovém vlastnictví a potřeba vylepšení infrastruktury pro podporu městské populace.

3.2.4 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Evropské cíle týkající se emisí skleníkových plynů budou dosaženy, naplnění cílů spojených s obnovitelnou energií je už problematičtější. Regiony s největším potenciálem pro větrnou, přílivovou a solární energii se nacházejí převážně v periferních oblastech, čímž se nabízejí možnosti integrovat energii a environmentální cíle s konkurenceschopností, územní soudržností a energetickým zabezpečením. Nicméně bude třeba investovat do lepších spojení rozvodné sítě, abychom mohli získat tuto výhodu potenciální konkurenceschopnosti.
- Potenciál zelené ekonomiky je rozvržen rozdílně na severu a na jihu Evropy. Je třeba, aby podle toho bylo nakládáno s investicemi ESIF.
- Investice ESIF budou nezbytné pro vypořádání se s rezervami kontaminované půdy ve střední a východní Evropě, a to především v chudších regionech. Proaktivní přístup k obnově a dalšímu využití brownfields bude nezbytný pro dosažení plánu Iniciativy Evropy 2020 o nulovém záboru půdy do roku 2050.

Národní úroveň

- Všechna ministerstva musejí být obeznámena s národními cíli redukce emisí a užívání obnovitelných energií a musejí také zajistit, že tyto cíle budou zasazeny do praxe.
- Mnoho prostředků pro podporu rozvoje konkurenceschopné zelené ekonomiky spočívá v rukou vlády. Ta může uplatnit svůj vliv pomocí politických prostředků zahrnujících technické normy a zákazy, daně a dotačních pobídek, dodáváním informací o zelených řešeních a podporou občanské a firemní environmentální zodpovědnosti.

Regionální a ubránní úroveň

- Regionální strategie jsou potřebné pro kapitalizaci environmentálních výhod a lidského kapitálu tak, aby bylo možno stimulovat a podpořit přechod ke konkurenceschopné zelené ekonomice. Tyto strategie se mohou věnovat územnímu přínosu/územnímu kapitálu (např. kulturní krajina, přírodní a kulturní dědictví), zeleným sítím, biokoridorům, zachování oblastí vysoké ekologické hodnoty, způsobům zachování a posílení kvality životního prostředí v urbánních oblastech a pobřežních zónách, udržitelnému cestovnímu ruchu a venkovským obchodním klastrům napojeným na dodavatelské řetězce.
- Hledání příležitostí pro „Modrý růst“: například rybníkářství je nyní součástí ESIF, což umožní věnovat se vztahu mezi pevninou a mořem.
- Opětovné použití brownfields a kontaminované půdy je problematické, nicméně je klíčem k integrovanému přístupu k udržitelnému růstu.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON SIESTA, GREECO, GEOSPECS a EU-LUPA.

3.3 Klimatické změny

Podobně jako vytváření pracovních míst a hospodářský růst může i zelenější ekonomika pomoci Evropě a světu vypořádat se s klimatickými změnami. Přestože se očekává, že Evropa bude zasažena méně než ostatní světové oblasti extrémními jevy, které se dějí čím dál častěji, jen málokdo pochybuje o tom, že se evropské klima mění. Ekonomické a sociální náklady jdoucí na následky povodní, vln horka a požárů mají již nyní své místo v povědomí podnikatelů, politiků i široké veřejnosti. Ne všechna místa mají přímé zkušenosti s těmito katastrofami. Klimatické změny mají také územní rozměr a ovlivňují rozdílné regiony různými způsoby. Některá místa jsou navíc připravena lépe než jiná.

Udržitelný růst vyžaduje po všech politicích, aby se zapojili do řešení problémů způsobených změnou klimatu – ovšem tyto problémy a jejich nejlepší řešení se budou na různých místech lišit. Jelikož nejvíce zasaženými sektory budou nejpravděpodobněji zemědělství, lesnictví, cestovní ruch a energetika, územní řešení musí snížit zranitelnost regionu a vyvinout, realizovat a posílit jeho adaptaci. Možnost zmírnění změny klimatu přechodem na nízkouhlíkovou ekonomiku byla probána v podkapitole 3.2.1.

3.3.1 Dopad klimatických změn a schopnosti adaptace

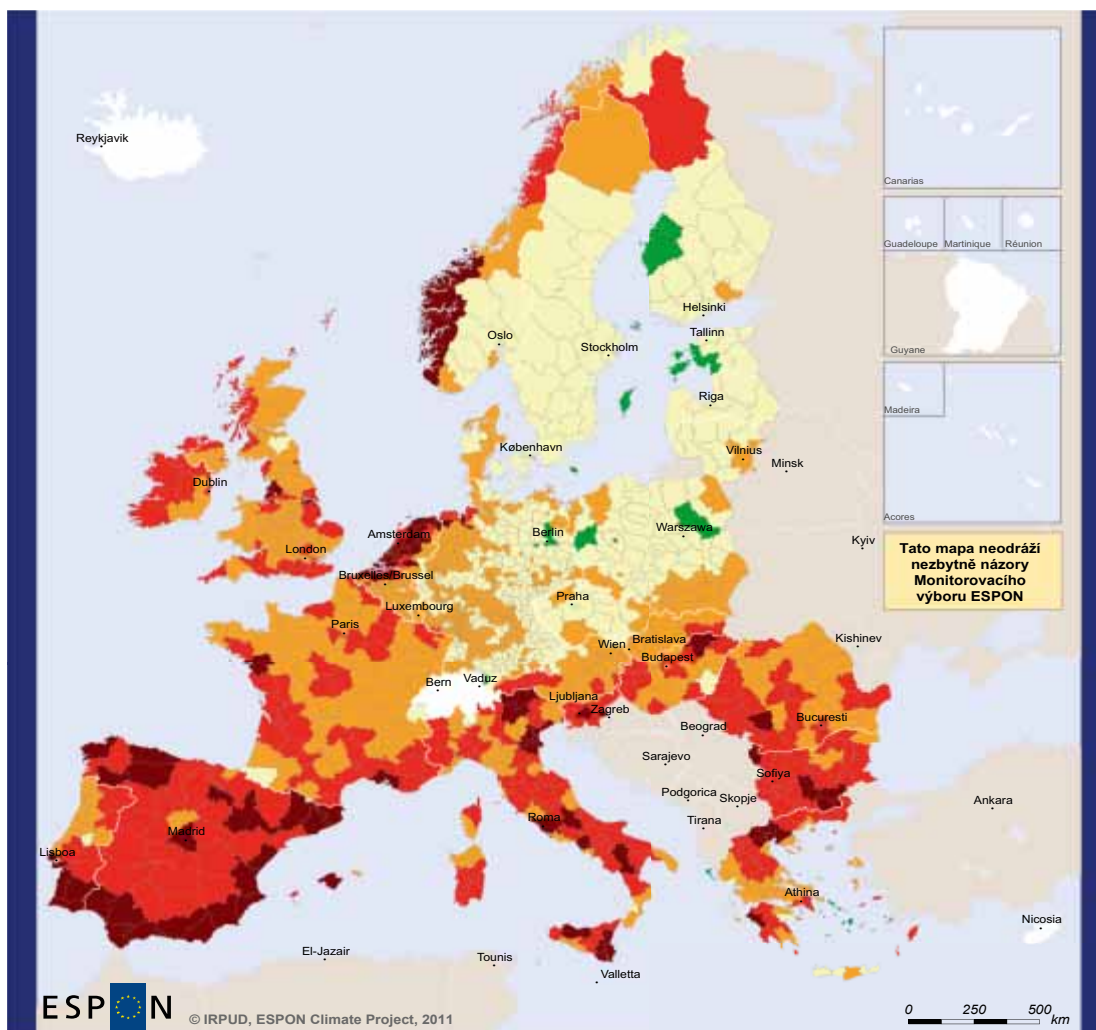
Místa nejvíce postižená změnami klimatu se nacházejí především v jižní Evropě. Na mapě 8 je vyznačeno celkové územní rozvržení důsledků změn klimatu v Evropě. Klíčové je, že následky klimatických změn se netýkají jen životního prostředí, mapa zaznamenává i možné ekonomické, sociální a kulturní následky. Celkové možné následky se značně liší. Ohniska – velké aglomerační oblasti a letní přímořská turistická letoviska – se nacházejí převážně na jihu Evropy. Následky však mohou mít dopad i na jiné regiony. Například v některých horských regionech může být důsledkem oteplení ohrožena zimní sportovní turistika. Další možné negativní důsledky nalezneme v oblastech severní Skandinávie. To souvisí s citlivostí životního prostředí a s infrastrukturou zranitelnou povodněmi.

Změna klimatu bude mít pravděpodobně výrazný vliv na severoevropská pobřeží Atlantiku, kde se očekává vzestup mořské hladiny a větší množství říčních povodní. Této hrozbě budou čelit nízko položené pobřežní oblasti Belgie a Nizozemí. Podobné problémy pravděpodobně postihnou Benátky a Pádskou nížinu v severní Itálii. Zatímco velké oblasti ve vnitrozemí nebudou pravděpodobně zasaženy téměř vůbec, riziko povodní se vyskytuje i v severozápadní Evropě a ve Skandinávii.

Snad největší ekonomické rozdíly ve vztahu ke změnám klimatu jsou patrné mezi severní a jižní Evropou. Německo a Spojené království, které mají silné hospodářství, mohou očekávat jen malý ekonomický účinek. Na rozdíl od toho je ve velkých částech jižní Evropy pro regionální ekonomiku důležitý letní cestovní ruch. Vyšší teploty mohou tuto aktivitu významně narušit, ale mohou se zde vyskytnout i nové možnosti pro cestovní ruch v jiných ročních obdobích. Severní oblasti, které začínají zaznamenávat teplejší klima, mohou také narazit na nové příležitosti pro rozvoj turismu. V oblasti Středozemního moře sušší, teplejší klima zvýší riziko lesních požárů. Ekonomický účinek na jihovýchodní Evropu je důsledkem dopadu tohoto jevu na zemědělství, které zde má stále velký význam. Nedostatek vody je už vidět například na Kypru, kde se střetávají sezónní poptávka turistů a omezená dodávka vody. Dostupnost vody v jižní Evropě bude jen nabírat na důležitosti.

Rizikům budou muset čelit také zranitelné ekosystémy, biodiverzita a kulturní památky, v důsledku oteplení moří také velmi pravděpodobně dojde k přesunu mnoha druhů ryb do chladnějších severních vod. Některé z nejzranitelnějších ekosystémů se nacházejí v severní Skandinávii, kde jsou v současné době chráněny, ale ochrana zákonem nemůže zastavit dopad klimatických změn. Jedním z ohrožených míst co do kombinace husté sítě kulturního dědictví a silícího rizika povodní je Itálie.

Mapa 8 Souhrnný potenciální dopad klimatických změn



Tato mapa neodráží nezbytné názory Monitorovacího výboru ESPON

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Souhrnný potenciální dopad klimatických změn

- Nejvyšší negativní dopad
- Střední negativní dopad
- Nízký negativní dopad
- Žádný/minimální negativní dopad
- Nízký pozitivní dopad
- Chybí data

Regionální úroveň: NUTS3
Zdroj: IRPUD, ESPON Climate Project, 2011
Data: viz zdroje dat individuálních rozměrů následků
© EuroGeographicsAssociation for administrative boundaries

Poznámky:
Zvážené kombinace fyzického (0,19), environmentálního (0,31), sociálního (0,16), ekonomického (0,24) a kulturního (0,1) potenciálního dopadu klimatických změn. Tyto poměry jsou postaveny na výsledcích Delfského průzkumu vedeného Monitorovacím výborem ESPON, počítaného kombinací regionálního vystavení klimatickým změnám a posledních dat o regionální senzitivě. Klimatické změny jsou odvozené z porovnání klimatických projekcí pro roky 1961–1990 a 2071–2100 z modelu CCLM pro scénář IPCC SRES A1B.

Norsko: redukovaná data

Mapa byla sestavena po zvážení různých předpovídaných dopadů v zavedených modelech klimatických změn. Toto hodnocení čerpá z názorů členů Monitorovacího výboru ESPON, kteří reprezentují 31 členských zemí ESPON. Pro postup ke shodě bylo použito metody shromažďování a porovnávání názorů a následného přehodnocení. Výsledná hodnocení: fyzický dopad 0,19; dopad na životní prostředí 0,31; sociální dopad 0,16; ekonomický dopad 0,24; kulturní dopad 0,10. Tato mapa je založena na úhrnných výsledcích získaných z těchto hodnocení. I když by se obraz změnil, pokud by byla závažnost hodnocení různá, mapa nabízí důležitý přehled pravděpodobného celkového vzorce dopadu. Nejsilnější negativní následky budou podle ní v přímořských oblastech, avšak jižní Evropa bude čelit negativním dopadům více než Evropa severní. Několik regionů (v zelené barvě) v oblasti Baltského moře může zaznamenat i dopad pozitivní.

3.3.2 Adaptace na změny klimatu

Výraznější adaptační postupy jsou nutné v jižní a jihovýchodní Evropě. Adaptace (např. vyrovnání se s povodňovou situací) jsou extrémně důležité jak místně, tak regionálně. Analýza schopnosti regionů adaptovat se na klimatické změny vyzdvihuje do popředí rozsah dopadu klimatických změn, kterým bude jižní Evropa s největší pravděpodobností čelit. Předpokládá se, že změny klimatu budou mít středně až vysoce negativní dopad na země okolo Středozemního moře. Ty se ovšem zdají méně adaptabilní než mnoho severovýchodních zemí, kde bude vážnost problému pravděpodobně nižší. Takováto situace narušuje konkurenceschopnost a územní soudržnost potenciálním prohloubením již existujících socioekonomických nerovností mezi vnitrozemím a jižními a jihovýchodními okrajovými oblastmi.

ESIF se musí zaměřit na zranitelné oblasti. Kombinace pravděpodobného dopadu a schopnosti přizpůsobení formují zranitelnost regionu. Městské aglomerace – hlavně na jihu – jsou zranitelné z několika důvodů. Města mají vlastní tepelné zdroje, které zvyšují místní teplotu. Dlouhodobé vedro v urbánní oblasti může způsobit rizika pro lidské zdraví a vede k dodatečné poptávce po energii na klimatizaci, čímž zesiluje tlak na systémy dodávky energie a zvyšuje náklady firem a domácností. Adaptační strategie, obzvláště v oblastech, které čelí ekonomickým či sociálním problémům, by měla zjevně být potenciální oblastí pro opatření uvnitř nového ESIF. V oblastech, kde říční záplavy ve vodách přesahujících národní hranice způsobují problémy, je třeba přeshraničních opatření.

Příklad: Zranitelnost a adaptace na nedostatek vody ve Španělsku

Jedním z důsledků klimatických změn, který je třeba řešit v oblastech okolo Středozemního moře, je nabídka a poptávka po vodě. Vodní zdroje byly jedním z 15 sektorů identifikovaných ve španělské Národní adaptační strategii z roku 2006. Zranitelnost vůči nedostatku vody v důsledku klimatických změn se podél španělského středomořského pobřeží liší. Costa del Sol a Costa Tropical představují kombinaci vysokého vystavení vlivu klimatických změn a nízké přizpůsobivosti, což je z valné části následkem nízkých příjmů. Rozměr turistického průmyslu činí Costa del Sol obzvláště zranitelnou k dopadům klimatických změn. Costa Blanca je také silně vystavena změnám klimatu a má nízkou adaptabilitu. Na rozdíl od toho Malorka, Valencie, Costa de Almeria a Costa Calida jsou klimatickým změnám vystaveny středně. Také jsou silně zranitelné, ale jsou středně až vysoce adaptabilní – například v Costa de Almeria probíhá velmi výkonné odsolování vody. Důsledně jsou proto hodnoceny jako „střední“. A konečně nejméně zranitelnými oblastmi jsou Ibiza a Minorka a turistické oblasti v Katalánsku. Zde se mísí nízké vystavení vlivu klimatických změn s vysokou senzitivitou, ale také se střední až vysokou adaptabilitou.

Adaptační opatření mohou zahrnovat snížení spotřeby vody na hlavu v turistickém průmyslu, ať už prostřednictvím strategie úspor vody v hotelích, nebo při krajinářských postupech, které se vyhýbají vysoké spotřebě vody anebo také omezením staveb bazénů a golfových hřišť. Územní plánování může hrát roli ve zmírnění a přizpůsobivosti prostřednictvím omezení růstu měst a lepšího řízení městského a turistického růstu. I když pravděpodobně budou prozkoumávány nové technologie produkce vody, budou nákladné. Kroky státní správy mohou být také efektivním způsobem, jak se vypořádat s problematikou vody, např. prostřednictvím sdruženého řízení vodních cyklů na základě zemědělských a městských zájmů a výměn práv na vodu různé kvality.

3.3.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- ESIF se musí zaměřit na ohrožené regiony a podpořit zlepšení jejich adaptačních technik. Dopad klimatických změn je nejzávažnější v okrajových regionech a v některých oblastech zaznamenaných v Lisabonské smlouvě ve vztahu k územní kohezi, a to především na ostrovech a v pobřežních a horských oblastech. Takto pracuje změna klimatu proti územní soudržnosti na úrovni EU. Rozdíly mezi severem a jihem v kapacitě adaptability mohou problematiku koheze dále prohloubit. V ohrožení jsou také biodiverzita a kulturní dědictví, mimo jiné lze očekávat silné dopady na zemědělství, lesnictví a turistický sektor.

Národní úroveň

- Zvýšené riziko říčních záplav bude pravděpodobně vyžadovat přeshraniční spolupráci. Záplavy dodatečně zatíží podniky a poskytovatele pojištění a infrastruktur v oblastech pobřeží Atlantiku na severu Evropy a v Pádské nížině. Silnější návaly horka, obzvláště v urbánních aglomeracích, způsobí zvýšený tlak na kapacitu zdravotnických a energetických systémů, a to především na jihu Evropy.

Regionální a urbánní úroveň

- Regiony musejí vyvinout adaptační strategie. Regionální ekonomiky specializující se na zimní nebo letní turistiku budou pravděpodobně muset přizpůsobit svou nabídku a podnikatelské modely zákazníkům. Regiony, ve kterých se bude oteplovat, mohou zaznamenat zvýšený podíl turistického trhu.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektu ESPON CLIMATE.

3.4 Efektivita zdrojů a ochrana životního prostředí

Iniciativa „Evropa účinněji využívající zdroje“ ve strategii EU 2020 předkládá důkazy o tom, že do budoucna není možné pokračovat současným způsobem využívání zdrojů. Jak tedy mohou územní fakta vypovídat o efektivnějším využívání zdrojů?

3.4.1 Konkurenceschopnost, územní soudržnost a životní prostředí

Environmentální směrnice mají pozitivní, ale také určitý negativní teritoriální dopad. Komise zveřejnila několik směrnic, aby pomohla chránit evropské environmentální zdroje. Zamýšlený přínos není nezbytně rovnoměrně rozložen: např. směrnice o hluku bude mít větší dopad spíše na vytížené urbánní oblasti, než na tiché venkovské regiony. Dosažení cílů směrnice se také může u různých území měnit. Například škodlivé dopady na životní prostředí způsobené užíváním umělých hnojiv v zemědělství vedly ke směrnici o dusičnanech. Ta vyžaduje po členských státech, aby monitorovaly povrchové a spodní vody kvůli dusičnanovému znečištění. Některé regiony nejsou v dnešní době s to dostát požadovaným normám. Nacházejí se ve východním a středním Španělsku, v Bretani, na jihu Nizozemí, v Belgii, v některých oblastech na západě Německa, ve Finsku a v oblastech Polska.

Směrnice EU o kvalitě vzduchu upozorňuje politiky na nutnost omezit škodlivé emise, z nichž jsou mnohé způsobeny hustou dopravou v přelidněných urbánních oblastech. Zatímco tato směrnice bude přínosná pro životní prostředí a zdraví, dopad na regionální ekonomiku bude pravděpodobně kvůli investicím potřebným pro její realizaci negativní. Směrnice, které nemají integrovanou územní kontrolu, mohou mít nezamýšlený dopad na dané území a jiné oblasti činnosti. Jsou to například chudší urbánní oblasti ve východní Evropě, které jsou nejcitlivější na míru kvality ovzduší, a jí také nejvíce postižené. ESIF zaměřený na tyto regiony by mohl pomoci se zlepšením vývoje kvality ovzduší.

EU se obecně snaží chránit životní prostředí tím, že vyžaduje používání Posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) a Strategické posuzování vlivů na životní prostředí (SEA) pro velké rozvojové návrhy a politické strategie. Nicméně tyto metody se nezbytně nezaměřují na místa, která se s těmito dopady setkají.

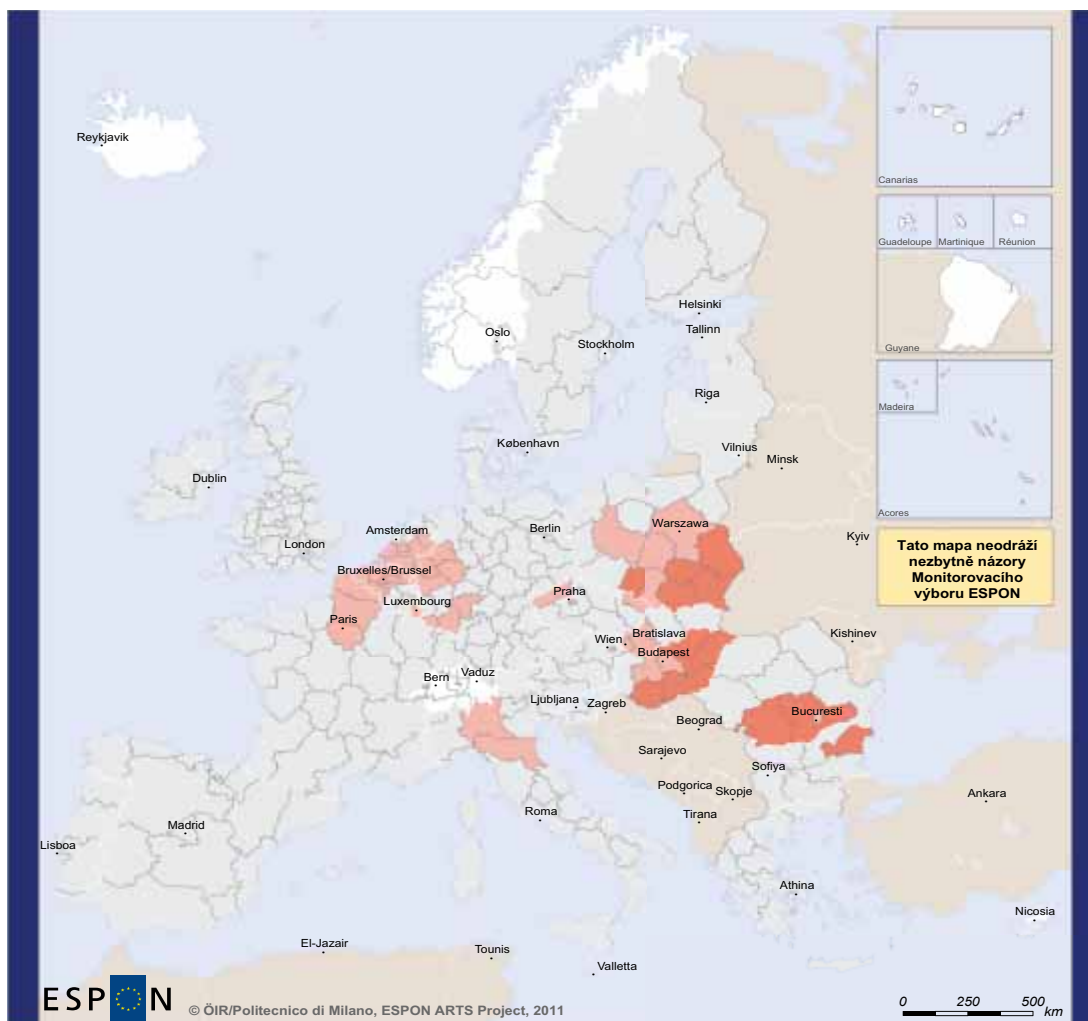
Hodnocení územního dopadu (Territorial Impact Assessment – TIA) lze použít k předvídání dopadu směrnic. Jelikož se dopad direktiv EU na různých místech liší, ESPON vyvinul uživatelsky vstřícné metody pro hodnocení potenciálních územních dopadů konceptů direktiv. Tyto metody může využívat národní, regionální i místní administrativa pro průzkum možných pozitivních a negativních dopadů direktiv navržených EU na konkrétní místa v daných oblastech. Tyto techniky byly vyvinuty prostřednictvím participačních procesů, spoluprací s odborníky a nejsou závislé na přístupu k rozsáhlým datovým souborům. Jejich využití může posílit správní kapacitu.

Přírodní zdroje jsou klíčovou součástí územního kapitálu a také důležitým přínosem v endogenní územní rozvojové strategii. Tento náhled se rozvíjí většinou ve venkovských oblastech, kde byl dále podpořen programy EU – LEADER a LEADER+. Projekty spadající pod tyto programy svedly dohromady řadu regionálních investorů ke spolupráci, jejímž cílem je zlepšit venkovskou ekonomiku, životní prostředí a kvalitu života. Tento vzestupný a integrovaný přístup se nyní rozšířil do fondů ESIF.

Evropské venkovské ekonomiky jsou čím dál více poháněny volnočasovými aktivitami, cestovním ruchem a jinými službami, spíše než tradičním primárním sektorem. Tak se environmentální management stává čím dál více součástí regionální ekonomické strategie. Důležitou součástí pro vývoj strategie může být audit přírodních a krajinných zdrojů.

Méně rozvinuté oblasti mohou být významnými dodavateli ekosystémového zboží a služeb. Jedním z klíčových problémů pro růst konkurenceschopnosti, obzvláště v regionech, jakými jsou například hornaté oblasti, kde je rozvoj příliš složitý a omezený, je kapitalizace ekosystémového zboží a služeb regionu. Úmluva o biologické rozmanitosti definuje přístup ekosystémů jako „...strategii pro integrovaný management půdy, vody a životních zdrojů, která nestranně propaguje ochranu a udržitelné využívání“. Typy teritoriální spolupráce regionů zaznamenané v Lisabonské smlouvě často nabízejí zboží a služby, které nenesou tržní cenu, a tak se neodrážejí v měřítkách (například HDP) i když mohou být důležité pro Evropu jako celek.

Mapa 9 Regiony postižené směrnicí o kvalitě vzduchu



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: ESPON ARTS Project, 2012
Data: ESPON Database, EUROSTAT, EEA (Corine Land Cover), 5th Cohesion Report, BOKU University, DG AGRI
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Regiony postižené směrnicí o kvalitě vzduchu
Odvětví a (negativní dopad na ekonomický růst)

- Žádné postižení
- Nízký dopad
- Střední dopad
- Chybí data

Poznámky:
S ohledem na odvětví se předpokládá, že opatření jsou úspěšná při snižování dopravy v oblastech neshody, a tím snižují emise oxidu siřičitého, oxidu dusičitého a oxidu dusíku, prachových částic a olova v ovzduší. Nepřímé účinky jsou zjevné v životním prostředí díky nižší kontaminaci půdy a vody a redukcí kyselého deště (který také ničí historické budovy, a tím pádem kulturní dědictví, přirozená domoviště živočichů a zemědělskou úrodu. Snižování objemu dopravy se také považuje za potenciální zlepšení kvality života ve městě, zdraví populace, a tak nepřímo podporuje ekonomický růst.
Může také snížit ekonomickou aktivitu v těchto městských oblastech. Toto může buď růstu ublížit, nebo ho jen přeorientovat do udržitelnějšího režimu, což může mít i pozitivní ekonomický efekt. Tato opatření podle očekávání zvýší složitost územních projektů v městských oblastech, což může také negativně ovlivnit ekonomický růst.

Směrnice vyžaduje po všech oblastech EU, aby měřily kvalitu ovzduší. Další kroky se ale vyžadují v oblastech, kde měření ukáže, že byly překročeny hraniční hodnoty. Jak můžeme vidět na mapě, mnoho částí Evropy není direktivou nijak zvlášť zasaženo. Městské oblasti zaznamenávají větší dopad než oblasti venkovské, jelikož významným faktorem v této míře znečištění vzduchu je doprava. Dopad na ekonomický růst je v těchto regionech především negativní, jelikož k vyrovnání se s tímto problémem je zapotřebí investic. Nicméně postupy pro redukcí znečištění vzduchu vozidly vedou ke snížení emisí CO₂ a k lepšímu zdravotnímu stavu populace, což znamená velké výhody i snížené ekonomické náklady. Proto se při interpretaci výsledků musíme mít velmi na pozoru.

Nejhůře zasaženými regiony na mapě jsou Rumunsko a Bulharsko. Důvodem je skutečnost, že v těchto regionech není silná ekonomika. Jsou tedy mnohem citlivější vůči opatřením ovlivňujícím ekonomický růst, než jiné, byť stejně ovlivněné, ale ekonomicky rozvinutější regiony.

Pro regionální rozvoj je klíčovou otázkou, jak lze postihnout výhody plynoucí ze zajišťování zboží a služeb v lokální komunitě. Mohou být oblastní výhody, jaké představují voda nebo lesy pro odlučování uhlíku, využity tak, aby mohly poskytnout socioekonomický a environmentální blahobyt? Opatření mohou ovlivnit ekosystém, který může zpětně ovlivnit společnost. Často se stává, že k přírodním zdrojům získají přístup externí zájemci a využívají je k nulovému prospěchu okolí. Pokud se podaří tyto problémy překonat, strategie rozvoje služeb a zboží ekosystému, a to obzvláště v chudších a periferních oblastech a v geograficky specifických oblastech (například ostrovních a horských) mají velký potenciál přispět k územní spolupráci a udržitelnému růstu.

Bariéra bránící rozvoji územního potenciálu může být často jen v hlavách politiků. Kambrické pohoří ve Walesu není co do HDP velmi bohatým regionem, ale má potenciál stát se průkopnickou laboratoří pro environmentálně udržitelné venkovské iniciativy. Výzvou je ale vytvořit takový typ intervencí, které povzbudí místní zainteresované subjekty a komunity, aby využily potenciálu ekosystémového zboží a služeb. Někdy bude pro optimální využití přírodního zdroje zapotřebí přeshraniční spolupráce. Příkladem může být „Park tří zemí“ v oblasti mezi CÁCHAMI, LUTYCHEM a MAASTRICHTEM. Tato inovativní iniciativa integruje principy vize krajiny do regionální politiky a zároveň je spojuje s evropskou úrovní. Takováto kooperace je dalším příkladem, jak může ochrana životního prostředí přispět regionální ekonomice a rozvoji územní spolupráce.

3.4.2 Evropské pobřežní zdroje

Evropa si stále více uvědomuje význam moří jako environmentálního a ekonomického zdroje, ale také to, pod jak velkým tlakem se mořské oblasti nacházejí. Pobřeží jsou často intenzivně rozvíjena, nicméně udržitelná správa moří a oceánu je pro Evropu zásadní. Většinu moří sdílíme s jinými zeměmi sousedícími s Evropou, je proto potřeba, abychom jednali společně. Například v oblastech Baltského a Středozemního moře panuje znepokojení v souvislosti se znečištěním.

Na základě dat zjistíme, že častým jevem na většině pobřeží evropských moří je velký objem pesticidů, které se dostanou až na pobřeží. Největší množství je spojeno s řekami vedoucími skrze silně rozvinutá povodí, jakými jsou například Rýn, Rhôna, Seina, Visla, Pád a Dněpr.

Příklad: Arktida – mezinárodní kooperace potřebná pro udržitelný růst

Snad žádné místo není lepším příkladem komplexního potenciálu přírodních zdrojů než Arktida, momentálně nejméně intenzivně využívané evropské moře. Subarktické části těchto vod jsou největšími rybářskými oblastmi na světě, především v Barentsově, Norském, Islandském a Beringově moři. Z evropského pohledu je Arktida divočinou. Vyskytují se zde významné zásobárny zemního plynu. Jedná se ale o původní a zranitelné prostředí, nejméně odolné evropské moře, kde mají klimatické změny výrazný dopad. Pro udržitelný růst v tomto jedinečném regionu je nezbytná právě mezinárodní spolupráce.

3.4.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Směrnice pokoušející se o ochranu kvality životního prostředí musejí být předběžně hodnoceny kvůli dopadu, který mohou mít na území tak, aby zvýšily integraci pomocí předvídání potenciálních dopadů na senzitivní oblasti a konflikty s jinými oblastmi politických strategií.
- Investice ESIF lze využít k vypořádání se s problémy, kterým čelí chudší regiony v Rumunsku a Bulharsku, tj. vyhovění požadavkům směrnice kvality ovzduší, které by jinak mohly bránit místnímu růstu.
- Kooperace se sousedícími zeměmi je nezbytná pro udržitelnou správu evropských moří.
- Princip ekosystémového zboží a služeb může napomoci územní spolupráci v případě, že přinese užitek místním komunitám.

Národní úroveň

- Sektorová ministerstva (např. ta zodpovědná za životní prostředí, dopravu, zemědělství, atd.) si musejí uvědomit teritoriální dopady politických strategií a směrnic EU a přehodnotit takové potenciální dopady na územní politiku.

Regionální a urbánní úroveň

- Endogenní rozvoj podporuje přístup programu LEADER k venkovskému rozvoji. Místní přírodní zdroje mohou být klíčovým prvkem pro takovéto integrované strategie, které jsou nyní obsaženy ve fondech ESIF.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektu ESPON: ARTS, EATIA, ESaTDOR, GEOSPECS, PURR a LP3LP.

3.5 Udržitelná doprava

Pro zdrojově efektivní Evropu je důležitá modernizace dopravy. Z významu role dopravní infrastruktury (resp. dopravních sítí a služeb) pro územní rozvoj ve své nejjednodušší formě můžeme vyvodit, že oblasti s lepším přístupem ke vstupním materiálům a trhům budou produktivnější, a tedy také úspěšnější a schopnější vůči konkurenci než jiné, odlehlejší oblasti, byť by byly v jiných ohledech rovnocenné. To je důvodem, proč Strategické směrnice komunit o spolupráci z let 2007–2013 vidí kvalitní dopravní infrastrukturu a její dostupnost jako nezbytné podmínky pro ekonomický rozvoj v unii, pokud jde o jejich vliv na atraktivitu regionů v očích podnikatelů. Nicméně dopad dopravního ruchu na územní rozvoj se dá velmi těžko empiricky ověřit.

Mezi dotacemi dopravního systému nebo lokačními dotacemi meziregionálních sítí a úrovní ekonomických ukazatelů (například HDP na hlavu) je zřejmý pozitivní vztah. Nicméně ve většině zemí tento vzájemný vztah může pouze odrážet procesy historické aglomerace, spíše než vztahy v dnešní době. Jednodušeji řečeno, místo může být dobře napojeno pouze díky tomu, že bylo dlouho důležitým ekonomickým centrem, než kvůli tomu, že by vděčilo za svou ekonomickou pozici svému dopravnímu systému.

Pokusy o vysvětlení růstu a poklesu ekonomiky jako důsledku dopravní investice nebyly příliš úspěšné. Důvodem je pravděpodobně to, že v zemích, kde je dopravní infrastruktura už široce rozvinutá, přinesou další vylepšení dopravního systému jen malé výhody. Jinou situaci můžeme vidět v některých oblastech východních členských států, kde je nedostatečná moderní infrastruktura (dálnice, rychlovlaky) stále velkou bariérou ekonomického rozvoje a kde rychlý nárůst dopravního toku na silnicích v hlavních dopravních koridorech mezi východní a západní Evropou nepokračoval stavbou nové silnice, železnice, či jinou dopravní investicí.

Dělat jako by se nic nedělo (Business as usual) není udržitelné. Dopravní iniciativy si musejí uvědomit problém emisí z hlediska dlouhodobé udržitelnosti. Scénář „podnikání postaru“ by znamenal, že do roku 2050 bude evropská doprava stále z 90 % závislá na benzínu, emise oxidu dusičitého budou o 30 % vyšší než v roce 1990, budou se dále zvětšovat mezery mezi centrálními a okrajovými regiony a stále se budou zvyšovat náklady způsobené hlukem a nehodami. V té chvíli bude hlavním problémem zachování vysoké mobilní kvality společně s efektivnějším využíváním zdrojů. V praxi musí doprava využívat méně energie a tato energie musí být čistší. Bude lepší využít moderní infrastrukturu a snížit její negativní vliv na životní prostředí a klíčová přírodní aktiva, jakými jsou voda, půda a ekosystémy. V budoucnosti zvýší stoupající ceny energie a nutné snižování emisí skleníkových plynů cenu dopravy. To bude mít vliv na regionální rozvoj. Ekonomicky slabší oblasti, které se už v dnešní době potýkají s vysokými cenami dopravy, budou na tyto změny nejcitlivější.

Bílá kniha dopravy EU

Bílá kniha evropské dopravy nastavila ve výhledu do roku 2050 ambiciózní cíle pro udržitelnější dopravní systémy. Tyto cíle zahrnují:

- Žádná tradičně poháněná auta ve městech.
- 40% využití udržitelných uhlíkatých paliv v letectví; alespoň 40% omezení v námořních přepravních emisích.
- 50% navýšení meziměstské dopravy na střední vzdálenosti a převedení nákladní dopravy na železniční a vodní cesty.
- To vše přispěje do poloviny století k 60% snížení dopravních emisí.

Bílá kniha argumentuje, že jedním z hlavních problémů v oblasti dopravy bude potlačení závislosti systému na naftě bez obětování výkonnosti nebo pohyblivosti.

Dopravní vylepšení byla důležitou součástí předešlých programů strukturálních fondů. Nepříznivým dopadem ale je, že dopravní vylepšení mají často negativní vliv na životní prostředí. Lepší dostupnost dává vzniknout většímu pohybu zboží a osob na delší vzdálenosti a tato pohyblivost vede k větší spotřebě energie a k emisím skleníkových plynů. Na regionální úrovni dopravní koridory přitahují rozvoj. To může vyústit v suburbanizaci, což podkopává záměr iniciativy Flagship – Evropa 2020 o záboru půdy (viz kap. 3.2.3).

3.5.1 Městská dostupnost

Mezinárodní silniční a železniční propojenost měst je omezená především na kontinentální Evropu a sousedící země. Zde je nejvyšší dostupnost v zemích Beneluxu a směrem na severní Francii a západní Německo, ale dobrá propojenost je také mezi Portugalskem a Španělskem, Španělskem a Francií, nebo Francií, Švýcarskem a Itálií. Mezi Německem, Polskem a Českou republikou, Rakouskem, Slovenskem a Maďarskem, a také mezi Itálií, Slovinskem a Chorvatskem je také hodně meziměstských silničních spojů. Z většiny lokalit v západní a střední Evropě lze dosáhnout alespoň jednoho regionálního města během 60 minut a z mnoha míst je možné dosáhnout více měst. Ve východní Evropě je většinou v dosahu pouze jedno nebo dvě města. To má vliv na konkurenceschopnost ve službách, na cestování za prací a na oblasti pracovního trhu.

Vysokorychlostní železniční služby spojují města, která jsou národními periferiemi velkých aglomerací v jiných zemích. Cílem evropské dopravní politiky je nahrazení vzrůstajícího objemu letecké dopravy rychlovlaky na cesty do 3–4 hodin, zatímco regionální lety lze zachovat jako praktickou možnost pro okrajové oblasti, které nemají dostatečný kritický objem. Tam, kde už existují, nabízejí rychlovlaky městům dostupnost jiných aglomerací během 300 minut. Například města v jižní Itálii jsou napojena na města v jižní Francii nebo Slovinsku, města v Bretani jsou rychlovlaky napojena na města v Belgii a Německu. Tunel pod kanálem La Manche napojuje Londýn a jihovýchodní Anglii na Benelux a severní Francii, včetně Bruselu a Paříže.

Mezinárodní přeshraniční spojení jsou horší na východě Evropy. Pro většinu evropských měst jsou jiná evropská města v dosahu pěti hodin cesty leteckou dopravou. To je důležité pro konkurenceschopnost a územní spolupráci, obzvláště v okrajových oblastech, jakými jsou Skandinávie, Island, Kypr, Malta, portugalské, španělské a řecké ostrovy a města ve východní Evropě. Model paprskového šíření od středu dále podporuje letectví v dálkových spojeních s centralizovaným letištěm soustřeďujícím široké spektrum pasažérů a napojujícím je na zbytek země či světa. Tento koncentrační model pravděpodobně dále zvětší rozsah hlavních evropských letišť, čímž zvýší jejich globální napojení.

„Modrý banán“ se stále otiskuje do modelů dostupnosti v Evropě. Oblast Evropy s největší dostupností sahá z Londýna přes Benelux a Paříž, podél Rýna směrem k severní Itálii. Pro silniční a železniční dopravu, a také pro letecké pasažéry, najdeme v této části Evropy nejkratší cestovní časy. To odráží hustá síť měst (a tudíž i krátké geografické vzdálenosti mezi nimi), ale také vysoký standard dopravní infrastruktury v těchto oblastech.

I přes nedávné snahy překonat pyrenejskou bariéru zůstává Pyrenejský poloostrov nadále slabě napojený na zbytek Evropy. Je zde jen pár silničních a železničních spojů, které časově sahají pod hranici pěti hodin a i průměrný čas letu z Portugalska či Španělska do jiných zemí je dlouhý.

Nicméně nebyly zaznamenány žádné výrazné rozdíly co do výkonu v regionální a místní dostupnosti mezi regiony umístěnými na okraji Evropy a v jejím středu. Tento závěr podporuje kritický přístup konceptu středu a periferií Evropy a mohl by změnit diskusi o územní spolupráci a rozvoji. Dále také upozorňuje na relevanci užití multidisciplinárního přístupu.

3. 5. 2 Nákladní a lodní doprava

Nejlepší nákladní spojení je na okraji Atlantiku mezi Beneluxem a Německem. Největší nákladní přístavy se nacházejí v této části Evropy. Můžeme zde také najít hustou síť pozemních spojů. I když Středozemní moře má také velké nákladní přístavy, nedosahují velikosti těch v severní Evropě a jejich napojení na vnitrozemské oblasti není tak dobré. Středozemní moře má ale lepší pozici, pokud jde o mezinárodní přepravní cesty do Asie. Pokud by zde bylo možné poskytnout lepší spojení s vnitrozemím, přístavy v této části Evropy by mohly potenciálně expandovat.

Kombinovaná doprava (železnice plus jiný způsob dopravy) je nejdynamičtější rostoucí částí železniční nákladní opravy. Podpora dostupnosti železničních středisek, která jsou schopna manipulace s kontejnery, může být považována za klíčovou strategii regionálního rozvoje. Pokud se ale v budoucnu nebude očekávat růst železniční nákladní dopravy, jsou zde organizační důvody pro to, že intermodální centra nepokryjí celé území Evropy stejnorodě. Pod určitou hranicí výkonnosti nejsou intermodální centra (většinou soukromá zařízení) ekonomicky udržitelná. Je proto rozumné, aby shromažďovala nákladní dopravu ze zachytných oblastí, které se mohou rozšířit za hranice konkrétního regionu. To znamená, že zavedená centra si vybudovala konkurenční výhodu, pokud jde o infrastrukturu a logistiku. Je nepravděpodobné, že v budoucnu jednoduše dojde k omezení této výhody jinými regiony. Toto je další příklad koncentrační tendence.

Mapa 10 Typologie (ne)významných míst přímořských aktivit



ESPON © UMA, ESaTDOR, 2012

EUROPEAN UNION Part-financed by the European Regional Development Fund INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: ESPON ESaTDOR Project, 2012
Data: ESPON ESaTDOR Project, 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Hranice moří: OSPAR Convention, EU Integrated Maritime Policy and EEZ

Intenzita přímořských aktivit Pevnina (Ekonomický význam)

- Velmi nízká intenzita
- Nízká intenzita
- Střední intenzita
- Vysoká intenzita
- Velmi vysoká intenzita

Chybí data

Intenzita přímořských aktivit Moře (Environmentální tlaky a proudy)

- Velmi nízká intenzita
- Nízká intenzita
- Střední intenzita
- Vysoká intenzita
- Velmi vysoká intenzita

Poznámky:

Typologie je postavena na zaměstnanosti v přímořském sektoru (např. v rybářství, loďářství, dalších tradičních přímořských službách, dalších sektorech spojených s přímořskými uzly, v turistických službách a dopravním sektoru)

Typologie moří představuje souhrn dat vyskytujících se ve Složené mapě environmentálních tlaků (organické + invazivní druhy + anorganické), která zaznamenává nátlak na pobřežní oblasti; a ve Složené mapě proudů, která identifikuje nejtěžší body a zóny evropských potřebných proudů. Následně, konečná typologie zobrazuje lidský vliv na moře a tlak na ně působící.

Sloučení tří kompozitních indikátorů (environmentální tlaky, toky 2008, ekonomický význam 2009) je základem typologické mapy prezentující ohniska a místa s nižší aktivitou námořních činností na moři a na pevnině. Indikátor „environmentální tlaky“ se snaží zachytit přirozené změny a vliv člověka, tedy přírodní a nutriční přínosy, znečištění a případy, kdy lodní doprava narušila rovnováhu ekosystému. „Toky“ se snaží zachytit pohyb zboží (včetně kontejnerové dopravy a energetických produktů), data a přepravu lidí přes námořní oblasti. „Ekonomický význam“ se pokouší o nastínění ekonomické důležitosti pobřežních oblastí prostřednictvím mapování hustoty zaměstnanosti v různých námořních sektorech (například stavba lodí, cestovní ruch, přeprava a rybolov). Z toho můžeme odvodit, že námořní koridor mezi jihovýchodní Anglií a Belgií, Nizozemím a Německem je hlavním ohniskem s vysokou aktivitou na moři i na pevnině. K ostatním ohniskům můžeme zařadit severní Jadran, Maltu a ostatní ostrovy ve Středozemním moři.

Nelze opomenout důležitost lodní dopravy. Evropa (EU/EEA) má největší objem lodní dopravy, který představuje 41,6 % světového loďstva (měřeno v tunách), které mj. zaměstnává zhruba 300 000 námořníků a další tři miliony v navazujících oborech. Zhruba 90 % obchodu Evropské unie se zeměmi třetího světa prochází přes evropské přístavy. Hustota provozu ve Středozemním moři činí 30 % světové námořní dopravy, zatímco v Atlantickém oceánu a Severním moři se nalézají některé z nejvytíženějších obchodních tras na světě. Mimo obchodní cesty zhruba polovinu lodních aktivit v Severním moři představují také trajekty a pravidelné linkové spoje, pomáhající s převozem dopravních prostředků a osob na pevninu. Dalšími vytíženými obchodními cestami jsou Baltské a Černé moře (se svým strategickým napojením na Kaspické a Středozemní moře přes Bospor). Zde je samozřejmě počet využití průplavů limitován co do intenzity a velikosti lodí.

Poptávka po pobřežní dopravě se pravděpodobně zvýší. Přes příbřežní dopravu projde zhruba 1,7 miliardy tun, z toho 600 milionů tun je ze sousedních zemí. Zbývá jedna miliarda vnitřního lodního obchodu v EU činí 40 % celkové dopravy v EU. Pro další dekádu se očekává růst o 3 až 4 %. Příbřežní obchod zaměstnává 800 000 lidí. Očekává se, že ekonomický růst Turecka, Ruska, Ukrajiny a severní Afriky zvýší poptávku po příbřežní dopravě. Současné přetížení silničního provozu by mělo zvýšit konkurenci v lodní dopravě.

Ohniska podél pobřeží. Lodní doprava a přístavy nejsou jedinými místy aktivity tam, kde se setkávají moře a pevnina. Jak ukazuje mapa číslo 10, s vysokou intenzitou využití námořních zdrojů jde ruku v ruce aktivita na přilehlé pevnině. Oblast mezi Beneluxem, severním Německem a jižní Anglií je jedním z hlavních ohnisek. Za zmínku stojí i Jadran a části severního pobřeží Středozemního moře.

3.5.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Bílá kniha o dopravě konstatuje, že „status quo již není možností“ a stanovuje ambiciózní cíle oddělit stále se zvyšující mobilitu od zvyšující se spotřeby ropy a stále větších emisí. Výdaje na soudržnost vykazují, že infrastruktura dopravy a její přístupnost jsou důležitým faktorem ekonomického růstu. Vliv dopravní infrastruktury na územní růst bylo ale doposud těžké empiricky ověřit. Investice programů ESIF do infrastruktury dopravních koridorů by navíc mohly ovlivnit živelnou suburbanizaci, což by také mohlo podkopat snahu Evropy 2020, která má za cíl omezit široký zábor půdy do roku 2050.
- Investice ESIF, které zlepšily vnitrozemské spojení do evropských středozemních přístavů, by mohly zvýšit potenciál těchto přístavů pro expanzi do Asie.
- Nedostatek moderní dopravní infrastruktury (dálnice, vysokorychlostní vlaky) je velkou bariérou pro ekonomický vývoj východní Evropy.
- Pyrenejský poloostrov je stále nedostatečně spojen se zbytkem Evropy.

Národní úroveň

- Investice do zlepšení dopravní infrastruktury v zemích, které již mají stabilní dopravní síť, pravděpodobně nepřinese ekonomický zisk.

Regionální a urbánní úroveň

- Náklady na dopravu se v budoucnu pravděpodobně zvýší. To ovlivní převážně regiony, pro které jsou ceny již teď vysoké (např. vzdálené, či ostrovní regiony), a to zejména tam, kde je úroveň regionální ekonomiky slabá.

Další informace k problémům zmíněným v této kapitole najdete ve zprávách projektů ESPON, TRACC a ESaTDOR

4 – Inkluzivní růst z územního hlediska

Inkluzivní růst je důležitým rozměrem strategie Evropa 2020. Zaměřuje se jak na tempo, tak na charakter růstu a zároveň sdružuje dva aspekty, které se obvykle v politice a výzkumu řešily samostatně: chudobu a růst.

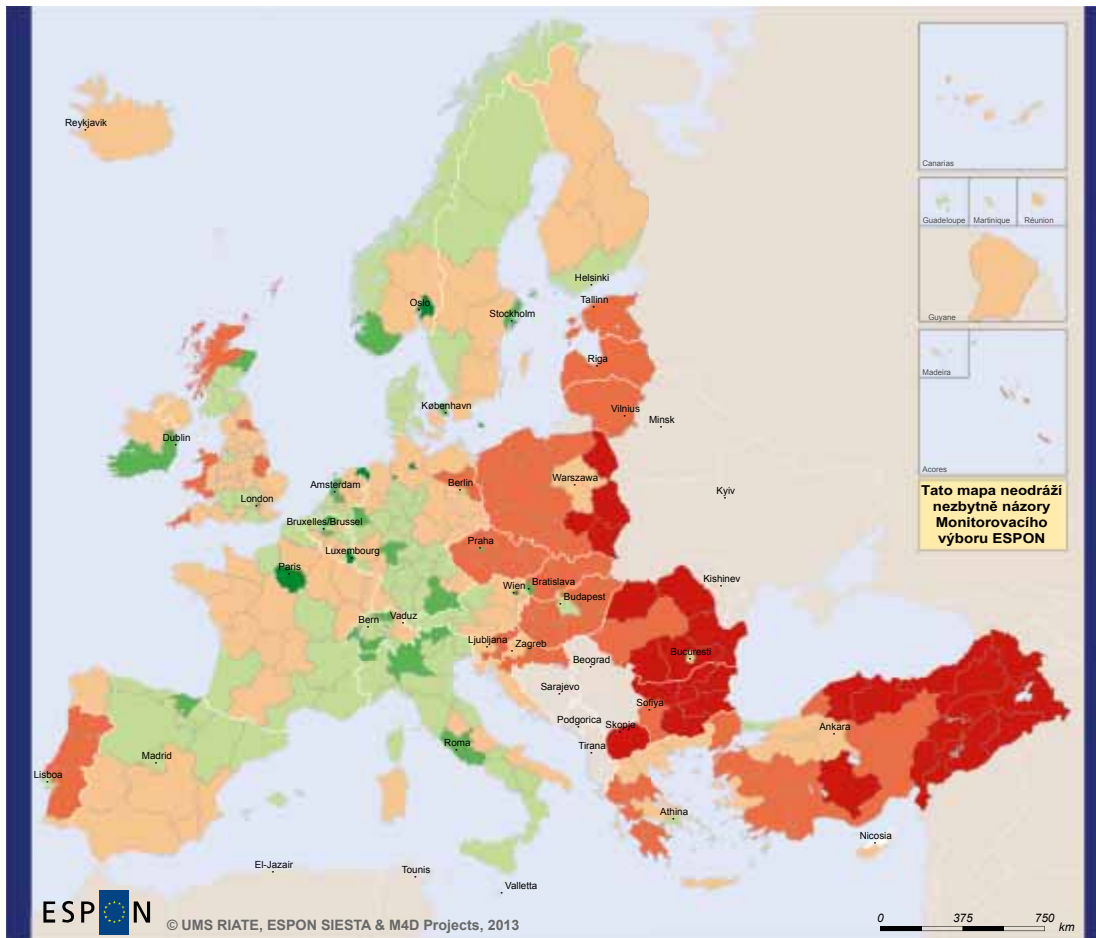
Důkazy z určitých oblastí nám umožňují hledat způsoby, jak zvýšit tempo růstu plnějším využitím pracovních sil, které jsou angažovány v nízkoproduktivních aktivitách nebo zcela vyloučeny z procesu rozvoje. Pracovní produktivita měří množství zboží a služeb vyprodukovaných každým jednotlivcem – pracovní silou, nebo poměr pracovního výkonu a příkonu. Na mapě 11 je vidět, že (v roce 2010) oblasti s vysokou pracovní produktivitou se nacházejí především v regionech hlavních měst a metropolitních oblastech střední Evropy. Obzvláště nízkou pracovní produktivitu nalezneme ve východních regionech Polska a v rozsáhlých oblastech Bulharska, Rumunska a Turecka.

V rámci oblastí inkluzivní růst zdůrazňuje jak problematiku mobility práce a regionálních rozdílů v pracovní síle, tak regionální rozdíly v úrovních chudoby a vzdělání. Panuje také silný zájem o infrastrukturu a mechanismy výpomoci jednotlivcům uniknout chudobě a prospívat z celoživotního vzdělávání, které může zlepšit jejich výhledy na pracovním trhu.

Celkový obraz

- Pracovní mobilita posiluje centralizační trendy. Demografická změna je hrozbou pro pracovní nabídku a ekonomický rozvoj v mnoha oblastech. Portugalsko, některé španělské regiony, jižní Itálie, Řecko, východní Německo a většina území v zemích, které se připojily k EU v letech 2004 a 2007, jsou konfrontovány s výrazným nedostatkem pracovní síly.
- Národní politiky členských států jsou významnými hybnými stroji vzdělávacích systémů zahrnujících celoživotní vzdělávání, systémy sociálních transferů a většinu sociálních služeb obecného zájmu.
- Města mají všeobecně lepší postavení než venkovské oblasti co do chudoby a dostupnosti sociálních služeb obecného zájmu. Dostupnost veřejných i soukromých služeb poskytovaných ve městech může být pro obyvatele venkovských oblastí také rozhodující. Pokud nejsou tyto služby na venkově dostupné, obyvatelé potřebují jednoduché spojení do nejbližšího města, kde tyto služby dostupné jsou.








Mapa 11 Regionální produktivita práce, 2010



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: Databáze ESPON, ESPON M4D, UMS RIATE
Data: Eurostat, NSIS Norsko, Lichtenštejnsko a Švýcarsko, 2013
© EuroGeographicsAssociationforadministrativeboundaries

**Regionální produktivita práce,
EU27=100, 2010**

| | |
|--|---|
| Pod průměrem EU27 | Nad průměrem EU27 |
|  6,5–50 |  100–125 |
|  50–75 |  125–150 |
|  75–100 |  150–306 |
|  Chybí data | |

Poznámky:
Produktivita práce na zaměstnanou osobu byla vypočítána poměrem regionálního HDP v milionech PPS (standard kupní síly) mezi celkovým počtem zaměstnanců.
HDP v roce 2009 na úrovni NUTS 3 (2008 pro Turecko), přizpůsobeno hodnotě NUTS 0 v roce 2010.
EU27 průměr: 56 600 euro na zaměstnanou osobu.

Pracovní produktivita se rovná množství zboží a služeb vyprodukovaných každým příslušníkem pracovní síly nebo poměru pracovního příkonu a výkonu. Na mapě můžeme vidět poměr produktivity na jednu zaměstnanou osobu. Tento výpočet je poměrem regionálního HDP v milionech PPS (standard kupní síly) v rámci celkového počtu zaměstnanců. Oblasti s vysokou pracovní produktivitou se nacházejí převážně v aglomeracích hlavních měst a v metropolitních oblastech střední Evropy. Obzvláště nízkou pracovní produktivitu můžeme nalézt ve východních regionech Polska a v rozsáhlých oblastech Bulharska, Rumunska a Turecka.

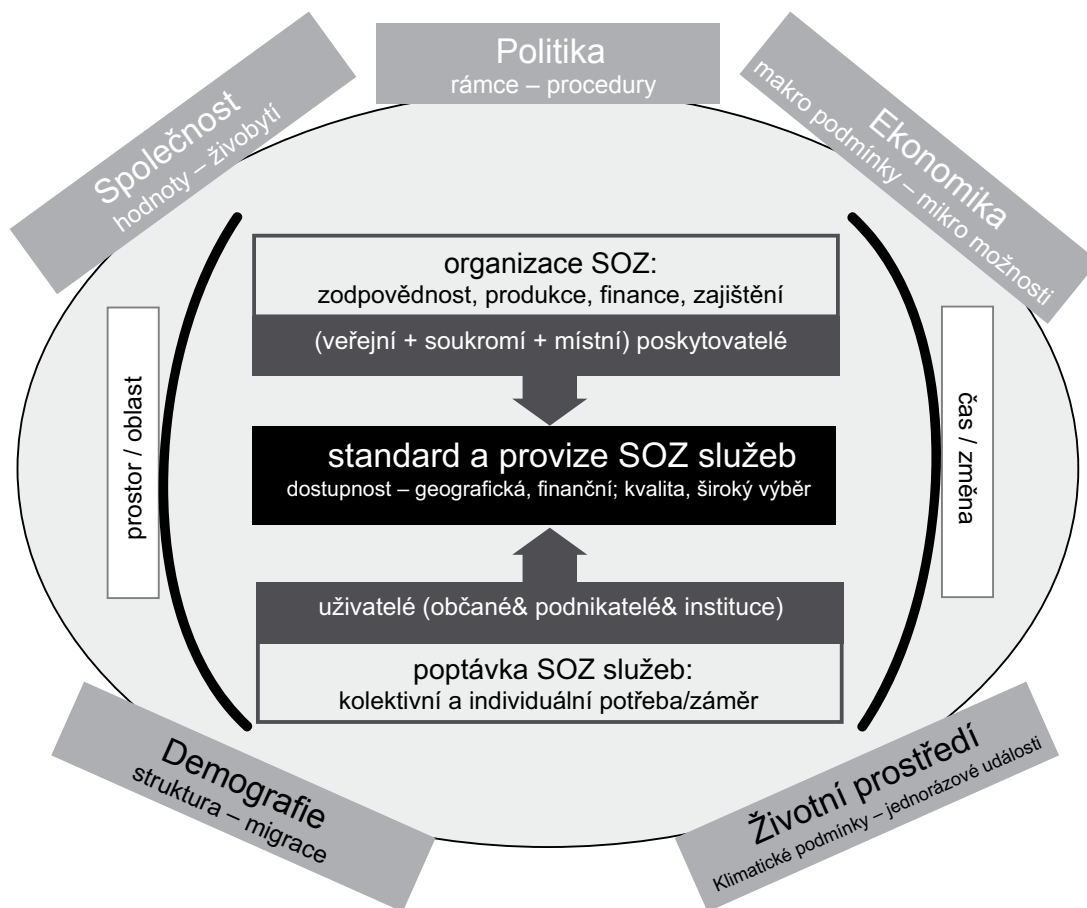
4.1 Územní hybné síly inkluzivního růstu

Inkluzivní růst je postaven na komplexním systému hybných rozvojových sil. Přítomnost každého jednotlivého obvodu se liší od jedné oblasti k druhé. Mnoho aspektů podporujících inkluzivní růst (např. pracovní trh, vzdělávání, sociální politika) jsou přímo či nepřímo napojeny na poskytování sociálních služeb obecného zájmu.

Jak můžeme vidět na obrázku 3, přínos inkluzivnímu růstu jednotlivých měst a regionů je výrazně ovlivněn jejich demografickým a ekonomickým rozvojem, ale také sociálními, environmentálními a politickými faktory.

Inkluzivní růst – teritoriální problémy. Vyskytuje se zde riziko, že dojde ke zvýšení sociálních rozdílů v Evropě. Hybnou silou jsou mezinárodní rozdíly v sociálních a společenských systémech a předpokládané následky demografických změn, které se stanou dělicí čarou jak mezi zeměmi, tak jako mezi jednotlivými regiony v těchto zemích. Inkluzivní růst má také zřejmý urbanistický rozměr. Města jsou místa s nejdostupnějšími sociálními službami obecného zájmu, včetně vzdělávání. Také mají většinou větší ekonomický výkon, který je spojen s menším počtem obyvatel s neukončeným vzděláním.

Obrázek 3 Hybné síly služeb obecného zájmu (SOZ)



Zdroj: ESPON SEGI

Úrovně makro a mikro definují kontext. Inkluzivní růst vyžaduje ekonomický růst, který se prolíná všemi sektory a zahrnuje veškerou pracovní sílu země. Tento způsob chápání inkluzivního růstu naznačuje přímé spojení mezi makro a mikro faktory růstu.

Některé z ukazatelů posouzených níže vskutku ukazují, že regionální systém a rozvoj oblasti může být ovlivněn jednáním města či regionu. Například iniciativa prosazující zvýšení atraktivity a zajištění místních kvalitních služeb obecného zájmu mohou přilákat obyvatelstvo do regionu a zastavit tak odliv zkušených pracovníků.

Jednání v rámci celé země má ale také velký vliv, například ve vzdělávacích systémech, zaopatřování celoživotního vzdělání a sociálních transferů.

Demografická změna může také pozměnit obrázek. Inkluzivní růst je silně ovlivněn momentální ekonomickou situací dané oblasti. Toto přímo ovlivňuje nezaměstnanost nebo výši příjmu. Demografické změny ale mohou mít také své důsledky. Některé regiony budou čelit dramatickým demografickým změnám během několika dalších dekád. Očekává se, že především oblasti na východě a venkovské regiony budou muset čelit stárnutí obyvatelstva a úbytku pracovní síly. Bude nutno čelit novým problémům, jakými jsou například udržení funkce služeb a podpora starších obyvatel.

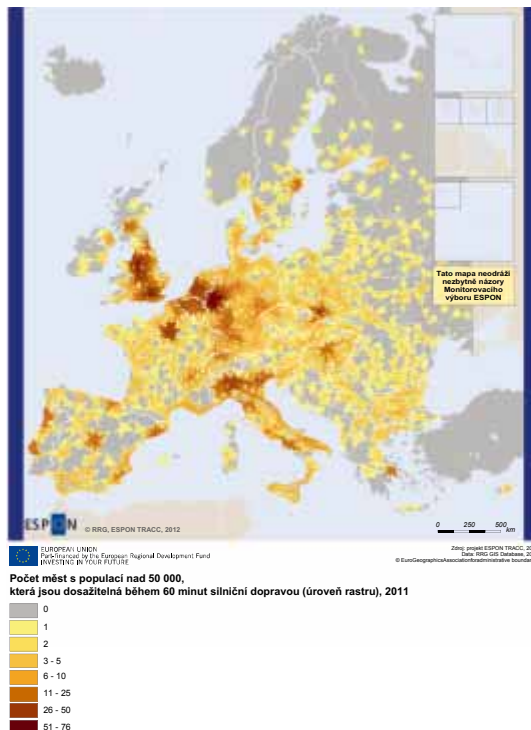
Z toho do budoucna vyplývá potenciální centralizace nebo koncentrace aktivní pracovní síly a migrace do více prosperujících a celkově atraktivnějších (převážně urbánních) regionů. Aby zmírnily následky těchto demografických změn, musejí se ale takto postižené regiony pokusit zvýšit a „prodat“ svou atraktivitu specifickým cílovým skupinám, musejí ale také dbát na rovnováhu pohlaví. Selektivní emigrace může zvýšit demografický a ekonomický úpadek regionu.

Záleží také na dostupnosti nejbližších urbánních center. Všechny oblasti, ke kterým se v této kapitole dostaneme později, zdůrazňují význam měst jako center, kde jsou poskytovány služby a zároveň také jako oblastí nabízejících práci a růst.

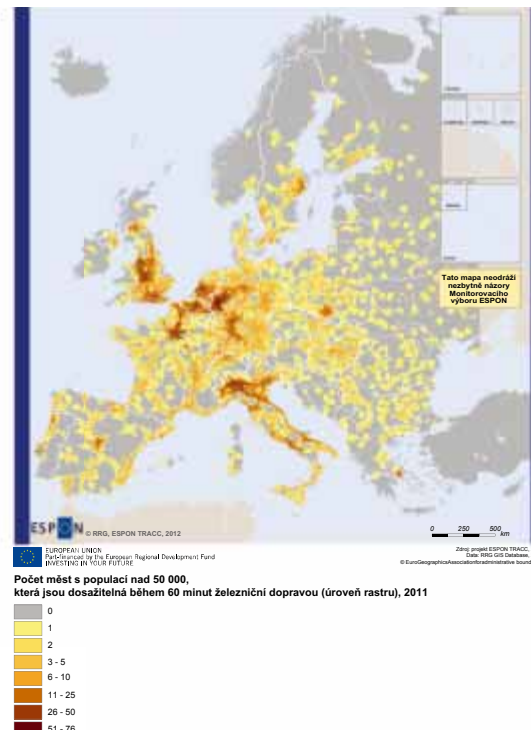
V souladu s tím je přístupnost nejbližších urbánních center rozhodující. Jinými slovy, přístup a dostupnost veřejných a soukromých služeb a poskytovaných možností urbánních oblastí je rozhodující pro každodenní život občanů. Pokud tyto služby nejsou poskytovány v malých městech a vesnicích, resp. venkovských oblastech, obyvatelé potřebují, aby byly jednoduše dostupné v blízkých městech. Čím více měst, která jsou dostupná z dané lokality za přiměřenou dobu cesty, tím se nabízí větší možnosti pro ekonomické a sociální aktivity a pro obecné interakce.

Z tohoto úhlu pohledu budou oblasti vzdálené urbánním centrům a/nebo s nízkou hustotou populace čelit mnoha problémům v oblasti rozvoje.

Mapa 12 Dostupnost urbánních funkcí prostřednictvím silniční sítě, 2011



Mapa 13 Dostupnost urbánních funkcí prostřednictvím železniční sítě, 2011



Na mapách můžeme vidět přístupnost městských služeb v regionech, je zde zaznamenán počet měst dosažitelných během jedné hodiny cesty vlakem (mapa 13) a jedné hodiny pomocí silničních dopravních prostředků (Mapa 12). Obě mapy ukazují, kolik měst s populací nad 50 000 lze dosáhnout během 60 minut z jakékoli lokality. Čím vyšší je počet takovýchto okresních měst, tím vyšší je dostupnost, tím vyšší je atraktivita dané lokality. Města s minimální populací 50 000 byla vybrána za předpokladu, že pouze města s touto minimální populací mohou nabídnout většinu či všechny veřejné i soukromé služby. Analýza rastrových dat pro silniční i železniční dopravu zvýrazňuje aglomerované evropské oblasti. Dostupnost je vyšší v Porúří, Paříži, v Anglii, v zemích Beneluxu a severní Itálii. Některé regiony v okolí hlavních měst jiných zemí také vyčnívají (např. Stockholm, Madrid, Budapešť, Athény), stejně jako jiné regiony městských aglomerací, jako například Oslo-Göteborg-Malmö-Kodaň, Barcelona-Valencie-Murcie, Lyon, Sasko, Neapol a Horní Slezsko.

Ve střední a západní Evropě se nachází vždy alespoň jedno město v dosahu 60 minut. Z většiny lokalit ve střední a západní Evropě je možno dosáhnout alespoň jednoho regionálního města do 60 minut cesty užitím silničních prostředků a z mnoha lokalit je možno dosáhnout více než deseti takovýchto měst. Ve východní Evropě je v dosahu většinou pouze jedno nebo dvě. Lokality, ze kterých je možné dosáhnout pouze jedno město, nabízejí základní městské služby. Lidé z takových lokalit obvykle nemají možnost výběru dojížděky, jsou vázáni pouze na jedno město. Lokality, ze kterých je možno dosáhnout více než jednoho města, poskytují možnost navštívit různá města nabízející širší, kompetitivnější rozsah služeb. Tyto lokality nabízejí více svobodné volby a více příležitostí.

Odlehlé oblasti a vnitřní periferie. Mapy také ukazují evropské regiony, které nemají žádný přístup k městským službám v přiměřené vzdálenosti. Tyto oblasti se nacházejí nejen dále v severní Evropě (málo obývané okrajové oblasti) nebo v oblasti Alp, ale také pokrývají takzvané „vnitřní periferie“, které jsou podivuhodně častým jevem v mnoha evropských zemích. Příklady jsou například Meklenbursko-Přední Pomořansko (Německo), různé části Francie a Španělska, nebo oblasti v Polsku a České republice. Z mapy 13 je patrné, že pro železniční dopravu je rozsah těchto oblastí ve všech zemích ještě větší.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON TRACC, SeGI, SIESTA, M4D a PURR.

4.2 Pracovní síla a pracovní mobilita

Produktivní pracovní síla je hlavním pohonem ekonomického růstu, nových pracovních pozic a příjmů pro jednotlivce. Indikátory pracovního trhu a pracovní síly jsou důležité, pokud mluvíme o inkluzivním růstu.

Proměnné pracovního trhu jsou spíše nepřímými indikátory sociálního vyloučení a chudoby, jelikož míry sociálních, kulturních a politických faktorů hrají rozhodující roli.

Příklad: Problematika pracovní síly a venkovského rozvoje

Vidzeme je jedním z pěti lotyšských územních regionů. Nachází se mimo silniční či železniční dosah Rigy a demografický úpadek je zde nejzávažnější hrozbou trvalému rozvoji. Hladina populace se očekávaně bude snižovat, stárnutí bude pokračovat a emigrace do urbánních oblastí a do zahraničí se nezastaví. Emigrace a strukturální problémy ve vzdělávání a zaměstnanosti mají za následek nedostatek kvalifikovaných pracovníků. Snižování populace a příjmů zmenšuje lokální poptávku.

Snižování populační hladiny vede k dražším cenám dodávky služeb, případně ke stahování služeb z odlehlých oblastí. Přístupnost služeb klesá kvůli jejich vzrůstajícím cenám. Strohá politika si vzala svou daň, jelikož státní financování mnoha sektorů bylo vyčerpáno, což vedlo ke snížení všeobecné zdravotní úrovně, veřejné dopravy a poštovních služeb. Panuje zde konsenzus, podle kterého za současných podmínek nemohou být depopulační procesy zastaveny.

Proto může být pokles populace kompenzován pouze vytvořením nových pracovních pozic a přilákáním lidí z metropolitních oblastí a z větších měst. I když městští emigranti přicházející do venkovských oblastí mohou být důležitým přínosem pro rozvoj alternativních aktivit a podporu ekonomické inovace, současný stav sociální inkluze a tolerance vůči lidem odjinud v této oblasti tomuto rozvoji nenapomáhá.

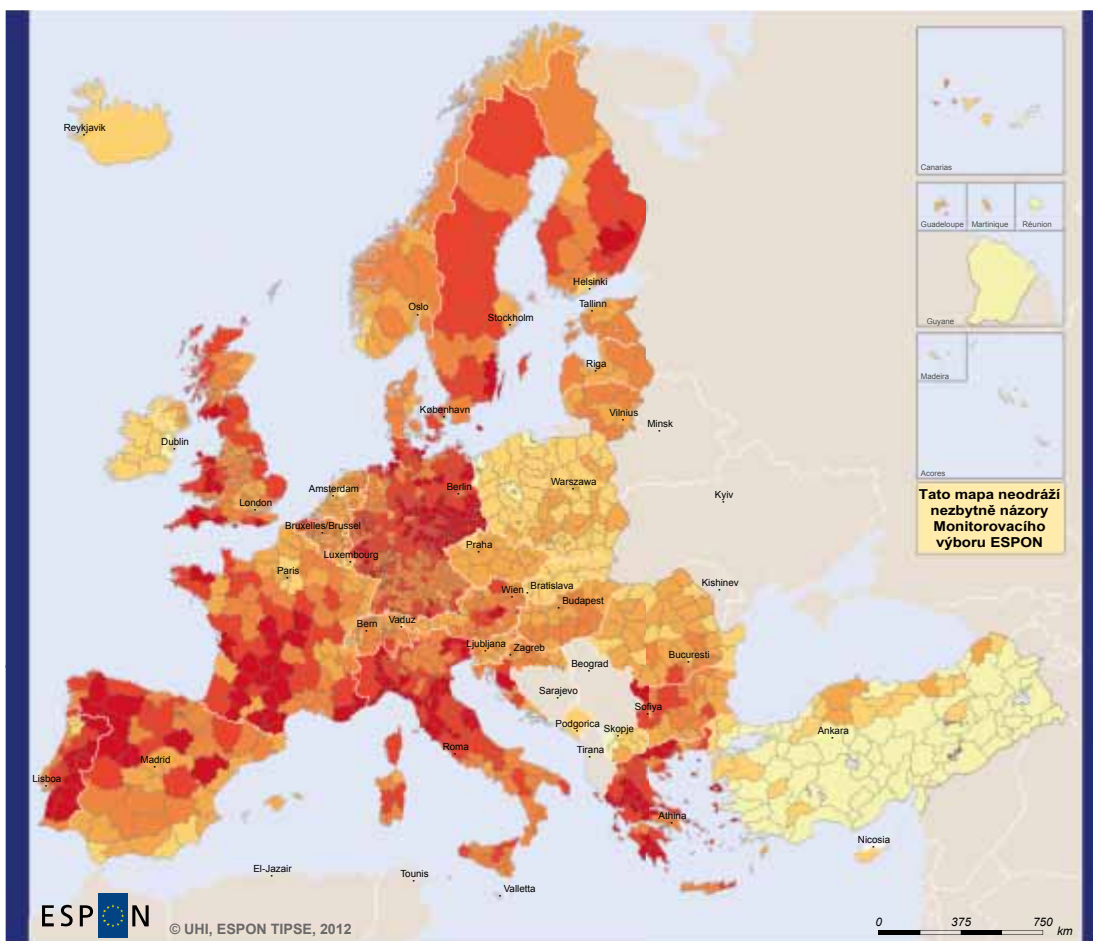
4.2.1 Perspektivy územního trhu práce

Územní rozdíly na trhu práce jsou v současnosti poznamenány velkými rozdíly v nezaměstnanosti mezi různými regiony. Budoucí perspektivy těchto míst je však nutno zvážit, jelikož je velmi pravděpodobné, že změny v demografii budou nabírat na důležitosti. Rozdíly mezi věkovými skupinami (v závislosti na pozici v životním cyklu) a také genderové rozdíly poskytují důležité informace o perspektivách budoucího rozvoje.

Střed a sever dosahují normy zaměstnanosti. Strategie Evropa 2020 má stanovený cíl 75 % zaměstnanosti u aktivní populace. Nicméně v ekonomické krizi je podíl zaměstnané aktivní populace napříč Evropou velmi rozdílný. I navzdory krizi je už cíl Evropy 2020 překročen v mnoha regionech severovýchodních zemí, ve Spojeném království, Nizozemí, Německu, Švýcarsku, Rakousku, na Kypru a v několika jednotlivých oblastech Portugalska a Itálie. Většina evropských regionů však zatím nedokázala dosáhnout této úrovně zaměstnanosti a je otázkou, zdali toho budou do roku 2020 schopny. Nejdále od 75% normy jsou oblasti Turecka, Srbska, Kosova a jižní Itálie, které se pohybují pod 50 %.

Střed a východ budou demografickými změnami zasaženy nejvíce. Stárnutí a demografické změny budou měnit obraz pracovní síly v nadcházejících desetiletích. Ve velkých částech Evropy se očekává úbytek pracovní síly. Očekává se, že Portugalsko a sousední španělské regiony, jižní Itálie, Řecko, východní Německo a většina zemí, které se připojily k EU v letech 2004 a 2007, budou čelit úbytku pracovní síly. Velké oblasti Spojeného království, části Francie, severní Itálie a Španělska zároveň zaznamenají podle očekávání nárůst pracovní síly. Demografický rozvoj naznačuje, že „krajina“ evropské pracovní síly bude po překonání krize vyhlížet jinak, jelikož se demografické změny projeví markantněji.

Mapa 14 Míra závislosti seniorů, 2011



Tato mapa neodráží nezbytné názory Monitorovacího výboru ESPON

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS3
Zdroj: ESPON TIPSE, 2010
Data: Eurostat, 2012

© EuroGeographicsAssociationforadministrativeboundaries

Míra závislosti seniorů, 2011

Populace starší 65 (včetně) / populace 15–64 let (%)

- Méně než 15
- 15 - 20
- 20 - 25
- 25 - 30
- 30 - 35
- Více než 35
- Chybí data

Na mapě je zaznamenán poměr mezi celkovým počtem osob v ekonomicky neaktivním věku (nad 65 let) a počtem osob ve věku produktivním (od 15 do 64 let). V některých částech Německa, Portugalska, Španělska, Itálie a Řecka je poměr mezi celkovým počtem osob v ekonomicky neaktivním věku (nad 65 let) a počtem osob ve věku produktivním (od 15 do 64 let) vyšší než 25 %. Na druhou stranu, mladší populaci můžeme najít v Turecku, Polsku, Slovensku, na Islandu, ve velkých částech České republiky a Rumunska, ale také v jednotlivých regionech v široké škále zemí a v sousedících zemích severní Afriky. Obvykle mívají urbánní a metropolitní oblasti mladší populaci.

Evropa stárne. Věková změna ovlivňuje nejen množství osob dostupných na pracovním trhu, ale také množství osob, které mají být podporovány pracující populací (např. senioři a děti). V některých oblastech změny proces stárnutí výrazně poměří mezi pracujícími a důchodci. To může vyjadřovat míra závislosti seniorů.

Nezaměstnanost mladistvých je závažným problémem v oblastech Středomoří a Baltského moře.

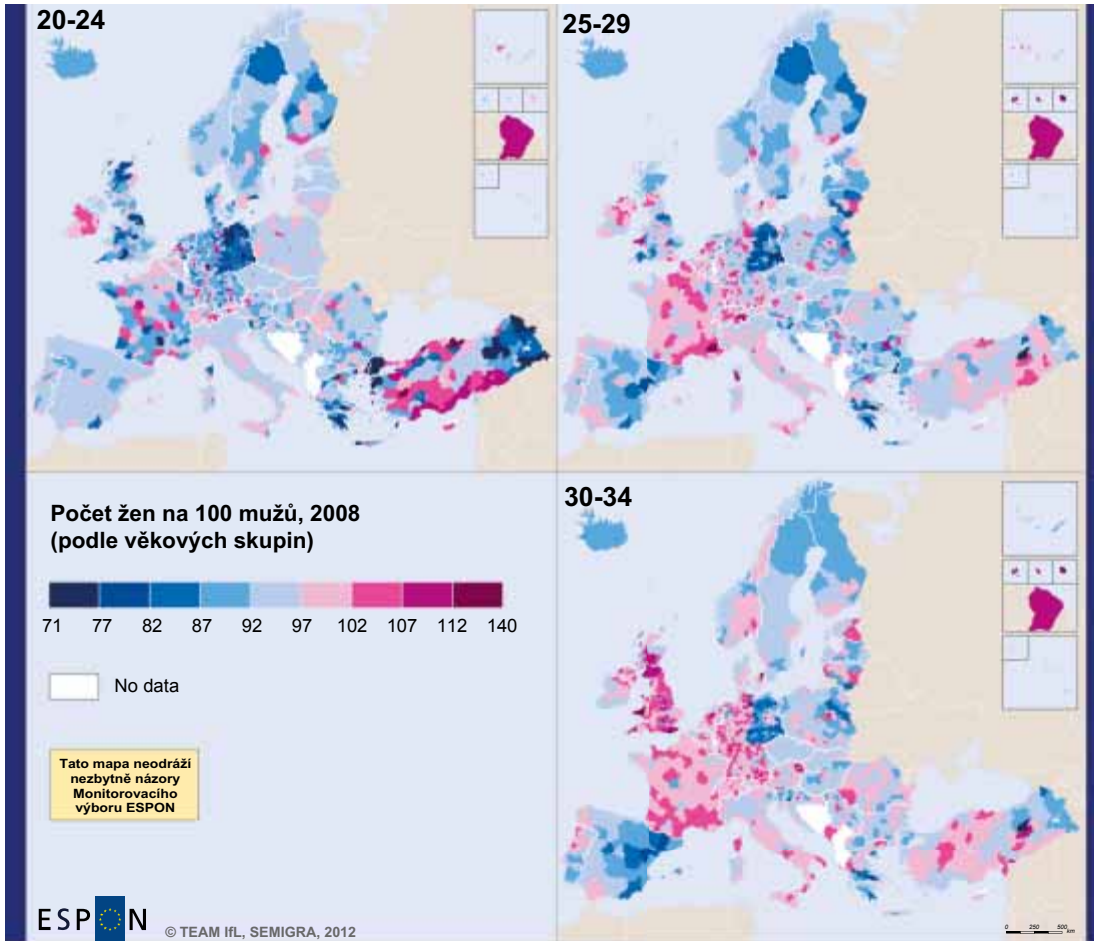
V mnoha oblastech je potenciál mladé populace brán jako přínos. Nicméně v dnešní době je nezaměstnanost mladistvých dominantním problémem v mnoha regionech. Nízká nezaměstnanost mladistvých je nízká v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Norsku a Nizozemí, a také v metropolitních oblastech České republiky, Slovinska a Slovenska a roztroušeně v částech východní Evropy. V mnoha případech tyto regiony vyvinuly možné specializace technických dovedností pro mladé lidi, které jim usnadní hledání zaměstnání. Naproti tomu velké části pobaltské oblasti a především jižní Evropy včetně Balkánských zemí vykazují velmi vysokou nezaměstnanost mladistvých.

Početní převaha žen nad muži v městských centrech. Není to jen množství mladých lidí a jejich podíl v celkové populaci, co ovlivní budoucí dostupnost pracovní síly v regionu. Také rovnováha pohlaví může přinést užitečný náhled do této problematiky. Nerovnováha mezi pohlavími je efektem vzešlým z teritoriálního rozvoje a struktury a podmiňuje si budoucí územní rozvoj. Mobilita mladých žen je důležitým faktorem pro rozvoj lokální ekonomiky. Nerovnováha pohlaví je (ve většině případů) místním fenoménem zapříčiněným gender-selektivní migrací.

Muži početně převažují nad ženami ve venkovských oblastech. Nadbytek mužů v rané dospělosti vykazují většinou periferní venkovské oblasti, zatímco ženy početně převažují nad muži v městských centrech a jejich okolí. Obecně vzato, nedostatek žen může být vysvětlen ekonomikou orientovanou na mužskou část populace. Na „nedostatek“ žen ve věkové skupině mezi 20 a 34 lety můžeme narazit především v venkovských a agrárních regionech. To je zjevné především v oblasti východního Německa, ale do menší míry také v oblasti Pyrenejského poloostrova, v Severských zemích a ve východní Evropě.

Regionální poměry mezi pohlavími závisí na národním kontextu. Zdá se, že pro evropskou aktivní zónu, složenou z největší části ze Spojeného království, Francie, Beneluxu, západního Německa a Švýcarska a do určité míry i Itálie, je příznačný vyšší poměr žen, a to nejvíce ve věkové skupině 30-34 let. Zbytek Evropy se vyznačuje vyrovnanými poměry s oblastmi, kde demograficky převládají muži. Některé země, zřetelně například Turecko, se vyznačují směsicí regionů s mužskou či ženskou demografickou převahou.

Mapa15 Počet žen ve věkových skupinách 20 až 24, 25 až 29, 30 až 34 na 100 mužů, 2008



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS 3
Zdroj: Vlastní kalkulace, 2011
Data: EUROSTAT a národní statistické úřady, 2011
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Na mapách můžeme vidět počet žen na 100 mužů v různých věkových skupinách. Mapy pokrývají tři věkové skupiny, které jsou důležitými body v životě typického Evropana: (a) 20–24 let – získávání vyššího vzdělání, (b) 25–29 let – začleňování do pracovního trhu a (c) 30–34 let – zakládání rodiny. Úhrnně se „nedostatek“ žen ve věkové skupině 20 až 34 let nachází především ve venkovských oblastech a v oblastech s převažujícím zemědělským zaměřením. To je obzvláště patrné v oblastech západního Německa a v menší míře také na Pyrenejském poloostrově, v severských zemích a ve východní Evropě.

4.2.2 Atraktivní místa pro mobilní pracovní sílu

Časem bude muset velká řada evropských regionů a měst začít přitahovat pracovní sílu z jiných částí Evropy a světa, aby si zajistila adekvátní přísun pracovní síly pro zaměstnavatele v regionu. Úbytek kvalifikované pracovní síly je již viditelný v některých průmyslových odvětvích a venkovských oblastech. Stárnoucí evropská společnost pravděpodobně jen napomůže k vystupňování takovýchto situací. Z toho vyplývá důležitost mobility pracovních sil. Každoročně se v rámci EU27+4 přibližně 6,5 milionu lidí stěhuje mezi regiony NUTS 2 uvnitř jednotlivých zemí a přibližně další 2 miliony mezi jednou a zbylými 31 zeměmi.

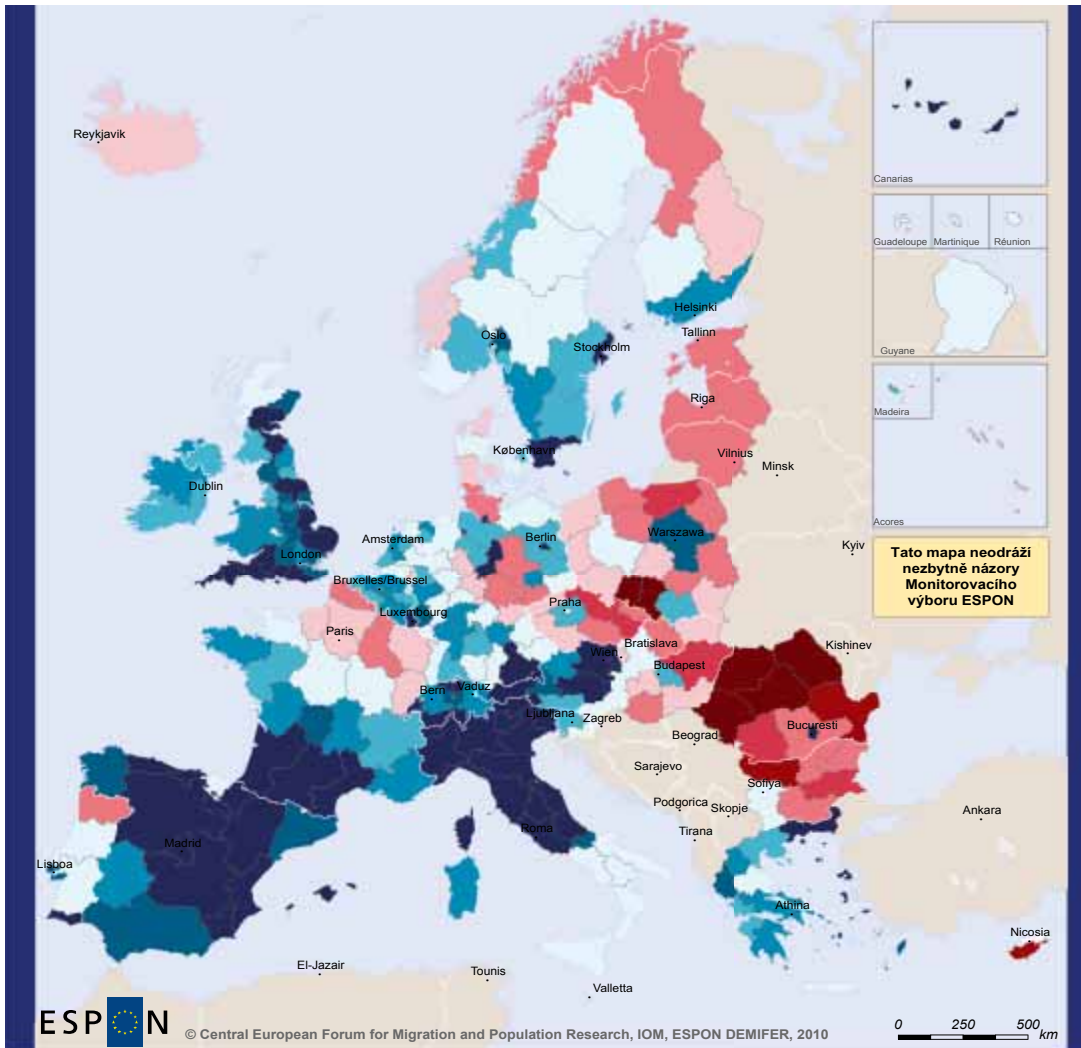
Je nutno nabídnout přistěhovalcům víc, než jen pracovní příležitosti. Migrace mezi regiony a zeměmi je často zapříčiněna i jinými faktory, než je nová práce. Oblasti pokoušející se přilákat nové obyvatelstvo musejí přihlídnout k jejich pohodlí, kulturnímu dědictví a dostupnosti jejich potřeb jako k součástem skladby faktorů atraktivity. V porovnání s pracovním trhem a ekonomickým výkonem, nemají nejatraktivnější oblasti nejvyšší HDP na hlavu, ani nejužší pracovní trh pro vysoce kvalifikované pracovníky. Nicméně oblasti s nejnižší čistou migrací a s malým počtem návštěvníků se konzistentně vyznačují nižším HDP na hlavu a úrovní zaměstnanosti pro pracovníky se všemi formami kvalifikace.

Různé populační skupiny preferují rozdílná místa. Různé populační skupiny ve vztahu s demografickými profily a motivací odpovídají na rozdílné územní výhody. Pohyb rozdílných věkových skupin vykazuje různé charakteristiky ve vztahu s místy, na kterých se odehrává. Velká města zůstávají přitažlivá ve smyslu přitahování velkého počtu mladých lidí a lidí ve středním věku. Zároveň je však opouští velké množství starších obyvatel. Regiony bez velkých měst naopak přitahují stálý počet všech tří věkových skupin. „Odliv stříbrného věku“ se zdá nejsilnější v severovýchodní a jihozápadní Evropě. Mezi jednotlivými zeměmi se děje podobný pohyb směrem k regionům, které nabízejí vyšší komfort, lepší klima a více vyhovující nemovitosti, nebo k oblastem ve vnitrozemí vyhlášeným svou občanskou vybaveností. Na druhou stranu, evropská urbanistická „hybná“ centra jsou místy, která mnoho pracovníků po odchodu do důchodu opouští. Hybné síly se pro tuto skupinu liší od těch, které působí na mladší, pracující skupiny. Zajímavé je, že studijní výměny, které jsou typem střednědobé mobility, jsou nakloněny spíše „dostupným oblastem“, než místům s nejslavnějšími univerzitami a univerzitami s ustálenou reputací. Můžeme zde také identifikovat některé genderové rozdíly: ženy jsou mobilnější než muži.

Migrace napomáhá centralizaci. Do značné míry můžeme sledovat směřování ke zvýšené populaci ve více obydlených oblastech napříč Evropou a uvnitř jednotlivých zemí. Ztráta populace je kritická ve východních zemích a periferních regionech. Hlavní města ve východní Evropě si upevňují svou pozici: Praha se ukázala být nejatraktivnějším místem v rámci rozšíření EU po roce 2004. I na severu a východě, který se stává stále vybydlenějším, panuje proces centralizace kolem hlavních měst.

Scénáře zachycující následky migrace na regionální pracovní sílu v roce 2050 naznačují, že větší metropolitní regiony a regiony hlavních měst, ale také části Španělska a Itálie, budou z migrace těžit. Nejzávažnější dopad na regionální pracovní trh je očekáván z důvodu emigrace ve velkých částech Rumunska, Kypru a Bulharska (viz mapa 18)

Mapa 16 Dopad migrace na pracovní sílu, 2050

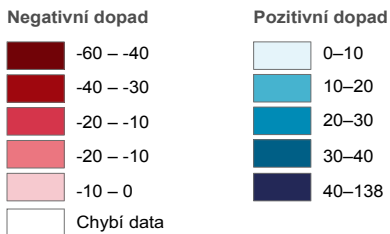


Tato mapa neodrží nezbytné názory Monitorovacího výboru ESPON

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS2
Zdroj: projekt ESPON DEMIFER, 2012
Data: EUROSTAT, národní statistické úřady, odhady, 2009-2010
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Dopad migrace na pracovní sílu, 2050
Rozdíl v populaci (%)



Poznámky:
Dopad migrace na pracovní sílu v roce 2050 počítaný, jako rozdíl mezi scénáři Status Quo a No Migration, který je procentem pracovní síly ve scénáři No Migration.

Z mapy můžeme předvídat budoucí dopad imigrace na pracovní sílu. Jsou zde vyznačeny pouze zisky a ztráty způsobené migrací. Pokud bychom počítali i s vývojem přirozené populace, byly patrné ještě větší rozdíly mezi vyznačenými oblastmi. Migrační dopad byl hodnocen podle dvou zde zmíněných scénářů: *Status Quo* simuluje stav populace v roce 2050, pokud by demografická schémata zůstala beze změny. *No Migration* zachycuje změny v přirozené regionální populaci v důsledku porodů a úmrtí. Dopad na migraci a pracovní sílu byl kalkulován jako rozdíl mezi scénáři *Status Quo* a *No Migration*, který je procentem pracovní síly ve scénáři *No Migration*.

4.2.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Mobilita pracovní síly mezi evropskými zeměmi je stále nízká v porovnání s vnitřní migrací mezi regiony.
- Ženy početně převažují nad muži v městských centrech. Nepoměr v zastoupení pohlaví má efekt jak na územní rozvoj, tak na strukturu a stav ovlivňující budoucí územní rozvoj.
- Očekává se, že Portugalsko a sousedící oblasti Španělska, jižní Itálie, Řecko, východní Německo a většina regionů v zemích, které se připojily k EU během let 2004 a 2007, budou čelit úbytku pracovní síly.

Národní úroveň

- Trendy v koncentraci, které jsou důsledkem mobility pracovní síly a procesů změn v demografii, budou vytvářet nové výzvy pro regionální ekonomiku a její přístup k náležitě pracovní síle v mnoha oblastech.

Regionální a urbánní úroveň

- Zvyšování atraktivity města a regionu a především vyvarování se selektivní migraci (nerovnováha ve věkovém a pohlavním zastoupení) jsou klíčovými aspekty pro zajištění pracovního trhu z dlouhodobého hlediska.
- Nerovnováha v zastoupení pohlaví je (ve většině případů) lokálním fenoménem způsobeným gender-selektivní migrací. Regiony s nadměrným procentem mužské populace představují hlavně periferní, venkovské oblasti, zatímco v městských centrech a jejich okolí převažují ženy nad muži.
- Hlavní města a velké aglomerace by měly zvážit, proč je opouští tolik lidí poté, co dosáhnou důchodového věku. Naznačuje to nespokojenost s kvalitou městského života, a pokud ano, může to ohrozit kapacitu města udržet si v budoucnosti klíčové pracovníky?

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON DEMIFER, SEMIGRA, ATTREG, TIPSE, EDORA a PURR.

4.3 Sociální začlenění a chudoba

Sociální začlenění a chudoba ovlivňují jednotlivce a jejich společenské možnosti. Podíváme-li na konkrétní faktory sociální inkluze a chudoby, jsou zde značné rozdíly mezi evropskými městy a regiony. Jinými slovy, záleží na tom, kde daná osoba žije – a to nejen na lokální úrovni nejbližšího okolí jejich bydliště. Územní důkazy nám mohou dodat doplňkové informace o tom, kde cíleně investovat do zaměstnanosti a systémů sociálního zabezpečení.

Dlouhodobě nezaměstnaní jsou jednou ze skupin lidí, kterým hrozí chudoba. Hrozba chudoby je také ovlivněna disponibilním příjmem domácnosti, který je zase napojen na sociální transfery. Sociální začlenění je také ovlivněno škálou faktorů.

4.3.1 Ohrožení chudobou

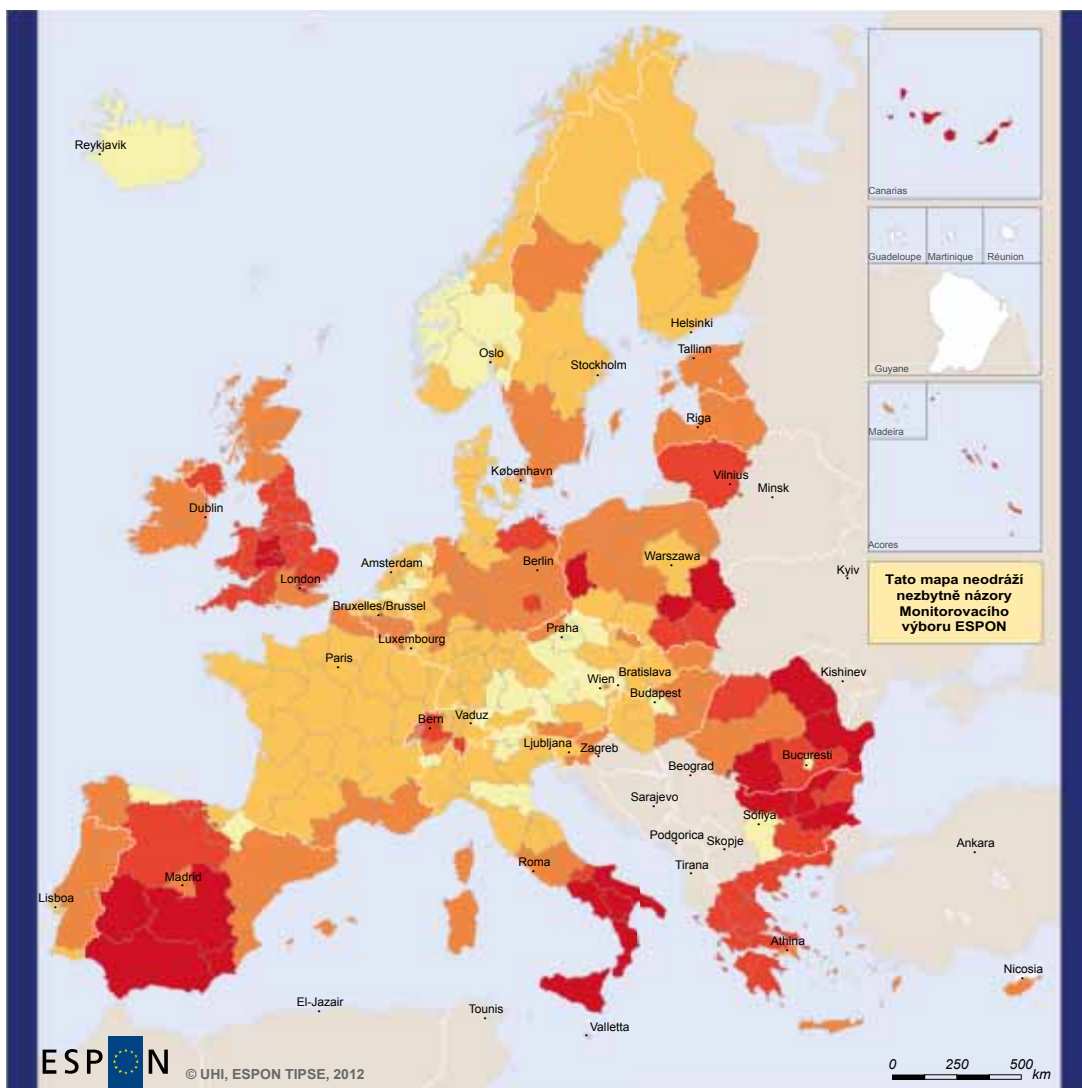
Cílem inkluzivního růstu je udržet populaci mimo chudobu. Zatímco „ohrožení chudobou“ je standardním ukazatelem, chápání a definice chudoby se v různých zemích liší. Standardní ukazatel označuje podíl osob s rovným disponibilním příjmem (po sociálních transferech) pod úrovní „ohrožení chudobou“, která je stanovena na 60% národního mediánového rovného disponibilního příjmu po sociálních transferech. Jinými slovy, počítá se schopností člověka či domácnosti dovolit si stejný životní standard, jaký má většina ostatních občanů.

Východní a jižní okrajové regiony a některé oblasti Spojeného království jsou ohroženy chudobou. Místa s nejvyššími stupni hrozby chudoby leží v oblouku běžícím na východ a jih z Polska do Řecka, jižní Itálie a Španělska, ale také do Spojeného království. Oblasti s nejnižšími stupni se nacházejí v Rakousku, České republice, jižním Německu a severní Itálii. Některé z velkých měst členských států (např. Budapešť, Bukurešť), Madrid a Oslo se jeví jako „ostrůvky“ nízkých stupňů chudoby, zatímco Londýn vyčnívá ze zcela opačného důvodu. Můžeme si všimnout spousty vnitrostátních nerovností. Například Španělsko, Itálie a Bulharsko se vyznačují velkými rozdíly mezi jednotlivými regiony. To také naznačuje určité kontrasty mezi městy a venkovem.

Míra ohrožení chudobou bude odlišná v severní Evropě. Dalším indikátorem relevantním pro diskusi o chudobě je průměrný disponibilní příjem (v PPS – purchasing power standard). I když je nepřímo srovnatelný s „mírou ohrožení chudobou“, průměrný disponibilní příjem poskytuje do určité míry nezávislou „křížovou kontrolu“, jelikož jsou data generována zcela odlišným způsobem. Porovnáním těchto indikátorů dojdeme ke dvěma rozdíly v geografickém vzorci. Prvním jsou celkem nízké disponibilní příjmy v severovýchodních zemích. Druhým jsou celkem vysoké disponibilní příjmy ve Spojeném království, což je připomínkou, že průměr může zastírat značné rozdíly (které jsou zvýrazňovány indikátorem „ohrožení chudobou“).

Sociální transfery prostřednictvím systémů sociální péče mají velmi důležitý vliv na chudobu. Analýza sociálních transferů na hlavu ukazuje, že severská tradice sociální péče, přestože se podle mnohých nachází v ohrožení, je stále spojena s vysokými výdaji na hlavu, obzvláště v Dánsku. Jiné oblasti s vyššími sociálními transfery jsou ve východním Německu, Rakousku, Belgii, Nizozemí a Irsku. Většina východních členských států EU má podle odhadu relativně nízký sociální transfer na hlavu. To je do určité míry vysvětleno rozdílnými cenami.

Mapa 17 Míra ohrožení chudobou, 2010–11

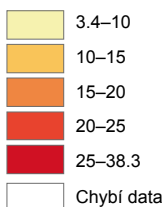


EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS1 (BE, EL, HU)
Zdroj: EUROSTAT, 2012
Data: EU-SILC, 2010-2011
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Populace pod hrozbou chudoby, 2010–2011

Jako podíl celkové populace (%)



Poznámky (definice Eurostatu):
Osoby ohrožené chudobou jsou osoby žijící v domácnosti s rovným disponibilním příjmem (po sociálních transferech) pod hranicí „hrozby chudoby“, která je nastavena na 60 % národního mediánového rovného disponibilního příjmu po sociálních transferech. Rovný příjem je kalkulován dělením celkového příjmu domácnosti její velikostí, stanoveným pomocí použití následujících měřitek: 1.0 – dospělý, 0.5 – člen domácnosti starší 14 let (včetně), 0.3 – člen domácnosti mladší 14 let.

Referenční rok:
2010 pro BE, BG, DE, DK, IE, EL, FR, IT, IS, CY, LU, MT, NL, PT, SK, UK a CH
2011 pro CZ, EE, ES, LV, LT, HU, AT, PL, RO, SI, FI, SE a NO

Eurostat definuje „míru ohrožení chudobou“ jako podíl osob s rovným disponibilním příjmem (po sociálních transferech) pod hranicí „hrozby chudoby“, která je nastavena na 60 % národního mediánového rovného disponibilního příjmu po sociálních transferech. Tento indikátor neměří bohatství či chudobu, ale nízký příjem ve srovnání s ostatními obyvateli země, což nemusí nutně znamenat nízký životní standard. Tímto způsobem přihlíží ke schopnosti osoby či domácnosti dovolit si stejný životní standard, jaký mají jeho spoluobčané.

4.3.2 Sociální služby obecného zájmu

Sociální inkluze a chudoba jsou ovlivněny také dostupností (místní a cenovou) sociálních služeb obecného zájmu (např. vzdělávání, zdravotní péče). Lepší poskytování těchto služeb jde ruku v ruce s demografickým/územním a finančním potenciálem země či regionu.

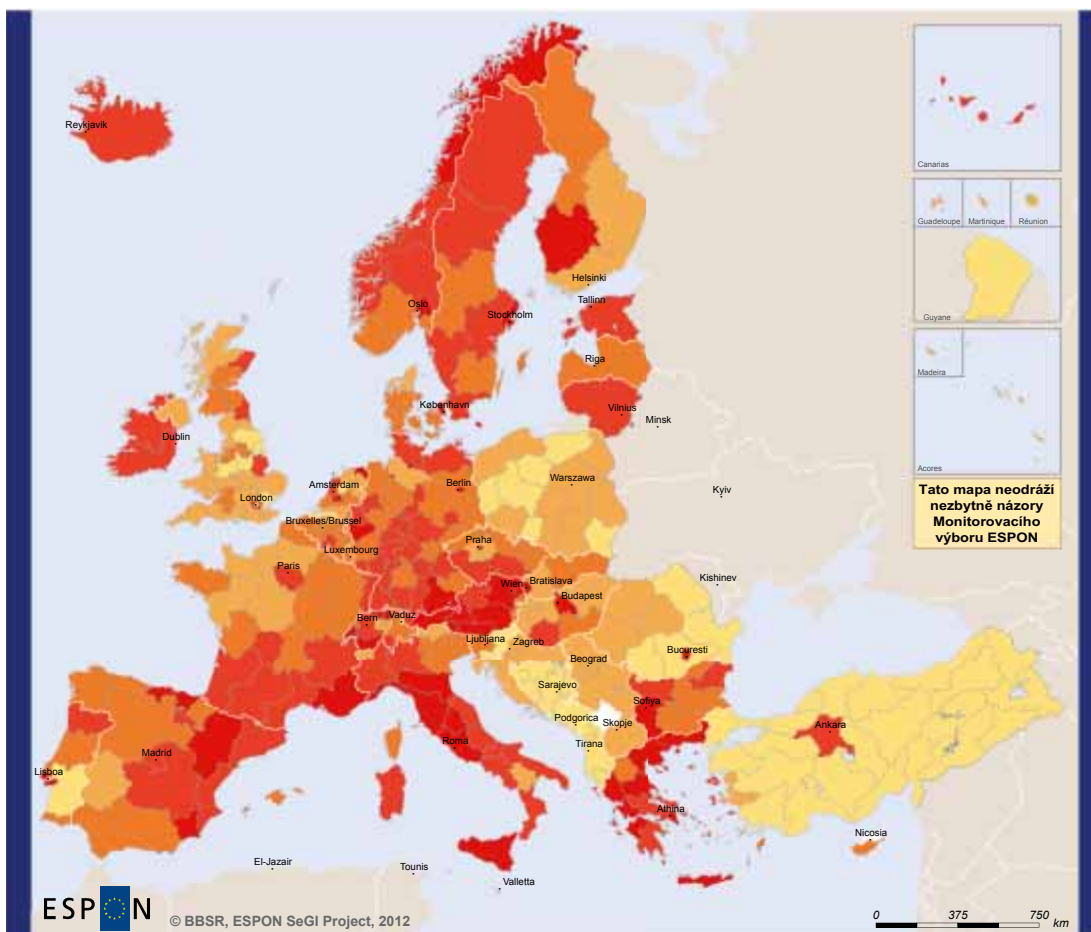
Západní a urbánní oblasti na tom bývají lépe – ale i zde se vyskytují výjimky. Z tohoto hlediska vyzdvihuje regionální typologie sociálních služeb obecného zájmu několik regionů nad evropský průměr. Jde o oblasti v Itálii, Francii a okolo hlavních měst (např. Londýn, Kodaň, Praha, Vídeň, Bratislava, Bukurešť). Většina západních členských států (kromě Spojeného království, Portugalska, Lucemburska a Řecka) a Island poskytuje sociální služby obecného zájmu na vyšší úrovni, než je evropský průměr.

Rurální oblasti na východě jsou mezi nejvíce problémovými. Regiony hluboko pod evropským průměrem se nacházejí většinou na východě a jihu Evropy. Mnoho venkovských oblastí v Polsku, Rumunsku, Bulharsku, Řecku, Portugalsku a Spojeném království se vykazují nejnížší úrovní sociálních služeb obecného zájmu.

Důležitost vnitřní politiky z hlediska vnitrostátních rozdílů. Mezi zeměmi také panují rozdíly v disparitách poskytování služeb mezi jejich regiony. Mezi většími zeměmi mají Norsko, Švédsko, Německo, Švýcarsko a Španělsko malé rozdíly mezi regiony a žádnou lokalitu příliš hluboko pod průměrem. Naopak ve Spojeném království, Itálii, České republice a Rumunsku jsou regionální rozdíly silně patrné, s některými oblastmi hluboko pod a jinými vysoko nad evropským průměrem.

Po hlubším průzkumu zjistíme, že se zde vyskytují i rozdíly mezi typy služeb. Například agentury práce jsou jedním typem sociálních služeb obecného zájmu. Nizozemí, Estonsko, velké části Spojeného království a mnoho oblastí severovýchodních zemí má velké množství agentur práce (mapa 19). Na druhou stranu agentury práce jsou v porovnání s tím velmi řídkým jevem ve většině Itálie, Chorvatsku, Turecku a velké části východního Polska a Bulharska. Množství lékařů na obyvatele (mapa 18) je ukazatelem přístupnosti zdravotní péče. Statistika odhaluje velké regionální rozdíly uvnitř jednotlivých zemí. Metropolitní či urbánní oblasti mají často vyšší procento.

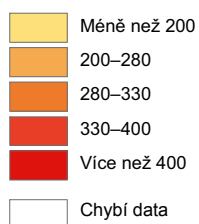
Mapa 18 Počet lékařů, 2008



ESPON
 © BBSR, ESPON SeGI Project, 2012

Regionální úroveň: NUTS1/2
 Zdroj: projekt ESPON SeGI, 2012
 Data: EUROSTAT, národní statistické úřady, 2011 (viz poznámky)
 © EuroGeographics Association for administrative boundaries

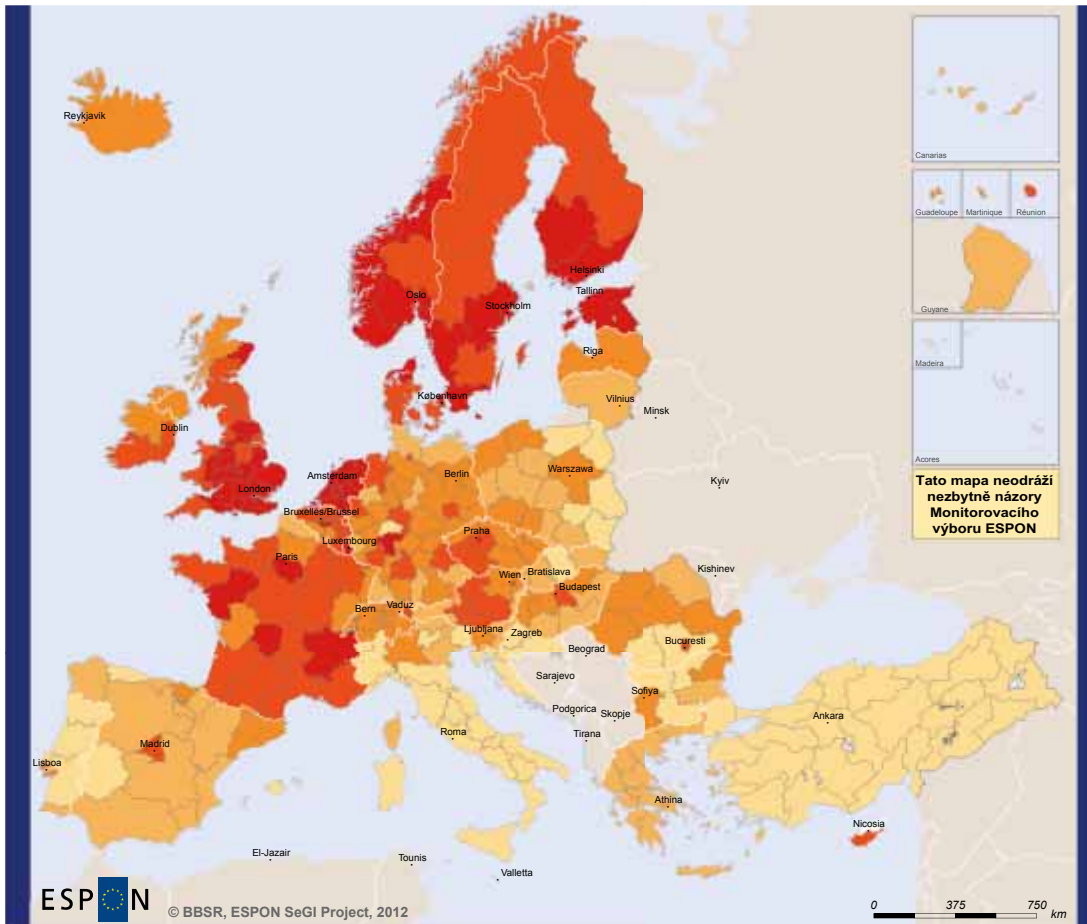
Počet lékařů na 100 000 obyvatel, 2008



Poznámky:
 * Albánie: Data WB (Světová banka) 2009,
 Bosna a Hercegovina: Data WB (Světová banka) 2005,
 Belgie: rozdělení podle počtu zaměstnaných ve zdravotnickém sektoru
 Německo: rozdělení NUTS 1 dat podle dat Federálních statistických úřadů
 Irsko: NUTS 0, Lucembursko: 2007,
 Čená Hora: Data WB (Světová banka) 2007,
 Makedonie 2006, Malta 2009,
 Srbsko: Data WB (Světová banka) 2007; NUTS 0,
 Spojené království: rozdělení dat pro Anglii a Wales podle dat národního Statistického úřadu

Dostupnost lékařů a agentur práce je považována za sociální službu obecného zájmu. Tato a následující mapa zobrazují podíl lékařů a agentur práce na 100 000 obyvatel v regionu NUTS 2. Můžeme si takto udělat obrázek o tom, kde dostupnost sociálních služeb obecného zájmu může podpořit nebo omezit sociální inkluzi. Nic z toho nám ale nenapoví o kvalitě ani cenové dostupnosti těchto služeb.

Mapa 19 Agentury práce, 2009

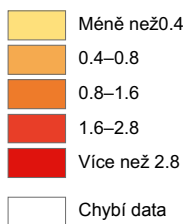


Tato mapa neodráží nezbytné názory Monitorovacího výboru ESPON

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS1/2
Zdroj: ESPON SeGI-Project, 2012
Data: EUROSTAT, 2009 (viz poznámky)
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Lokální složky aktivní v agenturách práce na 100 000 obyvatel, 2009



Poznámky:
* Chorvatsko, Řecko a Švýcarsko: NUTS0;
Dánsko: 2008
Island a Turecko: národní statistické úřady

4.3.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Sociální začlenění a chudoba jsou závislé na vnitrostátních systémech a státní politice. Z toho plyne, že mezi zeměmi panují rozdíly. Místa s nejvyššími stupni ohrožení chudobou leží v oblouku běžícím na východ a jih, z Polska do Řecka, jižní Itálie a Španělska, ale také do Spojeného království. V těchto místech by bylo obzvlášť přínosné mít silný sociální podíl v projektech ESIF.
- Obecně jsou na tom města lépe, jak v problematice chudoby, pokud jde o finanční prostředky, tak díky lepší přístupnosti služeb obecného zájmu.

Národní úroveň

- Zajištění oblastí sociálními službami obecného zájmu (příznačných dostupností nejbližšího městského centra, dobrých sekundárních sítí a úrovní poskytování služeb) je důležité pro zachování populace a pracovních míst v méně prosperujících regionech. Venkovské oblasti jsou tím postiženy obzvlášť.
- V některých zemích panují velké rozdíly mezi regiony v přístupnosti sociálních služeb obecného zájmu, z čehož může vyplývat, že životy obyvatel částečně závisí na tom, kde žijí.

Regionální a urbánní úroveň

- Cenově a polohově dostupné sociální služby obecného zájmu a inovativní řešení, jak tyto služby zajistit v oblastech s nízkou a ubývající populační hustotou, jsou významné pro podporu inkluzivního růstu.

Více informací o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON SeGI, TIPSE, FOCI a TANGO.

4.4 Vzdělání a celoživotní studium

Sociální začlenění a možná účast jednotlivců v oblasti pracovního trhu jsou stále více napojeny na vzdělávání. Přístup k cenově dostupnému, dobrému vzdělání a celoživotnímu studiu je hlavním politickým zájmem, protože se považuje za důležitý vstup pro začlenění do pracovního trhu a pro rostoucí evropskou globální konkurenceschopnost. Účelem je, aby se vzdělávací systémy staly základním kamenem pro rozvoj práce a růstu. To obnáší širokou škálu vzdělávacích cílů, které zahrnují kvalitní formu vzdělávání mladých lidí, kteří jsou naší budoucí pracovní silou, studentů, kteří vzdělání předčasně zanechali, a celoživotní vzdělávání. Cílem je udržet si soutěživost aktivní pracovní síly.

4.4.1 Profily regionálního vzdělání a mobilita za vzděláním

Různé teritoriální modely vyššího vzdělání. Terciární vzdělávání ilustruje pozici vyššího vzdělání v Evropě. Je důležité pro inteligentní růst. Jaký podíl obyvatel ve věku 30 až 34 let má terciární vzdělání? Hlavní města a velké urbánní aglomerace tíhnou k většímu procentu této věkové skupiny, než přilehlé regiony. Mnoho oblastí ve Spojeném království, Severských zemích, Španělsku, Francii, Švýcarsku a Beneluxu mají vysoké zastoupení kvalifikovaných mladých lidí, stejně jako Estonsko, Litva a Kypr. Ekonomicky silné země jako Německo a Rakousko mají kupodivu poněkud nižší podíl takto akademicky kvalifikovaných mladých lidí. Je to odchylka, kterou lze vysvětlit druhem vzdělávacích systémů v těchto zemích. Jihovýchodní Evropa, Podunají, Portugalsko a Turecko mají nižší podíl této věkové skupiny s terciárním vzděláním.

Studenti, kteří předčasně zanechali vzdělání, mají větší zastoupení v ekonomicky slabších regionech. Procento žáků, kteří předčasně zanechali formálního vzdělání, je dalším často užívaným indikátorem. Ilustruje, jak dobře dokáže vzdělávací systém poskytnout výhledy do budoucna pro ty, kteří nepostoupili do oblasti vyššího vzdělání. Není divu, že tento indikátor ukazuje téměř obrácený vzorec geografického rozmístění co do získání vyšší úrovně sekundárního vzdělání. Co je důležitější, je vztah mezi poměrem osob s nedokončeným vzděláním a socio-ekonomickým procesem. Oblasti s nižším ekonomickým rozvojem mají tento poměr nejvyšší, zatímco více rozvinuté a diverzifikované ekonomické regiony mají poměr malý. Poměrně málo osob s předčasně ukončeným vzděláním je v oblastech Švédska, zatímco oblast severního Portugalska a Španělska disponuje vysokým procentem nedostudovaných, jelikož místní ekonomická struktura je založena na výrobním a zemědělském sektoru, který stále nevyžaduje vysoce kvalifikovanou pracovní sílu.

Oblasti Pyrenejského poloostrova, Řecka a Turecka vykazují nejvyšší podíl nedostatečného vzdělání. Kombinace dvou indikátorů zmiňovaných výše nám napoví, které regiony mají nízké procento terciárního vzdělání a vysoké procento obyvatel s nedokončeným vzděláním. Jde zde především o Turecko, Portugalsko a Řecko.

Mobilita za vzděláním a selektivní migrace urychlují rozdíly mezi regiony. Tyto indikátory ovšem nabízejí poněkud statický obraz, zatímco klíčovým aspektem vzdělání je jeho propojenost s mobilitou. Mladí lidé (18–25 let) se často stěhují za lépe dostupným vzděláním či za prvním zaměstnáním. Tato věková skupina se prokazuje nejvyšší mobilitou. „Mobilita za vzděláním“ je důležitým faktorem a měla by být pozitivně zvažována. Nedoostatek pracovních míst a/nebo dostupnost vyššího vzdělání jsou široce považovány za nejvýznamnější příčiny procesů selektivní migrace, které vedou k nevyrovnanému zastoupení pohlaví na místní a regionální úrovni. Migrace napojená na mobilitu za vzděláním může způsobit „odliv mozků“ z lokálních komunit (pro více informací na selektivní migraci viz kap. 4.2). Na takových místech může nedostatek kvalifikované pracovní síly vést firmy k nucenému odchodu z regionu či k nákupu služeb mimo region. Klesající počty dětí zvyšují tlak na vzdělávací a sociální infrastrukturu a mohou skončit v bludném kruhu, kdy jsou školy nuceny ukončit činnost, mladé rodiny se tím pádem hromadně stěhují pryč, což vede k utlumení dalších soukromých a veřejných služeb. Takové situace zvyšují rozdíly mezi regiony v ekonomické a akademické výkonnosti. Vezmeme-li v potat význam institucí nabízejících vyšší vzdělání v ekonomice na vzdělání založené, musíme pro regionální ekonomiky prozkoumat způsoby, jak zajistit co nejefektivnější využití dostupných škol, akademií a univerzit.

Příklad: Vyšší vzdělání jako hybná síla rozvoje

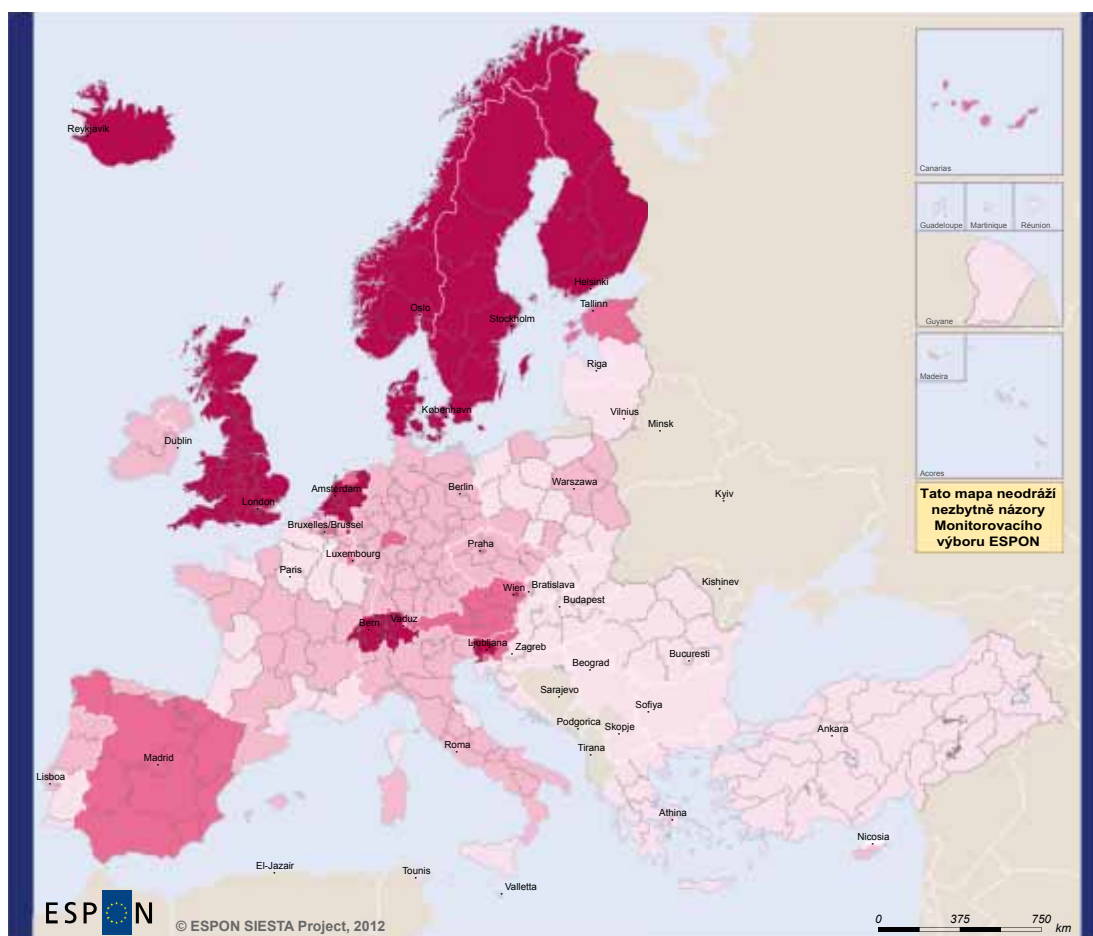
Cornwall je periferní a z velké části venkovské částí Anglie. Během programového období 2007–13 byl konvergentním regionem a v předešlém dotačním běhu měl status Cíl1. Jedním z problémů, který byl identifikován, byla potřeba využití univerzitního vzdělání sledující pomoc firmám a udržení si mladé kvalifikované populace. Sdružení cornwalských univerzit – The Combined Universities in Cornwall (CUC) – pomohlo nastolit partnerské vztahy mezi šesti univerzitami a akademiemi v regionu. To umožňuje CUC vlastnit kampusy v různých městech, čímž se snížila potřeba studentů migrovat či cestovat za vzděláním. CUC spolupracuje s podnikateli ve snaze vyjít vstříc jejich potřebám, podpořit rozvoj ekonomiky založené na vzdělání, a také rozvoj nových specializovaných technologií, které budou přínosné cornwalskému regionu. Byla také založena inovační centra a odbor pro výzkum transferu vzdělání. To vše je klíčové pro přilákání investorů a rozvoje ekonomicky významných podniků, které budou schopny soutěžit národně i globálně. Takto CUC demonstruje, jak může být růst podporující začlenění a inteligentní růst integrován v praxi.

4.4.2 Celoživotní studium – otázka pro národní politiky

Vzdělání nekončí ve chvíli, kdy student opustí školu. V dnešní době je celoživotní studium nezbytné pro jednotlivce, stejně jako pro regionální a národní ekonomiku. Přístup k celoživotnímu studiu se ale v různých zemích velmi liší v závislosti na kontextu vnitrostátní politiky a na sociálně-kulturním pozadí.

Vysoká úroveň celoživotního studia na severu. Severské země, Spojené království Švýcarsko a Nizozemí, následovány Španělskem a Rakouskem, jsou v popředí co do účasti dospělých ve vzdělávání. V těchto zemích mají dospělí snadno dostupné vzdělání v různých oborech. Druhá skupina zemí zahrnuje zbývající oblasti západní Evropy, s mediánovou úrovní účasti v celoživotním vzdělávání. Tyto země mají často menší tradici ve vzdělávání dospělých, ale socio-ekonomický kontext naštěstí nestaví velké překážky rozvoji tohoto sektoru. V západní Evropě se vyskytuje několik vzdělávacích programů, které jsou v partnerském vztahu se sektorem soukromým (asociace společností, unie atd..) a s univerzitami.

Mapa 20 Participace dospělých na vzdělání a studiu, 2009



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTSO a NUTS2
Zdroj: projekt ESPON SIESTA, 2012
Data: EUROSTAT, 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Participace dospělých na vzdělání a studiu, 2010
jako podíl dospělé populace (podíl z 25–64-letých, %)

- Méně než 5
- 5–10
- 10–15
- Více než 15
- Chybí data

Poznámky:
RS, BG, MK, CY, IS, EE, LV, LT, LU, MT zobrazeny na národní úrovni

Na mapě je vyznačen podíl dospělých ve věku 25–64 let, kteří uvedli, že prošli vzdělávacím programem během čtyř týdnů před průzkumem. Jmenovatel se skládá z celkové populace stejné věkové skupiny, vyjma těch, kteří na průzkum neodpověděli. Získané informace zahrnují všechny druhy vzdělání a školení, bez ohledu na respondentovo stálé či budoucí zaměstnání. Vzorce participace na vzdělání jsou především národnostní a severské země, Spojené království, Švýcarsko a Nizozemí se nacházejí v popředí, následovány Španělskem a Rakouskem.

Nízká úroveň celoživotního studia na východě. Nejnižší úroveň celoživotního studia se vyskytuje v regionech východní Evropy, kde celoživotní studium začalo být rozvíjeno teprve nedávno a dosud není dostatečně financováno. Celoživotní studium se zde pravděpodobně bude dále rozvíjet díky investicím Evropského sociálního fondu (ESF), který už docílil výsledků v oblasti Španělska a Slovinska. ESF funguje jako důležitá hybná síla pro celoživotní studium.

4.4.3 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Oblasti Portugalska, Řecka a Turecka jsou jedněmi z nejproblematičtějších oblastí, pokud jde o podíl obyvatel s nedokončeným vzděláním a obyvatel s terciárním vzděláním.
- Severské země, Spojené království, Švýcarsko a Nizozemí jsou nejvíce rozvinuté v oblasti vzdělávání a školení dospělých. V těchto zemích mají dospělí snadný přístup ke vzdělávacím programům.
- Programy ESIF mohou být katalyzátory pro navazování vztahů mezi institucemi v soukromém a veřejném sektoru a poskytovateli vzdělání, kteří nabízejí výuku dovedností vyžadovaných firmami. Zároveň také snižují emigraci vyškolených mladých lidí z regionu.

Národní úroveň

- Vzdělání a především celoživotní studium je silně formováno národními tradicemi a politikou. Toto je potřeba vzít v potaz jako důležitý rozměr inkluzivního růstu a programovaného růstu v oblastech s nízkým zastoupením celoživotního studia.
- Umístění vysokoškolských zařízení formuje vzorce mobility za vzděláním. Toto může vyústit v „odliv mozků“ z některých oblastí, které jsou vzdálené od zařízení poskytujících vyšší vzdělání.

Regionální a urbánní úroveň

- Dostupnost vzdělání a pracovního trhu (v dlouhodobé perspektivě) jsou potřebné pro inkluzivní růst ve všech městech i regionech. Partnerské vztahy mezi univerzitami a místními vzdělávacími centry mohou obyvatelům s předčasně ukončenou školní docházkou přiblížit vyšší vzdělání v regionech, které se potýkají s udržetím ambiciózních a talentovaných mladých lidí.
- Mobilita za vzděláním a hrozba selektivní migrace, stejně jako vztah mezi obyvateli s nedokončeným vzděláním a celkovým ekonomickým rozvojem, jsou důležitými součástmi rozvojových strategií v problémových regionech.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON SIESTA, SEMIGRA, TANGO a ATTREG.

5 – Institucionální kapacita z územního hlediska

Řídící a institucionální kapacity jsou badateli široce chápány jako klíčové faktory ovlivňující regionální rozvoj. Územní správa je zaměřena jak na správu vlastního území, tak na územní rozvoj této správy. Již byla zmíněna důležitost správy pro zajištění inteligentního růstu (kap. 2.1.3) a trvalého růstu (kap. 3.1). Tato kapitola se proto zaměřuje na některé klíčové postupy a problémy napříč Evropou.

Celkový obraz

- Nový cyklus programů ESIF má za úkol docílit větší integrace tak, aby každé utracené euro pomohlo dosáhnout vytyčených cílů. To vyžaduje nový přístup ke správě a rozšířené institucionální kapacity.
- Modely vlády jsou ovlivněny historií a tradicí. Proto mají například východní Evropa, jižní Evropa a Skandinávie svůj distinktivní přístup ke správě, který ovlivňuje jejich postup směrem k inteligentnímu, udržitelnému a inkluzivnímu růstu.
- Úroveň národní správy je stále důležitá, obzvláště pokud jde o správu sociálních služeb obecného zájmu.
- Data posbíraná v rámci programu ESPON a techniky vyvinuté v tomto programu mohou být využity politiky tak, aby podchytili mnohé aspekty programů ESIF 2014–2020.

5.1 Územní hybné síly institucionální kapacity

Vytváření cesty k zotavení. Hybnou silou územní správy a rozšířené institucionální kapacity je potřeba hledat nové cesty k zotavení z ekonomické krize. Je potřeba integrovaný přístup, který respektuje životní prostředí a vytváří odolnost, soutěživost a územní soudržnost regionů. Podrobnosti se liší mezi zeměmi, regiony a národní správní úroveň má zjevně silný vliv na výsledky. Všude a na každé stupnici, od evropské po lokální, je potřeba teritoriální perspektiva. Je potřebná pro dosažení lepší koordinace politiky mezi a napříč všemi stupnicemi. Ve chvíli, kdy jsou omezeny výdaje, je důležité (více než kdy jindy) dosáhnout násobného výsledku, který splní cíle rozdílných programů a partnerů v podnikání. Ideál soudržnosti vyžaduje dosažení určité konzistence a sdíleného zaměření.

Závazek územní soudržnosti je hybnou silou institucionální kapacity. Snad nejsilnější hybnou silou je pocit solidarity a plné přijetí ideje, že lidské možnosti by neměly být bržděny místem, kde lidé žijí. Závazek územní soudržnosti a růstu podporujícího začlenění je fundamentální hybnou silou pro rozvoj institucionální kapacity přijmout informovaná územní opatření. Nicméně jak už bylo zmíněno v kapitole 4.3, zatímco v některých zemích, jakými jsou Norsko, Švédsko, Německo, Švýcarsko a Španělsko, jsou regiony téměř rovnoměrně pokryty sociálními službami, oblasti ve Spojeném království, Itálii, České republice a Rumunsku prokazují větší rozdíly mezi rozložením služeb v jednotlivých regionech.

Zaopatření inteligentního a udržitelného růstu vyžaduje institucionální kapacity. V souvislosti s touto hybnou silou existuje také zjištění, že Evropa musí dosáhnout nové formy růstu, oproštěného od závislosti na uhlí a upřednostňujícího zachování přírodního a kulturního dědictví kontinentu. Proto je zapotřebí nových nápadů, dovedností a nových institucionálních a politických forem. Kapitoly 2 a 3 se zabývaly všeobecným modelem na evropské úrovni: severní části Evropy (především Skandinávie) pokročily nejvíce v zajištění inteligentního a udržitelného růstu a západní Evropa si stále vede lépe, než Evropa východní a jižní. Například adaptaci na klimatické změny lze brát jako míru institucionální kapacity na regionální a lokální úrovni, jelikož se jedná o klíčovou stupnici pro takovou aktivitu.

Jak konstatujeme v kapitole 3.3, i když je předvídan střední až vysoký negativní dopad klimatických změn především na země okolo Středozemního moře a na země jihovýchodní Evropy, zdejší adaptace je menší, než v Severovýchodních zemích, kde je závažnost tohoto problému mnohem menší. Institucionální kapacita je životně důležitá pro výkonné a efektivní využití fondů ESIF.

Příklad: Kampánie – jak by mohla lepší územní správa efektivněji využít fondy ESIF

Rozhovory s investory v Kampánii (Itálie), konvergentním regionu, odhalily předpovědi, že významný potenciál ekonomického rozvoje zničila slabá územní správa, nevykonnost, úpadek sociální koheze a pocitu občanství, nedostatek zodpovědnosti a přítomnost organizovaného zločinu. Dotazovaní naznačili, že je třeba koordinovaných činností na všech správních úrovních pro zlepšení kvality života (a především zajištění bezpečnosti a služeb) v městských centrech Kampánie. Navrhli také, aby bylo dotování z Fondu soudržnosti usměrňováno, a že je třeba lepší koordinace mezi evropskými a národními fondy, ale také lepší integrace politik pro maximalizaci výhod.

Městské vedení ve znalostní ekonomice. Hybnou silou pro novou institucionální schopnost jsou v neposlední řadě inovace a podnikavá mentalita. I když mají v podstatě všechny regiony stejný potenciál být inovativní, bylo v tomto posudku zjištěno, jak evropská města nabývají na významu jakožto centra znalostní ekonomiky. Jednou z vlastností aglomerace jsou možnosti, které nabízí v předávání vědomostí a schopnost přilákat a přitáhnout dovednosti talentovaných jednotlivců.

5.2 Územní přístupy pro novou správu

Ideje o územní správě se stále množí a jsou diskutovány. Pracovní definice územní správy je: Územní správa se skládá z vytváření a realizace veřejných politik, programů a projektů pro rozvoj místa/území:

- integrací relevantních politických sektorů,
- koordinací činností relevantních činitelů a institucí – bereme především v potaz souhru na více úrovních,
- mobilizací účasti zainteresovaných subjektů,
- přizpůsobením se měnícím se kontextům a
- zaměřením na místní/územní specifika a charakteristiky.

Těchto pět rozměrů územní správy poskytuje možné směrnice, podle kterých je možno dosáhnout přidané hodnoty prostřednictvím inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu.

Území či místo není nutně definováno administrativními hranicemi. Územní správa zahrnuje použití teritoriálního přístupu k rozvoji organizací nových „modelů činitelů, institucí a zájmů“. Územní správa byla také definována jako proces organizace a koordinace činitelů, jenž má za účel vyvinout územní kapitál nedestruktivního druhu vedoucí ke zlepšení územní koheze na rozdílných úrovních.

Územní správa vyžaduje jiný typ organizace, procedur a dovedností, jinými slovy, novou institucionální kapacitu. To je zřetelné z průzkumu zabývajícího se přístupem k budování integrovaných regionálních strategií. Integrace zahrnuje množství agentur a investorů, kteří musejí odsouhlasit společná řešení. Úspěšný územní rozvoj už nemůže být dosažen pomocí direktivního zásahu veřejného sektoru. Schopnosti a zdroje soukromého a neziskového sektoru jsou potřebné. To zároveň znamená, že plánování regionálního rozvoje musí být prováděno inkluzivněji, méně hierarchicky a se sítí kooperátorů a partnerů. Zásah na regionální úrovni musí být navíc sladěn s národní a mezinárodní politikou, ale také s místní úrovní. Tyto zásady jsou velmi důležité pro efektivní využití ESIF.

Napříč Evropou byly po průzkumu zvýšené regionální konkurenceschopnosti (společně s ekonomickou krizí) zaznamenány významné institucionální změny. Objevily se zjednodušené administrativní struktury, častěji založené na kooperaci, než řízené a zahrnující četný počet zainteresovaných subjektů. Jedním příkladem je Švédský region Västerbotten, který je popsán níže. Místy s podobnými správními typy založenými na partnerské spolupráci, jsou například Tampere a Mnichov, zmíněné v kapitole 2.

Příklad: vytváření konsenzu mezi zainteresovanými subjekty při tvorbě regionální strategie

Region Västerbotten ve Švédsku je úředně ustanovenou oblastí postavenou na kooperaci obcí v tomto málo obydleném regionu. Řídí se Regionální rozvojovou strategií, která je ve shodě s národní strategií a Strategií EU pro Pobaltský region. Zároveň také obsahuje strategii EU 2020 pro hledání inteligentního, udržitelného a inkluzivního růstu. Zde je spojitost mezi úsilím EU, národními opatřeními a rozvojovými plány na lokální úrovni. Klíčem pro realizaci västerbottenské Regionální rozvojové strategie je Regionální program růstu. Ten se zaměřuje na investiční zdroje a především na fondy EU a je každoročně revidován. To vše podporje množství regionálních struktur pro kooperaci a vytváření konsenzu. To hrálo klíčovou roli v začleňování lidí do budování regionální strategie a její přemístění ze státního vlastnictví do oblastí v regionálním a místním zájmu. Přestože tento švédský model nelze jednoduše „transplantovat“ do jiných zemí s jinou politickou kulturou, demonstruje typ institucionální kapacity potřebný pro dosažení teritoriálního formátu strategie Evropa 2020.

5.3 Územní spolupráce jako faktor práce, růstu a kvality života

Územní kooperace je cílem Kohezní politiky EU, ale také základem Evropské politiky sousedství. Evropské společenství pro územní spolupráci (EGTC) je právním nástrojem pro usnadnění územní kooperace. Navíc existuje mnoho dalších systémů, které propojují města či regiony formami spolupráce, například partnerská města.

Cíle územní spolupráce. Předpokládá se, že územní spolupráce napomůže ekonomickému rozvoji a konkurenceschopnosti, územní integraci, dobrým sousedským vztahům, propojení měst, trhů práce a sjednocení přírodních ekosystémů, které jsou rozděleny hranicemi. Může být prostředkem pro dodání přidané hodnoty a zajištění vyšší efektivity využití vzácných zdrojů. Územní integrace má za úkol nalezení jednotného řešení přeshraničních problémů na obou stranách prostřednictvím kooperace.

Územní spolupráce v různých formách. Můžeme identifikovat pět typů územní spolupráce. Jsou to: kooperace partnerských měst, přeshraniční spolupráce (např. Interreg A), meziregionální spolupráce (např. Interreg B), nadnárodní spolupráce (např. Interreg C) a transkontinentální spolupráce (resp. kooperace s územními jednotkami na jiných kontinentech).

Faktory, které pravděpodobně zaručí úspěch kooperace. Je prokazatelné, že obzvláště důležitá je institucionální schopnost. Pravděpodobnost úspěchu územní spolupráce měřená podle socioekonomického rozvoje je nejvyšší, pokud je kooperace založena na jednodušších formách spolupráce, jakými jsou například výměna zkušeností, sdílení nástrojů pro vypořádání se se společnou problematikou, nebo vzájemné poskytování rad, jak se vypořádat se společným problémem, spíše než na pokročilejších formách kooperace, jakými jsou například společná realizace opatření, nebo investování do řešení lokálních problémů. Důvodem je pravděpodobně to, že ambicióznější formy mohou pro dosažení kýženého efektu vyžadovat více znalostí. Šanci na úspěch může také ovlivnit zkušenost a stabilita partnerů. Šance na úspěch bývá vyšší, pokud jsou kooperačními doménami kulturní události, cestovní ruch, ekonomika, přírodní prostředí nebo fyzická infrastruktura, spíše než výměna v oblasti vzdělání, sociální infrastruktury, prevence rizik nebo společné územní plánování. To lze vysvětlit faktem, že tyto domény jsou jednodušeji realizovatelné.

Zdroje územní spolupráce – využití partnerských fondů a fondů EU. Zdroje a prostředky kooperace mají význam. Nejúspěšnější projekty územní spolupráce byly více dotovány z vlastních členských zdrojů či ze zdrojů EU, než z partnerství veřejného a soukromého sektoru, zahraničních partnerů či jiných národních fondů. Záleží také na tom, kdo jsou zainteresované subjekty zavádějící spolupráci. Šance na úspěch je vyšší, pokud se jedná o nestátní neziskové organizace a místní a regionální správu, spíše než o euroregiony a jiné přeshraniční instituce, státní správu, orgány EU, rozvojové agentury, či hospodářské komory.

Příklad: Institucionální kapacita postavená na územní spolupráci Zkušenosti z Francie, Itálie a Polska

Analýza devíti případových studií územní spolupráce v regionech napříč Francií, Itálií a Polskem upozorňuje na tři důležité součásti této kapacity. První je schopnost vyrovnat se s pravidly a procedurami EU. Zkušenosti s řízením strukturálních fondů jsou v tomto ohledu velmi rozdílné. Druhá je schopnost využít fondy a procedury EU k vyzdvižení a realizaci projektů a strategií, které už měli místní činitelé naplánovány. Důležitá je schopnost integrovat rozdílné plány projektů a napojit je na různé finanční zdroje. Poslední je schopnost využít zkušeností získaných pomocí fondů EU vedoucích k zlepšení celkové kvality administrativní činnosti. Jinými slovy, umět zahrnout klíčové vědomosti a zásady do projektů. Důraz byl kladen obzvláště na partnerství, minimální změny v životním prostředí a na evaluaci.

5.4 Evropské vzorce územní spolupráce

Navzdory potenciálním výhodám stále existují bariéry při zavádění efektivní územní spolupráce napříč Evropou jako celkem a napříč jejími hranicemi. Kooperace přes hranice EU je stále administrativně těžkopádná. Většina vedoucích partnerů v projektech Interreg je ze zemí, které byly členy EU již před rokem 2004. Ale objevují se náznaky pokroku v tom, že nástroj EGTC je považován v zemích, které se staly členy až po roce 2004, za zásadní pomoc při organizování územní spolupráce pro méně zkušené hráče.

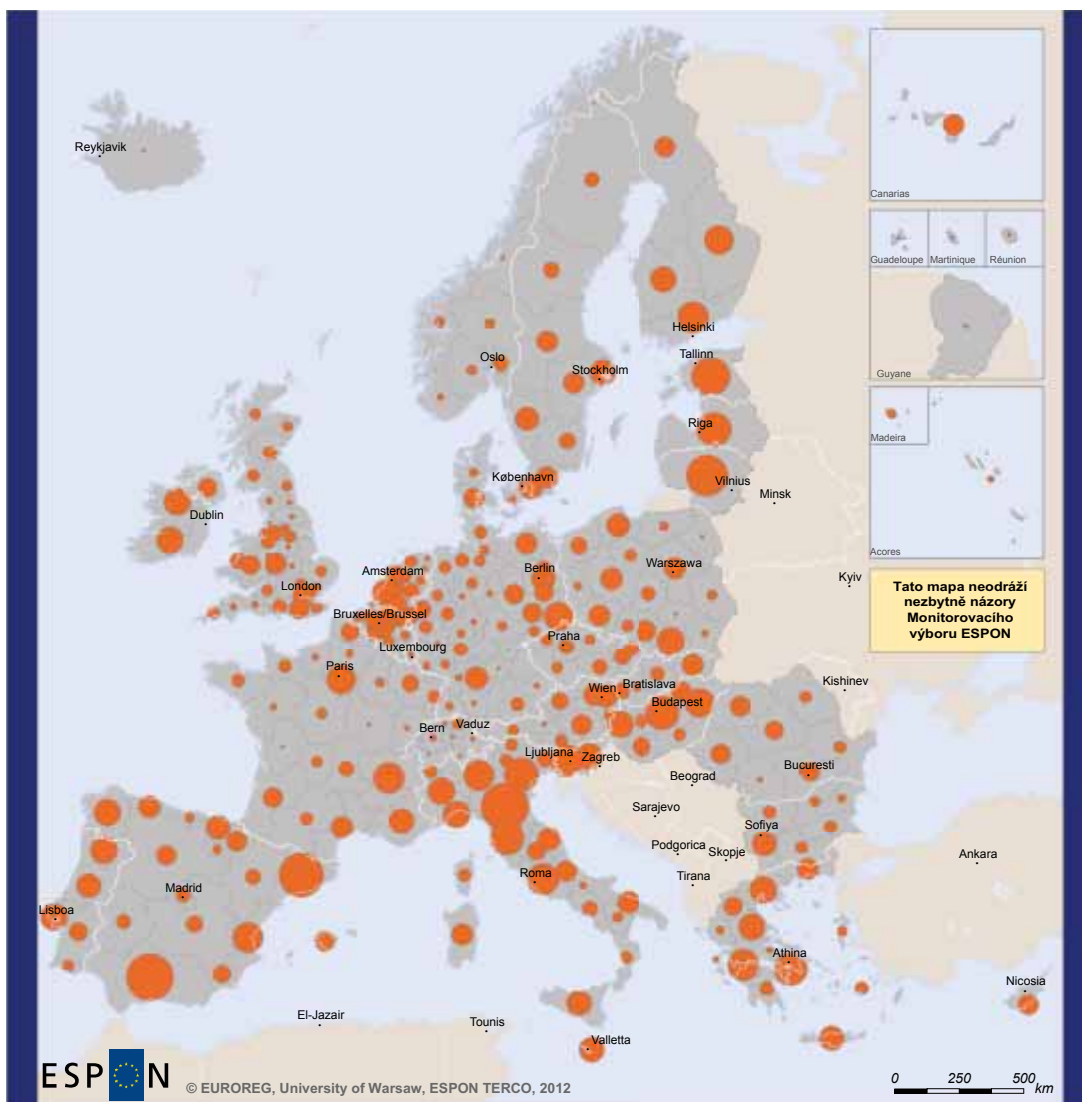
Města v Německu, Francii a Itálii mají spojení s většinou partnerských měst. Počet partnerských dohod mezi městy v každé zemi závisí na velikosti země, ale také na množství samosprávných obcí / komunit / měst, které mohou do takovýchto dohod vstupovat. Největší počet dohod partnerských měst je v Německu (3 300), Francii (2 500), Itálii (2 000). Následují Polsko (900), Španělsko (900) a Spojené království (800).

V těchto partnerských dohodách existují také určité jasné vzorce s velmi vysokým počtem vzájemných dohod mezi obcemi / městy ve Francii a Německu (650), Francii a Itálii (350), Německu a Polsku (310), Francii a Spojeném království (240), Německu a Itálii (220) a Německu a Spojeném království (220). Navzdory těmto koncentračním vzorcům mají všechny regiony NUTS 2 v prostoru ESPON alespoň jedno zapojení v partnerství měst.

Regiony s nejvyšším poměrem partnerských dohod na jeden obecní úřad jsou v severských zemích (s výjimkou Dánska) a v Porúří. Země s nejmenším poměrem partnerských dohod na hlavu je Spojené království, kde i ty nejmenší správní celky jsou velké (a tudíž je jich relativně málo) a mají malou finanční autonomii. Obecně je výběr partnerských měst ovlivněn proximitou a historicko-kulturními vazbami.

Obce a města v západní Evropě mají velmi často partnerská spojení s partnery v USA, zatímco Španělsko, Portugalsko a severní Itálie mají partnerská města v Latinské Americe.

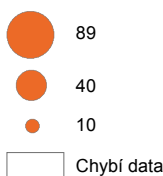
Mapa 21 Partneri programů Interreg III C a Interreg IV C



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS 2
Zdroj: ESPON Database, EUROREG, Univerzita Varšava, 2012
Data: EUROREG, Univerzita Varšava, 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Počet projektových partnerů v programech Interreg III C a IV C situace v lednu 2011

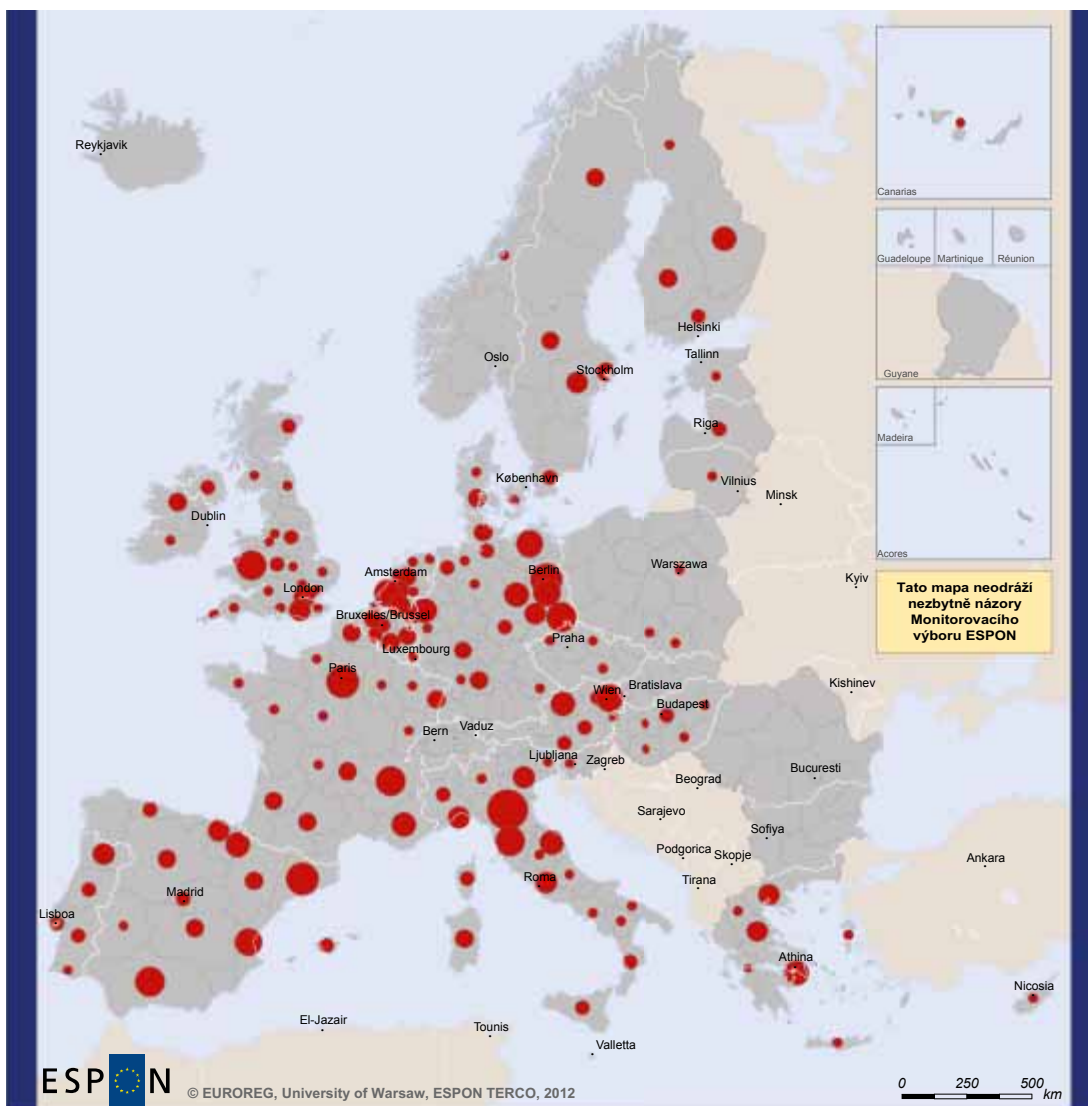


Poznámky:
Interreg je vytvořen tak, aby podněcoval spolupráci mezi členskými státy Evropské unie na různých úrovních, a je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF). Interreg III znamená třetí programové období (2000-2006) a Interreg IV čtvrté programové období (2007-2013).
Meziregionální spolupráce (Prvek C programu Interreg) má také za cíl zlepšit efektivitu regionálních politik rozvoje a nástrojů prostřednictvím výměny informací v širokém měřítku a sdílením zkušeností (sítě).
Toto je finančně nejmenší prvek ze tří prvků programu Interreg.
Programy zahrnují všechny členské země EU.

V rámci iniciativy Interreg IIIC a IVC byly uskutečněny 384 projekty (k lednu 2011), které měly celkem přes čtyři tisíce partnerů.

První z těchto dvou map ukazuje počet partnerů z každého regionu NUTS 2, kteří se zapojili do meziregionálních kooperačních projektů Interreg C během období 2000–06 a 2007–13. Ukazuje velmi polycentrický vzorec se značným zapojením po celé Evropě. Pobaltské země například vykazují pozoruhodnou úroveň zapojení, navzdory tomu, že co do populace jsou to malé země. Druhá mapa zobrazuje rozprostření vedoucích partnerů v týchž projektech. Role vedoucího partnera může být náročná a vyžaduje dobrou administrativní praxi a vůdčí schopnosti. Vzorec zde je stále polycentrický, ale mnohem víc se přichyluje ke státům, které byly členy EU před rokem 2004.

Mapa 22 Vedoucí partneri programů Interreg III C a Interreg IV C



EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regionální úroveň: NUTS 2
Zdroj: Databáze ESPON, EUROREG, Univerzita Varšava, 2012
Data: EUROREG, Univerzita Varšava, 2012
© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Počet vedoucích partnerů v programech Interreg III C a IV C situace v lednu 2011

- 12
- 6
- 2
- Chybí data

Poznámky:
Interreg je vytvořen tak, aby podněcoval spolupráci mezi členskými státy Evropské unie na různých úrovních, a je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF). Interreg III znamená třetí programové období (2000–2006) a Interreg IV čtvrté programové období (2007–2013).

Meziregionální spolupráce (Prvek C programu Interreg) má také za cíl zlepšit efektivitu regionálních politik rozvoje a nástrojů prostřednictvím výměny informací v širokém měřítku a sdílením zkušeností (sítě).
Toto je finančně nejmenší prvek ze tří prvků programu Interreg.
Programy zahrnují všechny členské země EU.

V rámci iniciativy Interreg III C a IV C byly uskutečněny 384 projektů (k lednu 2011), které měly celkem přes čtyři tisíce partnerů.

Mapy zobrazují vzorec zapojení v programu Interreg C, který podporuje mezinárodní územní spolupráci. Ukazují, že i když je zde značné zapojení partnerů z celé Evropy, role vedoucího partnera se až tak často neujímají partneri z východní Evropy. Obrázek je podobný i u projektů programu Interreg B v témže období. S ohledem na tuto nerovnováhu a roli, kterou hrají hlavní partneri, existuje zde riziko, že projekty bude možná nutné formovat podle vnímaných potřeb západních partnerů, spíše než partnerů východních.

Příklad: Územní integrace prostřednictvím spolupráce

Program Northern Periphery je příkladem kooperace přispívající k územní integraci, jelikož zvýšil dostupnost poskytováním pokročilých informačních a komunikačních technologií a dopravy v rámci programové oblasti. Mimoto program integroval řídce obydlené oblasti poskytnutím služeb obecného zájmu vzdáleným a okrajovým oblastem.

Další praktické příklady územní integrace obsahují poskytování přeshraniční zdravotní péče, např. přeshraniční Centra veřejného zdraví na řecko-bulharském pomezí; vytváření chybějících přeshraničních dopravních spojení mezi Finskem a Ruskem; a zadržování vody na horním toku, aby se předešlo záplavám v regionech na dolním toku např. na polsko-německé hranici.

5.5 Využití programu ESPON k tvorbě institucionální kapacity

Územní řízení a územní spolupráce vyžadují evidenční základnu. Klíčovým prvkem institucionální kapacity pro územní řízení je schopnost vyhledat, vyložit a využít územní důkazy při tvorbě politik. Zde je program ESPON sám hlavním zdrojem. Nabízí možnost poskytovat evropský kontext pro projekty praktické spolupráce se spíše místním rámcem. Může také pomáhat při budování a sbírání důkazů o faktorech, které mohou vést k úspěšnosti územní kooperace jako prvku přispívajícího k regionálnímu rozvoji. ESPON lze také použít k nastavení standardů regionů a měst a pro monitorování regionální výkonnosti.

Několik regionálních programů ERDF bylo přímo podporováno důkazy a analýzou ESPON přizpůsobenými jejich potřebám a široká škála národních a regionálních účastníků se angažovala v projektech Cílených analýz programu ESPON tak, aby cíleně využívala výsledků ESPON pro tvorbu svých politik.

Síť národních kontaktních míst ESPON může přispět k vybudování institucionální kapacity podporou kapitalizace výsledků ESPON v nadnárodním kontextu.

Příklady: Využití programu ESPON k podpoře územní kooperace

Je několik projektů aplikovaného výzkumu programu ESPON, které jsou zaměřeny přímo na oblasti územní kooperace. Mezi ně patří:

- Severozápadní Evropa
- Region Baltského moře
- Region Severního moře

ESPON vypracoval krátké přehledy základních skutečností pro každou z 66 přeshraničních a nadnárodních oblastí spolupráce, zdůraznil jejich územní přednosti a nevýhody v evropské perspektivě. Další balíčky důkazů se vypracovávají pro šest kooperačních oblastí:

- Slovensko-Rakousko
- Alpský prostor
- Atlantický prostor
- Severozápadní Evropa
- Region Severního moře
- Jihovýchodní Evropa

Osmnáct evropských pohraničních a přeshraničních oblastí spolupracovalo s programem ESPON na využití poznatků z výzkumu ESPON k podpoře decentralizovaného přeshraničního územního plánování. Mnohočlenné územní analýzy byly provedeny pro šest přeshraničních oblastí:

- Horní Porýní podél hranic mezi Francií, Německem a Švýcarskem;
- Celá španělsko-francouzská pozemní hranice (Pyreneje);
- Pozemní hranice mezi Řeckem a Bulharskem;
- Oblast pokrývající části severní finsko-ruské pozemní hranice (Euregio Karélie);
- Euroregion Pomořany podél hranic mezi Polskem, Německem (pozemní hranice) a Švédskem (mořská hranice); a
- Extremadura/Alentejo po obou stranách španělsko-portugalské hranice.

Mimoto bylo připraveno sedm kratších "datových přehledů" pro:

- EUREGIO (EUREGIO)
- Öresundskomiteen (Komise pro oblast Öresund)
- Duna-Körös-Maros-Tisza Euroregion (Euroregion Dunaj-Kris-Mures-Tisa)
- EuRegio Salzburg-Berchtesgadener Land-Traunstein
- Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia (Autonomní region Friuli Benátsko Giulia)
- VšĮ Nemuno euroregiono Marijampoles biuras (Úřad PI Nemunas Euroregion Marijampole)
- Ems Dollart Region.

Kromě toho se tématům a oblastem územní spolupráce věnovala široká škála dalších projektů ESPON.

5.5.1 Doporučení pro politiku

Evropská úroveň

- Jednoduché formy územní spolupráce, jakými jsou výměna zkušeností, sdílení nástrojů k řešení obecných problémů, nebo vzájemné porady o tom, jak řešit podobné problémy, zdá se, dosahují nejlepších výsledků s ohledem na budování územní soudržnosti.
- Institucionální schopnost je důležitá pro efektivní využití ESIF a částečně závisí na zkušenostech, ale také na ní mají vliv tradice a kultura řízení v různých částech Evropy.
- Existuje rámec pro programy typu Interreg, aby lépe využívaly ESPON a aby se mohly s ESPONem úžeji sladit.

Národní úroveň

- Síť národních kontaktních míst ESPON může být důležitým zdrojem při podpoře příjmu územní evidence ESPON na nadnárodní a národní úrovni a může přispívat k budování institucionální kapacity.

Regionální a urbánní úroveň

- Měly by se prověřit hlavní principy programů financovaných EU, obzvláště práce v partnerství, udržitelnost životního prostředí, rovnost příležitostí, vyhodnocování a monitoring.
- ESPON by se měl využívat pro informování o vývoji projektu, pro srovnávání partnerů a pro získávání rozhled a inspirace.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON TERCO, TANGO, SCALES, SURE, USESPON, SMART-IST, TransMEC, TerrEvi, ULYSSES a NorthSea STAR.

6 – Za hranicemi Evropy – okolní perspektiva

Územní rozvoj v Evropě klade důraz na sousedící regiony a naopak. Abychom pochopili rozvoj ve svém městě, regionu nebo zemi, potřebujeme znát, co se děje v jejich okolí a jak to ovlivňuje rozvoj naší vlastní oblasti. V dnešní době žádný region, město ani obec nemohou řídit svůj rozvoj izolovaně.

I když se ESPON zaměřuje na zlepšení porozumění územnímu rozvoji a diverzitě v rámci Evropy, různé projekty a diskuse se zabývají také okolím Evropy.

Z toho lze vyvozovat množství klíčových územně rozvojových příležitostí:

- Rostoucí trh, který především představují velká města v sousedství, kde bude poptávka po spotřebním zboží a službách pravděpodobně poháněna rostoucí střední třídou. Firmy musejí hledat příležitosti podle měst, nejen podle zemí.
- Potřeba zlepšit dopravní spojení na rostoucí trhy, především v Asii, kde by odstranění historických zábran (především u pohraničních kontrol a železničních soustav) mohlo zlepšit efektivitu a uspořit energii.
- Už tak značný, ale potenciálně dále rostoucí příspěvek energetickým potřebám Evropy ropou a plynem ze sousedních zemí. Spolu s tím jde i potenciál nových plynovodů, ropovodů a elektrických sítí, které mohou pomoci diversifikovat zdroje a omezit závislost.
- Synergie mezi stárnoucí evropskou populací, která slábne také ve východoevropských regionech EU a na druhé straně východní evropské hranice, a mladou a rostoucí populací v jižních a jihovýchodních sousedních zemích, což provází potenciál přitahovat talentovaný lidský kapitál z tohoto sousedství.
- Očekávaný nárůst v lodní dopravě a obzvláště v přepravě po moři na krátké vzdálenosti. To by mohlo udržet rozvoj střediskových měst a bran spojených se silnějšími pohyby lidí a zboží mezi EU a jejím sousedstvím s tím, že většina takovýchto středisek v EU je umístěna v jinak relativně okrajových regionech.
- Existující vzorce kooperace a politického rozhodování založené na vědeckých poznatcích fungující přes hranice, tak jak jsou známé např. ve VASAB a v Barentsově moři.
- Diverzita sousedství např. v rámci ekonomiky atd. je významnou silnou stránkou, pokud jde o příležitosti, které iniciuje.

Poznatky programu ESPON zároveň co do sousedství Evropy poukazují na spoustu územně-rozvojových výzev:

- Propasti mezi životními úrovněmi v zemích EU a v zemích severní Afriky a Blízkého východu. I když se tyto mezery zužují, vzniká zároveň rozšiřující se mezera mezi hlavními městy a vzdálenými venkovskými regiony v sousedních zemích. Posunování se k územní soudržnosti musí být dynamickým a soustavným procesem, který je zaměřen nejen přes hranice, ale i do národních států.
- Vzrůstající tlak na pobřežích a na mořích, který vyžaduje nadnárodní mořské územní plánování a vhodnou regulaci a prosazování.
- Extremní závislost ekonomik některých zemí v sousedství na těžbě a prodeji ropy a plynu do Evropy v době, kdy Evropa hledá způsoby, jak se posunout více k vlastnímu potenciálu obnovitelných energií. Potenciální dopady hydraulického štěpení hornin přidávají na budoucí nejistotě v otázce závislosti ekonomik na ropě a plynu, zvláště pokud existují obavy o bezpečnost a náklady na energetické těžby.

- Změny klimatu, které budou mít dopad všude, ale obzvláště nepříznivě (sucha a ještě horší vlny horka) v oblasti Středozemního moře. S tím se spojují obavy o hrozbu nedostatku vody.
- Náklady na znečištění a přetížení ve velmi velkých městech, kde hrozí průvodní sociální konflikty, pokud se nepodaří dosáhnout většího společenského začlenění.

To jsou pouze prvotní tušení toho, co lze říci o územních strukturách a trendech v oblastech v sousedství Evropy a také o důsledcích, které to může mít na možnosti a výzvy územního plánování v Evropě. Další o tomto tématu lze najít v zprávě ESPON o semináři v Pafosu, který se konal v prosinci 2012.

Další informace o problematice probírané v této kapitole můžete nalézt ve zprávách projektů ESPON ITAN a TIGER.

Webové nástroje ESPON, které podporují programy a akce ESIF

Regionální rozvoj a soudržnost mají hospodářský i společenský rozměr, jakož i důležitý rozměr environmentální. Zahrnuje pečlivé zvažování a kompromisy mezi konfliktními požadavky. Zatímco územní strategie a politiky mají normálně teritoriální hranice, je dnes nutné podívat se na širší územní kontext a docenit důležitost a silné stránky jiných míst a spojení s ostatními uzly a sítěmi, stejně jako napojení na nové trhy.

Teritoriální rozměr může napomoci integraci rozdílných sektorových politických koncepcí, podporovat synergie a takto dodat přidanou hodnotu potřebnou v dobách omezených zdrojů. Společný hospodářský rozvoj prostřednictvím zkoumání komparativních výhod pravděpodobně poskytne zúčastněným regionům a městům větší prospěch.

ESPON publikoval širokou škálu zpráv, které poskytují nové evropské územní důkazy, jež lze využít při programování a rozvíjení projektů v rámci jedenácti témat ESIF a pro budoucí iniciativy územní spolupráce. Mimo zprávy z každého z těchto výzkumných projektů to jsou:

- ESPON Territorial Observation – série publikací, které představují stručné závěry vztahující se k politické koncepci z nového výzkumu ESPON.
- Přehledy základních skutečností ESPON pro územní kooperační programy. Ty mohou programům lépe vyhodnotit své komparativní výhody nebo nevýhody v evropské perspektivě.

Dále ESPON vyvinul řadu webových nástrojů, které pomohou každému najít relevantní soubory dat a mapy, nebo provést jednoduchou územní analýzu:

- Databázový Portál ESPON 2013 – poskytuje regionální informace získané z projektů ESPON a EUROSTAT.
- ESPON MapFinder – poskytuje přístup k aktuálním mapám ESPON z projektů a zpráv ESPON.
- ESPON HyperAltas – umožňuje srovnání a analýzu relativní pozice regionu na Evropské, národní a lokální úrovni pro široký okruh kritérií.
- ESPON Typologies – devět regionálních typologií pro dodatečnou analýzu regionálních dat, kterou je potřeba zvážit v Evropském kontextu.
- Územní ukazatele ESPON – ty mohou pomoci místním a regionálním úřadům vyhodnotit svou perspektivu rozvoje srovnáním vlastního regionu s ostatními evropskými regiony.
- ESPONTIA – nástroje a směrnice pro vyhodnocení územního dopadu mohou pomoci zvýšit povědomí o potenciálních územních dopadech budoucích politických koncepcí, pokynů, programů a iniciativ.

Všechny zprávy a webové nástroje ESPON jsou volně dostupné na www.espon.eu

Seznam projektů a projektových partnerů programu ESPON

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---|---|---|
| FOCI | Future Orientations for Cities | Free University of Brussels, Belgium |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | Centre for European Regional and Local Studies (EUROREG), Warsaw University, Poland |
| | | National Technical University of Athens, Greece |
| | | Institute of Geography of Lausanne University, Switzerland |
| | | ENPC School, France |
| | | Géographie-cités, France |
| EDORA | European Development Opportunities in Rural Areas | University of the Highlands and Islands, United Kingdom |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom |
| | | University of Valencia, Spain |
| | | University of Patras, Research Committee, Greece |
| | | The Irish Agriculture and Food Development Authority, Ireland |
| | | University of Gloucestershire, United Kingdom |
| | | University of Ljubljana, Slovenia |
| | | Johann Heinrich von Thünen-Institut (vTI) - Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries, Institute of Rural Studies, Germany |
| | | Federal Institute for Less-Favoured and Mountainous Areas, Austria |
| | | Dortmund University of Technology, Germany |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| | | Institute of Economics Hungarian Academy of Sciences, Hungary |
| | | Higher Institute of Agronomy, Portugal |
| | | Scottish Agricultural College, United Kingdom |
| IOM International Organization for Migration / Central European Forum for Migration and Population Research, Poland | | |
| DEMIFER | Demographic and Migratory Flows Affecting European Regions and Cities | Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI), The Netherlands |
| | | University of Vienna, Austria |
| | | IOM International Organization for Migration / Central European Forum for Migration and Population Research, Poland |
| | | University of Leeds, United Kingdom |
| | | Netherlands Environmental Assessment Agency, The Netherlands |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | National Research Council (CNR), Italy |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---------|---|--|
| CLIMATE | Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies in Europe | Dortmund University of Technology, Germany |
| | | Geological Survey of Finland, Finland |
| | | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom |
| | | Potsdam Institute for Climate Impact Research, Germany |
| | | Aalto University Foundation, Finland |
| | | Budapest University of Technology and Economics, Department of Environmental Economics, Hungary |
| | | VÁTI Hungarian Nonprofit Limited Liability Company for Regional Development and Town Planning, Hungary |
| | | National Institute for Research and Development in Construction, Urban Planning and Sustainable Spatial Development, Romania |
| | | Agency for the Support of Regional Development Kosice, n.o., Slovakia |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | Netherlands Environmental Assessment Agency, The Netherlands |
| | | Swiss Federal Institute WSL, Switzerland |
| ReRisk | Region at Risk of Energy Poverty | Fundación Tecnalia Research & Innovation, Spain |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | National Technical University of Athens, Greece |
| TIPTAP | Territorial Impact Package for Transport and Agricultural Policies | Polytechnics of Milan - DIG, Italy |
| | | University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom |
| | | Vrije Universiteit, The Netherlands |
| ATTREG | The Attractiveness of European Cities and Regions for Residents and Visitors | University 'Rovira i Virgili', Spain |
| | | European Institute for Comparative Urban Research (EURICUR), The Netherlands |
| | | Ca' Foscari Venice University, Italy |
| | | Catholic University of Leuven - Department K.U.Leuven Research & Development, Belgium |
| | | University of Coimbra, Portugal |
| | | Centre for Regional and Tourism Research (CRT), Denmark |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| | | University of Ljubljana, Slovenia |
| | | University of the West of England, Bristol (UWE), United Kingdom |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|----------|---|---|
| EU-LUPA | European Land Use Patterns | Fundación Tecnalia Research & Innovation, Spain |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | Alterra, The Netherlands |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| TERCO | European Territorial Cooperation as a Factor of Growth, Jobs and Quality of Life | Centre for European Regional and Local Studies (EUROREG), Warsaw University, Poland |
| | | European Policies Research Centre, United Kingdom |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | University of Joensuu / Karelian Institute, Finland |
| | | University of Thessaly, DPRD, Greece |
| | | Autonomous University of Madrid, Spain |
| TRACC | Transport Accessibility at regional/ local scale and patterns in Europe | Spiekerman & Wegener Urban and Regional Research (S&W), Germany |
| | | Charles University in Prague, Czech Republic |
| | | RRG Spatial Planning and Geoinformation, Germany |
| | | MCRIT S.L., Spain |
| | | University of Oulu, Department of Geography, Finland |
| | | TRT Transport and Land Use, Italy |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| SGPTD | Secondary Growth Poles and Territorial Development in Europe; Performance, Policies and Prospects | European Institute for Urban Affairs, United Kingdom |
| | | Metropolitan Research Institute, Hungary |
| | | University of Tampere, Finland |
| GEOSPECS | Geographic Specificities and Development Potentials in Europe | University of Geneva, Switzerland |
| | | Alterra, The Netherlands |
| | | Perth College, United Kingdom |
| | | University of the Aegean - Research Unit, Greece |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Louis Lengrand & Associés, France |
| | | CEPS/INSTEAD - Centre for Populations, Poverty and Public Policy Studies, Luxembourg |
| | | Leibniz institute of Ecological and Regional Development, Germany |
| | | National University of Ireland Cork (CMRC), Ireland |
| | | Environmental Agency, Austria |
| | | E-Cubed Consultants Ltd, Malta |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---|--|--|
| KIT | Knowledge, Innovation, Territory | Polytechnics of Milan - BEST, Italy |
| | | University of Cagliari - CIREM Section CRENoS, Italy |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | London School of Economics - LSE, United Kingdom |
| | | University of Economics in Bratislava, Slovakia |
| | | Cardiff University, United Kingdom |
| TIGER | Territorial Impact of Globalization for Europe and its Regions | Free University of Brussels, Belgium |
| | | University of Reading, United Kingdom |
| | | French National Centre for Scientific Research, France |
| | | European, American & Intercultural Studies Dpt., Sapienza University of Rome, Italy |
| | | Jönköping International Business School, Sweden |
| | | National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography, Bulgaria |
| ESaTDOR | European Seas and Territorial Development, Opportunities and Risks | University of Liverpool, United Kingdom |
| | | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | MCRIT S.L., Spain |
| | | University of Malaga – European Topic Centre Spatial Information and Analysis, Spain |
| | | University of Valencia - Institute for Local Development, Spain |
| | | Leibniz Institute for Baltic Sea Research, Germany |
| | | Institute for Environmental Studies, VU University, The Netherlands |
| | | University of Thessaly, Greece |
| | | Constanta Maritime University, Romania |
| | | SeGI |
| University of Vienna, Department of Geography and Regional Research, Austria | | |
| Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR), Germany | | |
| Centre of Geographical Studies - IGOT-UL, Portugal | | |
| University of Akureyri, Iceland | | |
| Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway | | |
| (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland | | |
| PlanIdea Knowledge Center Nonprofit Ltd., Hungary | | |
| Academy of Economic Studies of Bucharest - Research Centre for Macroeconomic and Regional Forecasting (PROMAR), Romania | | |
| Navarra de Suelo y Vivienda S.A., Spain | | |
| University of the West of England, Bristol (UWE), United Kingdom | | |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---------|--|---|
| ARTS | Assessment of Regional and Territorial Sensitivity | Austrian Institute for Regional Studies and Spatial Planning, Austria |
| | | Polytechnics of Milan - DIG, Italy |
| | | Delft University of Technology, The Netherlands |
| | | Netherlands Environmental Assessment Agency, Netherlands |
| SIESTA | Spatial Indicators for a "Europe 2020 Strategy" Territorial Analysis | University of Santiago de Compostela, Spain |
| | | French National Centre for Scientific Research, France |
| | | Adam Mickiewicz University in Poznan, Poland |
| | | Mediterranean University of Reggio Calabria, Italy |
| | | Hellenic Open University, Greece |
| | | University of Bucharest, Romania |
| | | University College Dublin, Ireland |
| | | MCRIT S.L., Spain |
| ET2050 | Territorial Scenarios and Visions for Europe | MCRIT S.L., Spain |
| | | TERSYN European Agency Territories and Synergies, France |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Hungary |
| | | Polytechnics of Milan - BEST, Italy |
| | | IOM International Organization for Migration / Central European Forum for Migration and Population Research, Poland |
| | | Spiekerman & Wegener Urban and Regional Research (S&W), Germany |
| | | Research Institute for Knowledge Systems, Netherlands |
| | | Warsaw School of Economics, Poland |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | University of Thessaly, Greece |
| | | Institute of Studies for Integration of Systems, Italy |
| | | Ersilia Foundation, Spain |
| GREECO | Regional Potential for a Greener Economy | Fundación Tecnalia Research & Innovation, Spain |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Spiekerman & Wegener Urban and Regional Research (S&W), Germany |
| | | The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe (REC), Hungary |
| | | Roskilde University - Department of Environmental, Social and Spatial Change (ENSPAC), Denmark |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---------|--|---|
| TANGO | Territorial Approaches to New Governance | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Delft University of Technology / OTB Research Institute, Netherlands |
| | | Polytechnic of Turin, Italy |
| | | University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom |
| | | Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Hungary |
| | | University of Ljubljana, Faculty of Civil and Geodetic Engineering, Slovenia |
| ITAN | European Neighbour Regions | French National Centre for Scientific Research, France |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | MCRIT S.L., Spain |
| TOWN | Small and Medium-Sized Towns in their Functional Territorial Context | Catholic University of Leuven - ASRO - Planning & Development Research Group, Belgium |
| | | University of the West of England, Bristol (UWE), United Kingdom |
| | | University 'Rovira i Virgili', Spain |
| | | Charles University in Prague, Czech Republic |
| | | University of Tours, France |
| TIPSE | Territorial Dimension of Poverty and Social Exclusion in Europe | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | University of the Highlands and Islands, United Kingdom |
| | | University of Newcastle upon Tyne, United Kingdom |
| | | Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Hungary |
| | | ILS Research Institute for Regional and Urban Development gGmbH, Germany |
| | | National Centre for Social Research, Greece |
| | | James Hutton Institute, United Kingdom |
| ECR2 | Territorial Impact of the Financial and Economic Crisis | Cardiff University, United Kingdom |
| | | Aristotle University of Thessaloniki, Greece |
| | | Research and Technology Transfer Centre Leipzig, Germany |
| | | University of Gdansk, Poland |
| | | University of Tartu, Estonia |
| | | University of Manchester, United Kingdom |
| | | Experian plc, United Kingdom |
| CAEE | The Case for Agglomeration Economies in Europe | University of Manchester, United Kingdom |
| | | National Institute for Regional and Spatial Analysis, National University of Ireland, Maynooth, Ireland |
| | | Technical University of Catalonia, Spain |
| | | Advanced National School of Humanities and Social Sciences, France |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|-------------|---|---|
| EUROISLANDS | The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy | University of the Aegean - Research Unit, Greece |
| | | Centre for Regional and Tourism Research (CRT), Denmark |
| | | University of Malta, Malta |
| METROBORDER | Cross-border polycentric metropolitan regions | University of Luxembourg, Luxembourg |
| | | Swiss Federal Institute of Technology Zurich, Network City and Landscape, Planning of Landscape and Urban Systems (ETHZ, NSL - PLUS), Switzerland |
| | | CEPS/INSTEAD - Centre for Populations, Poverty and Public Policy Studies, Luxembourg |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| SURE | Success for Convergence Regions' Economies | Interdepartmental Research Centre L.U.P.T. - Territorial Town Planning Laboratory - University of Naples "Federico II", Italy |
| | | University of Basel - Urban and Regional Studies, Institute of Geography, Department of Environmental Sciences, Switzerland |
| PURR | Potential of Rural Regions | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | London South Bank University, United Kingdom |
| | | Vidzeme University College, Latvia |
| SS-LR | Spatial Scenarios: New Tools for Local-Regional Territories | Polytechnics of Milan - DIG, Italy |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| TranSMEC | Transnational Support Method for European Cooperation | blue! Advancing european projects, Germany |
| TeDi | Territorial Diversity in Europe | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Panteion University - Regional Development Institute, Greece |
| | | CEFIDEC - Training and Innovation Center for Development in the Carpathians, Romania |
| | | University of Geneva - Geography Department, Switzerland |
| EATIA | ESPON and Territorial Impact Assessment | University of Liverpool - School of Environmental Sciences, United Kingdom |
| | | University of Oporto, Faculty of Engineering, Portugal |
| | | University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Slovenia |
| | | Delft University of Technology, The Netherlands |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|-------------------|--|--|
| ULYSSES | Using Applied Research Results from ESPON as a Yardstick for Cross-border Spatial Development Planning | Fundación Tecnalia Research & Innovation, Spain |
| | | Karlsruhe Institute of Technology (KIT), Institute of Urban and Regional Planning, Germany |
| | | Democritus University of Thrace, Greece |
| | | University of Aveiro, Portugal |
| | | Lappeenranta University of Technology, Finland |
| RISE | Identifying and Exchanging Best Practices in Developing Regional Integrated Strategies in Europe | University of Birmingham - Centre for Urban and Regional Studies (CURS), United Kingdom |
| | | Delft University of Technology / OTB Research Institute, Netherlands |
| | | University of Copenhagen - Forest & Landscape, Denmark (FLD), Denmark |
| | | University of Umeå - Centre for Regional Science (CERUM), Sweden |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| POLYCE | Metropolisation and Polycentric Development in Central Europe: Evidence Based Strategic Options | Vienna University of Technology - Centre of Regional Science, Austria |
| | | University of Ljubljana, Faculty of Civil and Geodetic Engineering, Slovenia |
| | | Slovak University of Technology, Bratislava, Slovakia |
| | | University of Szeged, Hungary |
| | | Czech Technical University in Prague, Faculty of Architecture, Czech Republic |
| | | University in Prague, Faculty of Science, Czech Republic |
| | | CEPS/INSTEAD - Centre for Populations, Poverty and Public Policy Studies, Luxembourg |
| | | Polytechnics of Milan, Italy |
| TPM | Territorial Performance Monitoring | Free University of Brussels, Belgium |
| | | Territorial Studies Institute, Spain |
| | | Navarra de Suelo y Vivienda S.A., Spain |
| | | National Institute for Regional and Spatial Analysis, National University of Ireland, Maynooth, Ireland |
| | | ILS Research Institute for Regional and Urban Development gGmbH, Germany |
| | | Catholic University of Leuven - Department of Architecture, Urbanism and Planning - Unit Planning & Development, Belgium |
| BEST METROPOLISES | Best development conditions in European metropolises: Paris, Berlin and Warsaw | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| | | Institute for Regional Development and Structural Planning (IRS), Germany |
| | | Paris Region Planning and Development Agency, France |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Spiekerman & Wegener Urban and Regional Research (S&W), Germany |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|-----------|---|---|
| SEMIGRA | Selective Migration and Unbalanced Sex Ratio in Rural Regions | Leibniz Institute for Regional Geography, Germany |
| | | Royal Institute of Technology (KTH), Sweden |
| | | University of Oulu, Kajaani University Consortium AIKOPA Adult and Continuing Education, Regional Research Group, Finland |
| | | Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Hungary |
| | | University of Miskolc, Faculty of Economics, Hungary |
| SMART-IST | Smart Institutions for Territorial Development | Polytechnics of Milan - DiAP, Italy |
| | | Polytechnic of Turin, Italy |
| | | Institute for Social Research, Italy |
| | | Lyon Normal Superior School, France |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| ADES | Airports as Drivers of Economic Success in Peripheral Regions | University of Genova, Department of Sciences for Architecture, Italy |
| | | BAK Basel Economics AG, Switzerland |
| | | Knowledge and Innovation Intermediaries Consulting Ltd., Greece |
| | | Jyväskylä University School of Business and Economics, Finland |
| AMCER | Advanced Monitoring and Coordination of EU R&D Policies at Regional Level | Innova Europe, Belgium |
| | | Technopolis, France |
| | | Magnetic Resonance Center, Italy |
| | | Taso Developments, Spain |
| | | University of Vaasa, Finland |
| | | Leibniz University Hannover, Germany |
| | | University of Sheffield, United Kingdom |
| | | Deusto Foundation, Spain |
| | | Chamber of Commerce and Industry of Paris ESIEE Paris, France |
| | | University of Lugano, Switzerland |
| GROSEE | Growth Poles in South-East Europe | University of Bucharest, Romania |
| | | National Technical University of Athens, Greece |
| | | Union of Architects of Bulgaria, Bulgaria |
| | | "Alexandru Ioan Cuza" University, Romania |
| KITCASP | Key Indicators for Territorial Cohesion and Spatial Planning | National University of Ireland Maynooth, Ireland |
| | | London South Bank University, United Kingdom |
| | | Technical University of Catalonia, Spain |
| | | University of Akureyri, Iceland |
| | | Vidzeme University of Applied Sciences, Latvia |
| LP3LP | Landscape Policy for the 3 Countries Park | RWTH Aachen University, Department of Landscape Architecture, Germany |
| | | Wageningen University, Landscape Architecture Group, The Netherlands |
| | | Free University of Brussels, Belgium |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---------------------|--|--|
| LIVELAND | Liveable Landscapes: A Key Value for Sustainable Territorial Development | Fundación Tecnalia Research & Innovation, Spain |
| | | Alterra, The Netherlands |
| | | HHP Hage+Hoppenstedt Partner, Germany |
| | | Navarra de Suelo y Vivienda, S.A, Spain |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Country office Ljubljana, Slovenia |
| NSS | North Sea Star – North Sea Spreading Transnational Results | University of Liverpool, United Kingdom |
| | | Delft University of Technology, The Netherlands |
| | | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | Leibniz Institute for Baltic Sea Research, Germany |
| | | University of Oldenburg, Germany |
| | | University of Malaga – European Topic Centre on Spatial Information and Analysis, Spain |
| ESPON Database 2013 | ESPON Database 2013 | University Paris Diderot - Paris 7, France |
| | | University Joseph Fourier Grenoble 1, France |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | “Alexandru Ioan Cuza” University, Romania |
| | | French National Centre for Scientific Research, France |
| INTERCO | Indicators of territorial cohesion | University of Geneva, Switzerland |
| | | National Technical University of Athens, Greece |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| M4D | Multi Dimensional Database Design and Development | University Paris Diderot - Paris 7, France |
| | | National Centre for Geocomputation, Ireland |
| | | University Joseph Fourier Grenoble 1, France |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | “Alexandru Ioan Cuza” University, Romania |
| | | French National Centre for Scientific Research, France |
| ETMS | European Territorial Monitoring System | MCRIT S.L., Spain |
| | | Autonomous University of Barcelona, Spain |
| | | University of Geneva, Department of Geography and Environment, Switzerland |
| | | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | GISAT s.r.o., Czech Republic |
| ESPON ATLAS | ESPON ATLAS - Mapping European Territorial Structures and Dynamics | Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR), Germany |
| | | Spiekerman & Wegener Urban and Regional Research (S&W), Germany |
| | | VÁTI Hungarian Nonprofit Limited Liability Company for Regional Development and Town Planning, Hungary |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|-------------|---|---|
| ESPON DeTeC | Detecting Territorial Potential and Challenges | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | Austrian Institute for Regional Studies and Spatial Planning, Austria |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| TerriEvi | ESPON Scientific Platform and Tools Project 2013/3/7 Territorial Evidence Packs for Structural Funds Programmes (2012-2013) | Metis GmbH, Austria |
| | | t33, Italy |
| | | Faculty of Geography and Geology Iasi, Romania |
| RIMAP | Design and Development of Rich Internet Online Mapping Tool | AIDICO, Spain |
| BSR-TeMo | Territorial Monitoring for the Baltic Sea Region | Nordregio - Nordic Center for Spatial Development, Sweden |
| | | University of Gdansk, Poland |
| | | Aalto University Foundation, Finland |
| | | RRG Spatial Planning and Geoinformation, Germany |
| | | (IGSO) S. Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization - Polish Academy of Sciences, Poland |
| | | BGI Consulting Ltd., Lithuania |
| | | Geomedia LLC, Estonia |
| CityBench | ESPON CityBench for benchmarking European Urban Zones | Geodan Holding, The Netherlands |
| | | University Jaume I, Spain |
| NORBA | Nordic-Baltic Dialogues on transnational perspectives in spatial planning | University of Eastern Finland / Karelian Institute, Finland |
| | | University of Akureyri, Iceland |
| | | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | Royal Institute of Technology (KTH), Sweden |
| | | University of Tartu, Estonia |
| | | State Regional Development Agency, Latvia |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|------------|--|---|
| INTERSTRAT | ESPON in Integrated Territorial Strategies | Royal Town Planning Institute, United Kingdom |
| | | Centre for European Regional and Local Studies (EUROREG), Warsaw University, Poland |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | Ministry of regional development and public works, Bulgaria |
| | | Panteion University of Social and Political Sciences, Greece |
| | | National Institute for Regional and Spatial Analysis, National University of Ireland, Maynooth, Ireland |
| | | University of Rome "Tor Vergata" - Dept. DET, Italy |
| | | "Alexandru Ioan Cuza" University, Romania |
| | | Ministry of the Environment and Spatial Planning, Slovenia |
| CADEC | Capitalisation and Dissemination of ESPON Concepts | University Paris Diderot - Paris 7, France |
| | | Netherlands Environmental Assessment Agency, Netherlands |
| | | Spanish Observatory for Sustainability, Spain |
| | | Free University of Brussels, Belgium |
| | | "Alexandru Ioan Cuza" University, Romania |
| | | Institute of urban design and spatial planning URBION, Slovakia |
| | | State Regional Development Agency, Latvia |
| | | Ministry of regional development and public works, Bulgaria |
| | | University of Rome "Tor Vergata" - Dept. DET, Italy |
| SCALES | Breakdown and capitalisation of ESPON results on different scales | Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR), Germany |
| | | University of Luxembourg, Luxembourg |
| | | Federal Office for Spatial Development, Switzerland |
| | | Austrian Conference on Spatial Planning, Austria |
| | | VÁTI Hungarian Nonprofit Limited Liability Company for Regional Development and Town Planning, Hungary |
| | | Office for National Economic Planning (ONEP), Hungary |
| ESPONTrain | Establishment of a transnational ESPON training programme to stimulate interest to ESPON2013 knowledge | Panteion University of Social and Political Sciences, Greece |
| | | University of Rome "Tor Vergata" - Dept. DET, Italy |
| | | Institute for Spatial Development, Czech Republic |
| | | "Alexandru Ioan Cuza" University, Romania |
| | | Ministry of regional development and public works, Bulgaria |
| | | Ministry of Infrastructure and Spatial Planning, Slovenia |
| | | University of Tartu, Estonia |
| | | Research Institute of Territorial Planning of Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania |
| | | Town Planning and Housing Department, Cyprus |
| | | MEPA-Malta Environment and Planning Authority, Malta |

| Akronym | Název projektu | Projektoví partneři |
|---------|---|--|
| ENECON | ESPON Evidence in a North European Context | Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Norway |
| | | University of Eastern Finland / Karelian Institute, Finland |
| | | University of Akureyri, Iceland |
| | | Royal Institute of Technology (KTH), Sweden |
| | | University of Tartu, Estonia |
| | | State Regional Development Agency, Latvia |
| | | Research Institute of Territorial Planning of Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania |
| | | Danish Centre for Spatial Planning, Denmark |
| USESPON | Use ESPON | Royal Town Planning Institute, United Kingdom |
| | | University Paris Diderot - Paris 7, France |
| | | Federal Institute for Research on Building, Urban Affairs and Spatial Development (BBSR), Germany |
| | | Panteion University of Social and Political Sciences, Greece |
| | | Centre for European Regional and Local Studies (EUROREG), Warsaw University, Poland |
| | | University of Luxembourg, Luxembourg |



www.espon.eu

Program ESPON 2013 podporuje tvorbu politiky ve vztahu k cílům územní soudržnosti a harmonického rozvoje evropského území. Poskytuje porovnatelné informace, příklady, důkazy, analýzy a scénáře územní dynamiky, které odhalují územní kapitál a rozvojové potenciály regionů a širších územních celků.

Tato syntetická zpráva představuje prvotní poznatky a zdůrazňuje význam územní dimenze pro každou z 11 investičních priorit evropských strukturálních a investičních fondů.

Účelem této zprávy je zprostředkovat důležité výstupy z programu ESPON 2013 a obohatit tvorbu politik pro různá území Evropy prostřednictvím dialogu mezi tvůrci politik, výkonnými pracovníky a výzkumníky. Jako účastníci tohoto dialogu jste v programu ESPON vřele vítáni na stránkách www.espon.eu.